

**AN EVALUATION ON SELİM SIRRI (TARCAN)'S
“İSVEÇ HATIRALARI” (MEMOIRS FROM SWEDEN)
IN *ŞEBÂL* MAGAZINE***

Selim AHMETOĞLU**

Abstract

In this work, memoirs of Selim Sırrı (Tarcan) about Sweden published in *Şebâl* magazine at the beginning of the 20th century are going to be discussed. The purpose of this study is to point out how Selim Sırrı evaluated the city and city life, architecture and public buildings, social life, situation of women, sports, educational and cultural activities, health, charity institutions and winter in Sweden as an Ottoman citizen in the first decade of the 20th century. In other words, it is going to point out an Ottoman's perception of Sweden.

Key Words: Selim Sırrı (Tarcan), *Şebâl* magazine, Sweden, Ottoman Empire, memoirs

**SELİM SIRRI (TARCAN)'IN *ŞEBÂL*
MECMUASINDAKİ “İSVEÇ HATIRALARI”
(MEMOIRS FROM SWEDEN) ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

Özet

Bu çalışmada, 20. yüzyılın başında İsveç'te bulunan Selim Sırrı (Tarcan)'ın bu döneme ilişkin kaleme aldığı ve *Şebâl* mecmuasında yayınlanan hatıraları değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Bu çalışmanın amacı; Selim Sırrı (Tarcan)'nın hatıralarından yola çıkarak 20. yüzyılın başında bir Osmanlı vatandaşının, İsveç'teki şehir ve şehir hayatı, mimari ve kamu binaları, sosyal hayat, kadınların durumu, spor, eğitim ve kültür faaliyetleri, sağlık sistemi, hayır kurumları ve kış hayatı hakkındaki izlenimleri ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Diğer bir ifadeyle, bir Osmanlı'nın İsveç algısı belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selim Sırrı (Tarcan), *Şebâl* mecmuası, İsveç, Osmanlı Devleti, hatırat

* I would like to thank Uğur Üçüncü for his valuable helps.

**Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, ahmetoglu@istanbul.edu.tr

I. Introduction

In this paper, memoirs of Selim Sırrı (Tarcan), which were published in *Şehbâl* magazine with a column title “Memoirs from Sweden” (İsveç Hatıraları) starting from the 6th issue dated June 1, 1325 (June 14, 1909) for a total of 13 issues, are going to be discussed. The purpose of this study is to point out how Selim Sırrı evaluated the city and city life, architecture and public buildings, social life, situation of women, sports, educational and cultural activities, health, charity institutions and winter in Sweden as an Ottoman citizen in the first decade of the 20th century. In other words, it is going to point out an Ottoman’s perception of Sweden. During this work, the topics that Selim Sırrı mentioned in his memoirs are going to be discussed according to the order of the subjects mentioned above and a general interpretation is going to be given at the conclusion part.

This paper is based on a memoir. Therefore, it is useful to evaluate the significance of memoirs as a source for the discipline of history. Memoirs could be defined as a type of writing, based on information deriving from the events or facts that a person had lived or witnessed.¹ Memoirs of a person who had a direct or indirect role in a specific period of history are one of the indispensable sources for the discipline of history.² It has become a valuable treasure for historians of modern times who realized its importance. The historian could benefit from the information, evaluations and documents given by a person who had a direct or indirect role in the issue while doing his/her research on that issue. Documents like photographs, letters and telegrams can sometimes prove to be valuable sources for researchers, because in some cases, those kinds of documents could not be found in domestic or foreign archives.

Memoirs reflect not only the historical sides of events or facts but also the social, psychological, political, and economic ones. Information about the geography of a place, the economic life, religious beliefs and cultural values could also be found in memoirs. So, the historian could evaluate the subject not only from a historical perspective but also in other aspects.

Although memoirs are one of the significant sources for a historian, they present some handicaps for the discipline of history. First of all, the main handicap of memoirs is the subjectivity of the writer. The characteristics of the writer including his/her age, sex, education, and social position, relationship

¹ Emin Özdemir, “Anı ve Anı Dilimiz Üzerine” *Türk Dili, Anı Özel Sayısı*, Ankara, 1972, vol.25, no. 246, p. 398.

² Zeki Velidi Togan, *Tarih’te Usul*, İstanbul 1950, p.39.

regarding the events, beliefs as well as his/her economic conditions directly or indirectly affect the writer's perception of history and interpretations.³

Secondly, different social, political and economic conditions between the periods of the events that had happened and the period when the events were written down also affect how the person writes down the information. So, this could cause a deviation from historical truths.

Thirdly, the person who writes his/her memoirs could reflect the historical events according to his/her beliefs and interests. This could cause another handicap for the people who use memoirs as a historical source. The person could explain some events that were very important for him/her in a detailed way, but could skip other events that were not as significant to him or her. So, this may cause a lack of information for historians. Moreover, in some cases, the memoir writer could talk about events like an eyewitness even though he/she did not actually see them.

Memoirs are a must-use primary source for historians, but historians should cross-check the information that was derived from memoirs with other historical primary and secondary sources.

After giving some information about the historical significance of memoirs, in this section, brief information about Selim Sırrı (Tarcan), his Memoirs from Sweden and *Şehbâl* magazine in which those memoirs were published will be given.

II. Life-story of Selim Sırrı (Tarcan)

Selim Sırrı was born in a town called Yenişehir in the Morean peninsula in 1874. He graduated from Galatasaray High School and Mühendishane-i Berr-i Hümayun, Royal War Academy. In a short period, he became the director of the sport section of Servet-i Fünûn magazine. He joined the Committee of Union and Progress, which was the most significant opposition movement of the era in the Ottoman Empire early on and he became one of its significant propagandists. He acted in the Bab-ı Ali Baskını, a government coup d'état in 1913, with the famous Unionist propagandists Ömer Naci and Rıza Tevfik to gain people's support.⁴ Selim Sırrı became an important figure not only in politics but also in sports. Selim Sırrı was a representative of the Turkish

³ Erik J. Zürcher, "Young Turk Memoirs as a Historical Source: Kazım Karabekir's "İstiklal Harbimiz", in *Middle Eastern Studies*, vol. 22, No: 4, October 1986, p.565

⁴ Soner Yalçın, "Osmanlı'nın da Devrimci 'Che Guevara'ları Vardı", *Hürriyet*, 21 October 2007.

sport associations in the international field for a long time, and also he was one of the main figures who worked for the progress of Turkish sports life.

Selim Sırrı established the National Olympics Committee after the declaration of the Second Constitution in 1908. He was sent to Europe by the Ministry of War in 1909 to do research on sports. During this mission, he joined the meetings of the International Olympics Committee in Berlin on May 28, 1909; and he attended the Royal Military Academy for Body Training and Gymnastics of Sweden in the same year. The memoirs that are going to be discussed in this paper are composed of his observations and evaluations about Sweden during his mission there. Selim Sırrı graduated from the Academy and returned to his country. He worked as a sports trainer for a while, and he had opportunities to apply the techniques that he learned in Sweden in Turkish sports education.

He worked as a sports trainer in different schools until the declaration of the Republic; and then he became the Chief Director of Sports Training. He was retired from this position in 1935. He became an MP for Ordu for a while. He wrote 58 books, 2500 articles and he gave 1520 conferences, most of them related with sports. He died in 1956 because of a heart attack.⁵

III. Evaluations on Selim Sırrı's "İsveç Hatıraları" (Memoirs from Sweden)

The memoirs written by Selim Sırrı while he was in Sweden as a student of Royal Military Academy for Body Training and Gymnastics are very important for the late Ottoman history. He was one of the three Ottoman citizens that visited the Scandinavian countries. The other persons were Ahmet Mithat Efendi and Celal Nuri İleri.⁶ Ahmet Mithat Efendi wrote *Avrupa'da Bir Cevelan*, and Celal Nuri İleri wrote *Şimal Hatıraları* about their trips to those countries. Selim Sırrı also wrote two books about his journey to Sweden: *Bizce Meçhul Hayatlar: İsveç'te Gördüklerim*, and *İsveç Usulünde Jimnastik: Terbiye-i Bedeniye*.⁷ He sent his memoirs to *Şehbâl* magazine for publication. The contents of the memoirs sent to *Şehbâl* were similar with the two books mentioned above. So, Selim Sırrı's memoirs are one of the three examples of the literature about the Scandinavian countries in the Ottoman Empire. *Şehbâl* was a popular culture magazine which published 100 issues between 1909 and 1914 in Istanbul. It was published by a group of people who had the Unionists

⁵ "Selim Sırrı Tarcan", in *Canlı Tarihler*, Türkiye Yayınevi, vol. 4, p. 158.

⁶ Baki Asiltürk, *Osmanlı Seyyahlarının Gözüyle Avrupa*, Kaknüs Yay., İstanbul, 2000, p.175

⁷ Ibid.

opinion in political terms. So, the magazine served as an agent for their beliefs on westernization and modernization of the Ottoman society. The memoirs of Selim Sırrı were published in *Şehbâl* during 13 issues, between issues of 6 and 21, and were followed with a great interest.⁸

While Selim Sırrı was explaining his reasons for writing his memoirs published in *Şehbâl*, first of all, he pointed out that Ottoman society did not have any chance to visit the Western and European countries and observe social lives, how the technologic innovations adapted into daily life, how the relations between the state and the society arranged and evaluate them. He aimed to introduce the life in Sweden in a narrower manner and European civilization in a broad sense to the Ottoman society.⁹

a. Cities and City Life in Sweden

At the beginning, Selim Sırrı expressed his first impressions when he arrived at Stockholm. After visiting the two great centers of European civilizations like Paris and Berlin, he saw the same symbols of civilization in Stockholm. He starts telling his memoirs with the claims that in some cases Stockholm was a more modern city than the others. He mentions that Swedish people established a modern civilization in spite of a hard natural life. They built schools, museums, state buildings, hotels, theatres, stores, ways and etc. in spite of hard geographic conditions. Those people decorated their civilization by using the technological innovations in a broader sense. They made life easier by using electricity and telephone in everyday life. While Selim Sırrı was talking about the more civilized life of the Swedish people, he pointed out the consequences of not using those technological innovations in the Ottoman lands.¹⁰

Selim Sırrı described the beauty of the parks, gardens and the fountains. He declared that he was filled with admiration because of the quantity and the order of those objects. The writer tried to make his reader to imagine themselves at the streets of Stockholm by describing the government buildings of the city.¹¹

⁸ Selim Ahmetoğlu, *From The Unionist Actualité to the Mass Popularity: Şehbâl (1909-1914)*, unpublished M.A. thesis, Boğaziçi University, Institute of Social Sciences, 2007, pp. 11-12

⁹ Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-6: Upsala Dar-ül-Fünunu”, *Şehbâl*, No: 11, 1 Eylül 1325, pp. 216-217

¹⁰ Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-1”, *Şehbâl*, No: 6, 1 Haziran 1325, p. 115

¹¹ Ibid.

At the 6th part of the memoirs that was published in the 11th issue of *Şehbâl*, Selim Sırrı was talking about the life in Upsala, one of the important cities of Sweden. At the beginning of that section, he describes geographical beauties of the city. He also mentions about the places that he had visited in Upsala such as Upsala University, church, botanic garden and zoo.¹²

Furthermore, one of the interesting information that Selim Sırrı was quoted from his friend, Vehbi Bey that the expenses of the parks and garden designs were provided by the dog taxes collected by the municipality. He declared that there were no street dogs in Stockholm streets, unlike Istanbul and Swedish people were interested in dogs and also, most of them have one or more dogs in their houses. The municipality had collected high taxes to decrease the number of those dogs. The money that was collected by this way was used to built and design parks and gardens in the city. The cleanliness of the parks, trash containers and the people's sensitiveness for keeping them clean were mentioned.¹³

While Selim Sırrı was going to Prof. Zander's sanatorium, he made comparisons between the Europeans, especially, Swedish people and the Ottomans in terms of using public transport instruments. He mentioned the attention of Swedish people while using the public transport. And also, he criticized the scarcity of public transport in Istanbul and the way how the people of Istanbul used them. After this comparison, he pointed out the situation as the evidence of civilization and he expressed the situation as the superiority of European civilization.¹⁴

b. Architecture and Public Buildings

Selim Sırrı talked about a trip that he joined with the guidance of one of his Swedish officer friends in Stockholm. The writer, first, talked about the General Library which was built in the middle of a well-designed park. In the reading rooms of this library, hundreds of people read their books and make their researches in silence. It had been obligatory for the writers to sent one

¹² Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-6: Upsala Dar-ül-Fünunu", *Şehbâl*, No: 11, 1 Eylül 1325, pp. 216-217

¹³ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-4: Kütüphane-i Umumi-Milli Müze-Telefon", *Şehbâl*, No:9, 1 Ağustos 1325, pp. 178-179

¹⁴ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-8: Profesör Doktor Zander", *Şehbâl*, No: 14, 15 Teşrin-i Evvel 1325, pp. 272-273

copy of their books to this General Library made by the King Gustav at 1661.¹⁵ For this reason, hundred thousands of books and ten thousands of manuscripts were collected at the library and they presented to the usage of the readers and the researchers. Additionally, the number of the female researchers was more than the male researchers and that was one of the points which Selim Sırrı was much influenced.¹⁶

Another institution that Selim Sırrı and his friend visited was the museum in the city which had a lot of valuable works of art. The writer gave detailed information about the museum at this part. According to the information that was given by Selim Sırrı, the museum had 900 statues, 487 products that made of plaster, 1545 paintings, 1664 different antique vases and tiles. He pointed out that although that museum was not as great as the museums in Paris and London, it had an important place between them in terms of valuable works of art.¹⁷

At this part of his memoirs, Selim Sırrı also talked about his visit to the management building of city's telephone company. He noticed that 300 women were working as a switchboard operator at the second floor of the building. Telephone was used widespread to the country. The first telephone line in Sweden was established by an American company and then, some other companies entered the field. At the end, the government established the public telephone company and the others sold their rights to the government. The writer reached to interesting consequences with the statistics that he gave. According to those statistical data, telephone using per person in Sweden was higher than the average in Europe and America. The price of the telephone calls was determined according to the distance. The writer tried to figure out that the Swedish society realized the significance of telephone and that made them the society who used telephone most in the world. Selim Sırrı concluded that part with the wishes of widespread using of telephone in the Ottoman lands.¹⁸

¹⁵ Charles X Gustav, king of Sweden, born Nov. 8, 1622, Nyköping Castle, Sweden died Feb. 13, 1660, Göteborg. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/107228/Charles-X-Gustav-15.04.2009>)

The King died in 1660 but Selim Sırrı points out that the General Library was built by him in 1661. Selim Sırrı might remember the date wrong.

¹⁶ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-4: Kütüphane-i Umumi-Milli Müze-Telefon", *Şehbâl*, No:9, 1 Ağustos 1325, pp. 178-179

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

c. Social Life

In order to reflect social life in Stockholm, Selim Sırrı described the happy people of the city and also, he mentioned the people's tidy and clean clothes. Moreover, the policemen on the corners of the streets were one of the subjects that he mentioned in his memoirs. Those policemen could manage traffic very easily and they were very polite to the people. The writer tried to make his reader to imagine themselves at the streets of Stockholm by describing the government buildings of the city. In the first part of the memoirs, one of the subjects that surprised the writer was the difference between the hours of sun shine and sunset in Sweden and Ottoman Empire. At the beginning of the summer days, the day time was very long and the night was very short. The existence of the sun at the sky until the late hours of the day surprised the writer so much.¹⁹

In the second part of the memoirs that published in the 7th issue of *Şehbâl* magazine, Selim Sırrı reflected his observations and impression on an exhibition. At the fourth day of his arrival at Stockholm, he had a chance to join the opening ceremony of an exhibition prepared by the support of the King of Sweden and the honorary presidency of the King's brother Prince Eugène. The exhibition was about the decoration instruments and furniture. The writer mentioned the huge crowd that came for the opening ceremony of the exhibition. That huge crowd was waiting the King silently and it was controlled by a few policemen and that situation was very interesting for the writer.²⁰

The relation between the King and his people drew Selim Sırrı's attention. He watched the King while he came to the exhibition place and he was saluting his people. The fatherly behaviors of the King to his people made Selim Sırrı to make a comparison between the Ottoman protocol applications and the Swedish way of protocol applications. He was very happy that Mehmed Reşad V was more familiar to his people than the other Sultans of the Ottoman Empire.²¹

Selim Sırrı shared the information received from his friend who accompanied him during their walk at the exhibition with the readers. One of the interesting issues for him that he shared with the readers was the status of the former exhibition that was made twelve years ago. At the former exhibition, the products were not originally Swedish. Those products were the imitations

¹⁹ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-1", *Şehbâl*, No: 6, 1 Haziran 1325, p. 115

²⁰ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-2", *Şehbâl*, No: 7, 1 Temmuz 1325, p. 126

²¹ Ibid.

of the French, German and Italian products. Selim Sırrı mentioned that the artists of that time have their education at France, Germany or Italy. So, they got what they saw at those countries during their education. Because of this, the former exhibition's products did not have national styles. To improve the national styles in Swedish art, some artists were educated at the schools that established in Sweden at recent years. Those artists started to produce the products that have more nationalistic styles. Furthermore, the increase of the Swedish people's concern regarding art made the state to increase the funds for art. Another detail that mentioned by the writer was the efforts that tried to make the students, girls and boys together to be a master on an artistic branch during their basic education²².

Selim Sırrı claimed that the Ottoman Empire could not reach any target with imitating the Western civilizations. According to him, the only way to modernize the Ottoman state and society was developing a national way of thought and national art perspective. The products that produced by this way would help the country's progress and the development of the country could only be by following this way. The writer mentioned that the key word of the situation is developing and applying a modern education system.²³

d. Women

At the 5th part of the memoirs in the 10th issue of *Şehbâl* magazine, Selim Sırrı presented the women of Stockholm. He mentioned that Swedish people were leading figures of the struggle for the rights of women in Europe. Although they showed respect to the women for a long time, the feminist movement had a great improvement in Sweden for a few years. According the information, given by the writer, Swedish women had having equal rights with men at inheritance in 1845 and at 1884 they had the right that 21 was the age of discretions as the men.²⁴

In the memoirs, Selim Sırrı mentioned that men and women had equal rights at the field of education. In the Swedish education system, boys and girls had their education in the same places and there was equality at every fields of education. Selim Sırrı proved that women in Sweden had equal rights with men in the higher education according to the statistics. Based on the statistics given by him, between 1870 and 1898, 506 women had their Ph.D. degrees in the

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-5: Stokholm Kadınları", *Şehbâl*, No: 10, 15 Ağustos 1325, pp. 198-199

fields of medicine, law, science and literature and also there were some female professors in the Upsala University who gave lectures on medicine and law. He interpreted those statistics with amazement and admiration. It was mentioned in the memoirs that women started to work in public and private sectors of every fields since 1882.²⁵

In addition, Selim Sırrı described the details about the physical characteristics of Swedish girls in his memoirs. He pointed out that they had tall, thin and healthy bodies and they had beautiful appearance. According to him, the reason of their beauty and healthy bodies was their interest on sports. After talking about the physical appearances of the girls, he talked about the independence of the relations between girls and boys. Girls and boys could have relationships freely in Sweden and they could decide marriage by themselves. The parents did not have the right to interfere and they did not care about looking grooms for their daughters.²⁶

The writer talked about the engagement and wedding ceremonies in Sweden and then, he mentioned that after marriage, main duties of women were managing the house and raising the children. He claimed that the Swedish women did their duties very well and so, they had healthy and developed generations. The writer was trying to give messages about the differences between the Swedish and Ottoman societies and the position of women in Ottoman society to the reader. He mentioned the position of Ottoman women in the eyes of Swedish women in his memoirs. According to his evaluation, the Swedish women's information about Ottoman women was made up of the writings of Pierre Loti and Claude Farrere.²⁷

e. Sports

At the “İsveç Hatıraları” (Memoirs from Sweden) column in the 8th issue of *Şehbâl*, Selim Sırrı claimed that a nation could be determined in the category of the developed countries if the nation has a widespread interest on sports. He quoted Juvenal's sentence on sports: “Healthy minds in healthy bodies.”²⁸ After this quotation, he talked about the Europeans' interest on sports and the investments that the European states did for developing the sportive activities in their countries. At this point, he did not mention it openly but he claimed, as a

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Juvenal (Latin in full Decimus Junius Juvenalis): Roman poet. He born ad 55, –60?, Aquinum, Italy died probably in or after 127. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/308974/Juvenal> -15.04.2009)

sports trainer, that Ottoman society could not reach the level of the progressed countries unless the importance and the support for sports would increase by the Ottoman state and society.²⁹

Moreover, Selim Sırrı emphasized that people and local administrations in Sweden consider sport activities important and they tried to spread it towards the whole country. The writer pointed out that Municipality of Stockholm tried to increase the interest on sports by establishing sports facilities. Selim Sırrı, also, talked about the military sports activities at Hyderspark in a detailed way. From his evaluations, it is easy to understand how sports activities were so important for Swedish people during that period.³⁰

f. Education

At the 10th part of the memoirs, Selim Sırrı presented the primary schools in Sweden. He gave information about their architectural structures and also their education systems. He declared that he got a petition from the Ministry of Education in Sweden for observing the Swedish education system and determining which parts of this system was suitable for the Ottoman Empire. With this petition, he had a chance to visit a lot of primary schools and observe their education systems.³¹

Selim Sırrı declared that the primary schools had a crucial role in the Swedish education system. All the children, girls and boys, had to get the same education together. In those schools, the teacher tried to develop the children's professional, ethical and physical abilities. The scientific and modern educational systems were used in those primary schools. Selim Sırrı made comparisons between Swedish and Ottoman education systems and criticized the Ottoman education system. He claimed that Ottoman government should send some student to Sweden while some of the students were sending to other European countries.³² In the 11th issue of *Şehbâl*, he gave some information about the university education in Sweden in order to show that Sweden was one of the leading countries in the world in terms of university education.³³

²⁹ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-3: Hydersparkda Askeri Spor Müsabakası", *Şehbâl*, No:8, 15 Temmuz 1325, pp. 156-157

³⁰ Ibid.

³¹ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-10: İbtidai Mektepleri", *Şehbâl*, No:17, 1 Kanun-i Evvel 1325, pp. 334-336

³² Ibid.

³³ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-6: Upsala Dar-ül-Fünunu", *Şehbâl*, No: 11, 1 Eylül 1325, pp. 216-217

In the 21st issue of *Şehbâl*, Selim Sırrı stated his interview with a directress of a vocational school for learning how Sweden developed its national industries. According to the given information, the national industries of Sweden were regressed after the 19th century because of industrialization. The import products filled the market. After the failure of Sweden at the International Industry Exhibition at Copenhagen, the Association for Preserving the National Industry was established with the efforts of two Swedish women. After this event, national industry schools were established all around Sweden and researches for the national products were started. Selim Sırrı talked about this issue in a detailed way and explained how the national industry of a country could be developed through the education given at the vocational schools. He mentioned that Sweden developed its national industry in a short time.³⁴

g. Health

At the “İsveç Hatıraları” (Memoirs from Sweden) column in the 13th issue of the *Şehbâl*, Selim Sırrı was talking about the importance that was given to the tooth-health. He mentioned that Swedish people gave more importance to tooth-health and they went to dentist to take preventive measures. The writer made a comparison between the teeth of Swedish people and fresh nuts.³⁵

According to the information that the writer gave, the importance of tooth-health increased more for a few years. The students carry tooth brush and tooth paste in their school bags and they were encouraged to keep their teeth clean by their teachers. As it was considered important in the civil life, it was also important in the military. At the military barracks, tooth-control of the soldiers was made at Saturdays.³⁶

Selim Sırrı mentioned that tooth-health was important not just for good appearance but also for the health of the whole body, especially, solving the digestion problems related with having healthy teeth. While he was talking about the Swedish people’s interest on this subject, he tried to point out how the situation was in the Ottoman Empire. He claimed that men and women of Istanbul did not give attention to the tooth-health, they neglect cleaning their teeth, but they spent their time for unnecessary tasks, like gossiping.

³⁴ Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-13: İsveçte Sanayi-i Milliye Nasıl Terakki Etmış?”, *Şehbâl*, No: 21, 1 Haziran 1326, pp. 320-321

³⁵ Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-7: Taze Fındıklar”, *Şehbâl*, No: 13, 1Teşrin-i Evvel 1325, pp.60-261

³⁶ Ibid.

Insensitivity of Ottoman society on the possibilities of medicine was criticized by Selim Sırrı and he evaluated it as a shame for humanity.³⁷

At this part of the memoirs, the relations between chewing, tooth-health and general health in different nations was given and explained by examples to the readers. The writer advised to use chin very well during the meals, brushing the teeth, and consuming harmless foods for the teeth and tried to inform the reader about the subject. He believed that if people kept his advice, they would show fresh nuts to the people while they were smiling instead of small stones that covered with moss.³⁸

At the 8th part of “İsveç Hatıraları” (Memoirs from Sweden) in the 14th issue of *Şehbâl*, Selim Sırrı was focusing on health again, and was talking about Prof. Zander from Sweden, who was famous with his works on medicine around the world. The writer said that Prof. Zander was working on the growing disabilities of the children. He developed some treatment possibilities and instruments on this subject.³⁹ Selim Sırrı expressed the details of his appointment with Prof. Zander. According to his memoirs, the appointment was made at the sanatorium. During the interview, Prof. Zander showed the instruments that were used for the treatments of the children and told him that establishment of that kind of an institution was not so difficult. Prof. Zander claimed that better institutions could be established with a few good wishes and free thoughts easily. Selim Sırrı could not hide his confusion and he repeated Prof. Zander’s words “a few good wishes and free thoughts”.⁴⁰

h. Charity Institutions

In the 16th issue of *Şehbâl*, Selim Sırrı described “Armée de Salut” (the Salvation Army) that was consisted of voluntary women. The Salvation Army did not a real army. It was a voluntary woman organization that established to help people who were faced the difficulties of life. According to the information given by the writer, it was a great organization that had branches throughout Europe. Moreover, Selim Sırrı gave information about the welfare home for the women that fall on the streets. Those women stayed there for a

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-8: Profesör Doktor Zander”, *Şehbâl*, No: 14, 15 Teşrin-i Evvel 1325, pp. 272-273

⁴⁰ Ibid.

year and learned some professions like cooking, sewing and etc. So, they had a chance to earn their lives.⁴¹

One of those institutions that related with the Salvation Army visited by Selim Sırrı was the charity. According to the information that he gave, this institution had following missions: sending medicine to ill and poor people, to be on duty at the houses of lonely and dependent persons, collecting donations from the rich persons for giving to the poor and cooking hot meals for poor for twice a week.⁴²

At the 11th part of the memoirs in the 18th issue of *Şehbâl*, Selim Sırrı stated the institutions that were related to the Salvation Army; girls guesthouse, child house and mothers' house. According to the writer, there were four girls' guesthouses in Stockholm. The main aim of those institutions was protecting the girls who come to the city from the rural areas for working from the bad behaviors of men. The child house was established to protect the children that who did not have fathers. They were left by their mother to the institutions for a better life. The institution tried to grow the children with the helps of the state. The mothers' house was established for the women whose children did not have fathers. The institution was on the one hand, taking care of the children and on the other hand, helps the mothers to learn a profession and earn money.⁴³

i. Winter in Sweden

At the 12th part of the memoirs of Selim Sırrı in the 19th issue of *Şehbâl*, he described winter in Stockholm. While he was talking about the preparations for winter in Stockholm, he made comparisons between Sweden and Ottoman Empire and he accepted the superiority of Sweden at this point.⁴⁴

He quoted the preparations that Swedish people made for winter from his friend, Vehbi Bey. Vehbi Bey told him that Swedish people solve the problem by constructing thick-walled buildings, double-glassed windows and etc. Selim Sırrı learned from Vehbi Bey that in the rooms there were tile-stoves up to the ceilings and they were designed to spread the heat effectively. Those tile-stoves were used in every house. The landlords had to burn the stoves at all the rooms.

⁴¹ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-9: Selamet Ordusu", *Şehbâl*, No: 16, 15 Teşrin-i Sani 1325, pp. 316-319

⁴² Ibid.

⁴³ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-11: Kızlar Misafirhanesi-Çocuklar Evi-Analar Evi", *Şehbâl*, No: 18, 1 Kanun-i Sani 1325, pp. 359-361

⁴⁴ Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-12: Stokholm'de Kış", *Şehbâl*, No: 12, 1 Şubat 1325, pp. 380-381

That kind of information shows that the Swedish people solve the problems that were caused during winter.⁴⁵

IV. Conclusion

The aim of this study was to analyze the memoirs of Selim Sırrı and his personality. He was one of the significant persons of the last years of the Ottoman Empire and the first years of Turkish Republic in politics and sports. Especially, the political atmosphere of the period that the memoirs were written and published makes these memoirs more valuable. The main aim of the political power of the period, the Committee of Union and Progress, was providing the modernization and westernization of the Ottoman Empire. One of the instruments that were used for reaching this aim was the press. One of the periodicals in the Ottoman press that had the same ideology with the Unionists was the *Şehbâl* magazine. Selim Sırrı's "İsveç Hatıraları" (Memoirs from Sweden) was published in *Şehbâl* in order to serve the Unionist goals.

When the memoirs of Selim Sırrı are analyzed, it can be observed that some subjects are frequently emphasized. The first emphasis is about the support of the Ottoman elites regarding the westernization and modernization process. His support of westernization and modernization is not a naive admiration of the West, but he puts the western culture one step ahead from his own culture in addition to emphasize the importance of his own culture.

The abundance of the examples in which western originated thoughts were discussed and tried to introduce to the Ottoman society was the evidence of his support for the modernity. The last point of the support for modernity is the thought that applying the western originated thoughts and ideas to every fields of political and social areas in the Ottoman Empire whether rescue the state and society from the undeveloped situation or not. This idea is discussed throughout the memoirs of Selim Sırrı.

Another emphasis in the memoirs of Selim Sırrı is the comparison between the modern woman of the Western civilization and the woman in the Ottoman Empire. According to the writer, it is compulsory for the Ottoman women to attend all fields of the social life in the empire, as the women in the Western world did. Certainly, this idea is a reflection of the Unionists' ideas about Ottoman woman. Especially, the Unionists gave a significant role for the Ottoman women such as "well-educated, knows how to improve herself, a good wife for her husband and a good mother for her children" during the

⁴⁵ Ibid.

transformation period of the Ottoman Empire. Selim Sırrı describes the position of women in Swedish society in his memoirs.

One of the ideas that mentioned in the memoirs is the scientific and technologic progress of the West, especially in Sweden. The writer mentioned that the Ottoman Empire should apply the technological innovations in social life of Ottomans through comparing how the technological innovations in the fields like transportation, communication and medicine made the life easier in Sweden. Selim Sırrı mentioned the interest of the Swedish people on the fields of art like, music, theatre, opera and etc. in his memoirs. He claimed that the activities in these fields of art should be increased in the Ottoman Empire for modernization.

The main point mentioned in the memoirs is the modern education system of Sweden. He repeated how the modern applications of education system help the development of humanity. This emphasis mentioned the equality between boys and girls, rich course programs, modern education techniques and the support of the state and the society for the Swedish education system. The writer claimed that the Ottoman Empire could not create a modern state and society unless these modern education systems were started to apply in the empire. The interest of the writer on sports, made him to give more emphasis on the sports methods that used in Sweden in the memoirs. He paid attention that sports activities were very popular for every age group in Sweden and this interest made the Swedish people have healthy and well-built bodies.

As a conclusion, Selim Sırrı determined the issues that he mentioned in the memoirs according to his political views, the thoughts of Committee of Union and Progress, and his interest on sports. While he advised using the Western methods for developing the Ottoman state and the society, he warned to avoid the imitations of the Western civilization in his memoirs. As a broad manner, the European perception of an Ottoman citizen who had a chance to visit some European cities at the beginning of the 20th century can be seen in the memoirs.

BIBLIOGRAPHY

- AHMETOĞLU, Selim *From The Unionist Actualité to the Mass Popularity: Şehbâl (1909-1914)*, unpublished M.A. thesis, Boğaziçi University, Institute of Social Sciences, 2007, pp. 11-12
- ASİLTÜRK, Baki, *Osmanlı Seyyahlarının Gözüyle Avrupa*, Kaknüs Yay., İstanbul, 2000, p.175
- ÖZDEMİR, Emin, “Anı ve Anı Dilimiz Üzerine” *Türk Dili, Anı Özel Sayısı*, Ankara, 1972, vol.25, no. 246, p. 398
- “Selim Sırrı Tarcan”, in *Canlı Tarihler*, Türkiye Yayınevi, vol. 4, p. 158.
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-1”, *Şehbâl*, No: 6, 1 Haziran 1325, p. 115
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-2”, *Şehbâl*, No: 7, 1 Temmuz 1325, p. 126
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-3: Hyderosparkda Askeri Spor Müsabakası”, *Şehbâl*, No:8, 15 Temmuz 1325, pp. 156-157
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-4: Kütüphane-i Umumi-Millî Müze-Telefon”, *Şehbâl*, No:9, 1 Ağustos 1325, pp. 178-179
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-5: Stokholm Kadınları”, *Şehbâl*, No: 10, 15 Ağustos 1325, pp. 198-199
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-6: Upsala Dar-ül-Fünunu”, *Şehbâl*, No: 11, 1 Eylül 1325, pp. 216-217
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-7: Taze Fındıklar”, *Şehbâl*, No: 13, 1 Teşrin-i Evvel 1325, pp.60-261
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-8: Profesör Doktor Zander”, *Şehbâl*, No: 14, 15 Teşrin-i Evvel 1325, pp. 272-273
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-9: Selamet Ordusu”, *Şehbâl*, No: 16, 15 Teşrin-i Sani 1325, pp. 316-319
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-10: İbtidai Mektepleri”, *Şehbâl*, No:17, 1 Kanun-i Evvel 1325, pp. 334-336
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-11: Kızlar Misafirhanesi-Çocuklar Evi-Analar Evi”, *Şehbâl*, No: 18, 1 Kanun-i Sani 1325, pp. 359-361
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-12: Stokholm’de Kış”, *Şehbâl*, No: 12, 1 Şubat 1325, pp. 380-381
- Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-13: İsveçte Sanayi-i Milliye Nasıl Terakki Etmiş?”, *Şehbâl*, No: 21, 1 Haziran 1326, pp. 320-321
- TOGAN, Zeki Velidi, *Tarih’te Usul*, İstanbul 1950, p.39.
- YALÇIN, Soner, “Osmanlı'nın da Devrimci 'Che Guevara'ları Vardı”, *Hürriyet*, 21 October 2007.

ZÜRCHER, Erik J., “Young Turk Memoirs as a Historical Source: Kazım Karabekir’s “İstiklal Harbimiz”, in *Middle Eastern Studies*, vol. 22, No: 4, October 1986, p.565

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/107228/Charles-X-Gustav> - 15.04.2009

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/308974/Juvenal> -15.04.2009

Appendix

Transcriptions of “İsveç Hatıraları” (Memoirs from Sweden) from Ottoman script to Latin alphabet

Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hatıraları-1”, *Şehbal*, No:6, 1 Haziran 1325, p.115

Stokholm,
1 Haziran 1909

Paris gibi, Berlin gibi dünyanın en mühim merâkiz-i medeniyyesinden ikisini gördükten sonra Stokholme vusûlümde aynı intizâm ve mükemmeliyeti, aynı âsâr-ı terakkîyi, hatta ba‘zı husûsâtda biraz fazla olarak müşâhede etdiğimi söylemeğe hâcet göremem. Çünkü bu gayyûr, çalışkan kavm, Ferhad gibi kesme kayaları yarararak ihtiyâcât-ı beşeriyyeyi kâfil taşlar üzerinde bir şehir vücûda getirmişlerdir. Her tarafda âsâr-ı medeniyyet rû-nümûn; mü’essesât-ı mâliye, mektebler, müzeler, oteller, apartmanlar, tiyatrolar hep birer şe-dövr. Her yerde elektriğin tatbîkâtına tesâdüf edilir; tramvaylarda, gazinolarda, evlerde mağazalarda her iş elektrikle görülür. Nereye gitseniz bir düğmeye basarsınız, sokak kapısı açılır; kapamağa hâcet yok, elektrik onu kapar. Ekserî gazinoların üzerinde harflerle “otomat” yazılı; içeride birçok masalar var; meşrûbât-ı muhtelif, meze ve sâ’irenin bulunduğu mahallerin üzerinde muhteviyâtını müş’ir levhalar görülür. Bir küçük delikden parayı atdınız mı, istediğiniz derhal önünüze gelir ve alıp intihâb ettiğiniz masanın başında yer, içersiniz. Ya telefon! Bütün evler, gazinolar, dükkânlar yekdiğerine merbût; hattâ sokaklarda adım başında nöbetçi kulübesi şeklinde küçüçük köşkler var; bunlar telefon muhâberâtı içindir. Yirmi paraya şehrin müntehâ-yı cenûbiyyesinde bir dostunuzla istediğiniz gibi görüşebilirsiniz.

Stokholme muvâsalatımda Paris’i hatırlatacak bir fa‘âliyet-i içtimâ’iyye, bir hây u hây dâd ü sited vehleten nazarıma çarpdı. Bir müddet akın akın geçen bu zî-hayât cemâ‘ati seyr etdim. Numûne-i âfiyet itlâkına sezâ olan bu düzgün çehrelerde yaşamak zevkinden mütevellid bir ibtisâm-ı tabî‘î var. Hepsinin yüzü gülüyor. Bir birini çiğnercesine serî hatvelerle mülâtafa ederek yürüyorlar. Mektebden hafta başı izinli çıkmış şâkirdâna benziyorlar. “Bugün bir yortu olmalı” diyordum. Beni istikbâle gelen arkadaşım başkâtip Vehbi Bey hayret ve istiğrâbımı görünce izâhat vermeğe başladı:

Görüyorsun ya, burası bir haftadır böyle. Sekiz aydan beri halk güneş yüzüne hasret idi. Şimdi şu gördüğün şetâret, bu sevinç hep o medîd, kasvet-âlûd, dâ’imî bir şeb-i yeldâdan ‘ibâret olan kış eyyâmının geçdiğinden tevellüd eyliyor. Burada yaz birdenbire gelir. Mayıs nihâyetine doğru karın kalkmasını müte‘akip ağaçların çiçek açması, yeşermesi, meyve vermesi bir sür‘at-i fevka’l-‘âde ile olup biter. Ağustosun on beşinden sonra bu hazâret-i latîfeden eser kalmaz. Göreceksin, burada fitratın ne garîbelerine tesâdüf edeceksin.

Yürüyorduk. Her tarafda parklar bahçeler, fiskiyeler görülüyordu. Sokaklar temiz, dükkânlar temiz, insanlar temiz. Kıyâfetsiz, biçimsiz, üstü yırtık pırtık kul yok. Her köşe başında gâyet şık, ‘asker tavırlı, muntazam üniformalı, göğsü yukarıdan aşağı ilikli, belinde kılıç, elinde beyaz eldiven, kânûn-ı memleketin bir heykel-i zî-hayâtı

olduğunda şüphe bırakmayan polis. Tramvayları, arabaları, minibüsleri, otomobilleri, bütün cereyânı o idâre ediyor. Bir işâreti bir anda hepsini durduruyor. O ne nüfûz-ı ma'nevîdir, bilemem. Fakat bir dakika evvel bütün bu kuvâ-yı müteharrikenin 'âmilleri onun bir işâretine münkâd iken 'ale'l-'âde bir ferd kendisinden bir şey sorduğu zaman karşısında vaz'iyet alıyor, resm-i selâmı îfâ ediyor ve lisân-ı hâl ile "Biz sizin hizmetkârınız." diyor. Eşyâlarımı arkadaşımın himmetiyle apartmana yerleştirdikten sonra dışarıya fırladık. İlık bir harâret neşr ediyordu. Geniş, muntazam caddelerin tretuvarları üzerinde biz de buradaki insanları taklîden 'acele bir işe gidiyor gibi yürümeğe başladık. Bir açıklığa vâsıl olduk; burası Gustav Adolf⁴⁶ meydanıdır. Orta yerde mermerden masnû' heykeli var. Şimâlin Napolyonu diye şöhret alan bu zât İsveçlilerin en büyük krallarından biridir. İsveç ordusunu tensîk ve islâh eden Gustav Adolf dehâ-yı 'irfânî nisbetinde harîs-i şöhret idi. Avusturyalılarla vâki' olan Otuz Sene Muhârebelerinde birçok muzafferiyetlerden sonra Saksonya'da 1632'de Lützen civârında vefât etmiştir. İlerledik. Solda opera, sağda Hâriciyye Nezâreti, önümüzde bu fa'âl insanları taklîden şarıldayarak akan bir nehr-i serî'ü'l-cereyân var. Üzerindeki -bâd-i hevâ geçilir- taşdan masnû' geniş köprüyü geçtik. Burası bir küçük ada. Sağda milletin büyüklüğü ile mütenâsip meclis-i meb'ûsân dâ'iresi; karşısında tarh ve tanzîm edilmiş ağaçlık bir bağçe. Tekrâr küçük bir köprüden geçtik. Selimiye kışlasını andıran cesîm ve gâyet basît bir binânın önüne geldik. Kapısında bir tek nöbetçi var. Saray-ı kralî imiş. Rıhtıma yanaşan bizim şirket'in iskorlu vapurları gibi küçük vapurlardan birine atladık. Beş dakikada bizi ağaçlıklı bir adacığa îsâl etti. Burası Berlindeki 'Tiergarten hayvanât bağçesi" tarzında bir hadîka-i kraliyedir; 'aynı zamanda efrâd-ı ahâlînin mesîregâhıdır. İçinde bizim Büyük Adayı hatırlatan çam ormanları var. Fazla olarak tiyatrolar, 'askerî mızıkalar, lokantalar, müte'addid endaht mahalleri mevcûd. Her tarafını bir hayli zamân gezdik. Gâyet yüksek çamlar, üç 'asırlık meşeler arasında geniş tahta kaldırımli caddelerin iki tarafında belediye tarafından vaz' edilen kanepeler ve sandalyelerde birçok güzel, mütenâsib kadınlar güneş banyosu alıyorlar. Ortada bir küçük göl kadar havuzda sandallarda çocuklar kürek çekiyor. Biraz ileride kadın, erkek, birçok kimseler yüz metreden nişân atıyor. Bir aralık yorulduğumu, daha ziyâde fenâ halde acıktığımı hissettim. Sâ'ate bakdım: alafranga on, ya'nî hesabca alaturka gece üç buçuk! Fakat ortalık, gündüz gibi aydınlık. 'Acabâ sâ'atimi kurmadım mı, diye kulağıma götürdüm. İşliyor. Arkadaşımın yüzüne bakdım. Gülüyordu.

- Bu nasıl şey? Bu memleketde gece olmaz mı? Ben mi günümü gecemi şaşırıdım? Dedim. O zaman kahkahayı salıverdi:

- Evet, dedi. Alaturka sâ'at beşden sonra ortalık kararmağa başlar; sekizde güneş doğar; sabah olur; on beş gün sonra da yirmi dört sâ'at aydınlık devâm eder. Bir iki ay hiç kimse evinde lamba yakmaz.

⁴⁶ Gustav II Adolf, king of Sweden. Latin Gustavus Adolphus, born Dec. 9, 1594, Stockholm, Swed. died Nov. 6, 1632, Lützen, Saxony [now in Germany], king of Sweden (1611–32) who laid the foundations of the modern Swedish state and made it a major European power.

(<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/249789/Gustav-II-Adolf> -15.04.2009)

‘Avdetde vapur sağ taraf sâhilindeki rıhtıma yanaştı. Burası Grand Otelle Operanın arasında gâyet güzel bir bahçedir. Önümüzde on ikinci Şarlin heykeli, pür-vakâr ve ‘azamet, Rusya cihetini eliyle gösteriyor. İsveçde bir kıymet-i târîhiyyeyi hâ’iz olan bu zât bizim için yabancı değildir. 1127 de Poltova Muhârebesinde Deli Petroya mağlûb olduktan sonra Benderde Devlet-i ‘Aliyye-i ‘Osmâniyye ordusuna ilticâ eden ve fitratındaki ‘inât ve isrârdan kinâyeye kendisine “Demirbaş” denilen İsveç kralıdır. Şimdi adımları sıklaştırdık. Korn Prens Lokantasına geldik. Tekmîl müstahdemîni kadın. Hepsinin mu‘âmelâtında fevka’l-‘âde bir nezâket-i fitriyye var. Yemeği yedik. Çıkıldığımızda sâ‘at beşdi. Henüz hiçbir tarafta gazlar yanmamışdı. Apartmana geldik. Öğle uykusuna yatar gibi yorganı başıma çekip yatdım.

Jimnastik mu‘allimi
Selim Sırrı

Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hâtıraları-2”, *Şehbâl*, No:7, 1 Temmuz 1325, p. 126

Stokholm,
Haziran, 1325

Esâs-ı Beytiyye ve Sanâyi‘-i Tezyîniyye Sergisi

Stokholme muvâsalatımın dördüncü günü kralın himâyesinde ikinci birâderi Prens Eugène’nin riâyset-i fahriyyesinde bir seneden beri kemâl-i fa‘âliyyetle çalışarak vücûda getirilen sanâyi‘-i tezyîniyye ve levâzım-ı beytiyye sergisinin resm-i küşâdı icrâ ediliyordu. Sergi dâ‘irelerini pâyitahtın en güzel, en şâyân-ı temâşâ mahallerinden biri olan⁴⁷ hadîka-i kralînin (Djourgorden) bir cihetine inşâ etmişler. Sabahleyin birçok med‘ûvîn ile birlikte sergi mahalline geldik. Etrâf ü civâra kadın ve erkek takrîben dört beş bin kişilik bir halk toplanmış, “iğne atsan yere düşmez” ta‘bîrine mâsadak olacak kadar kalabalık idi. Fakat Yâ Rabbî bunlar ne terbiyeli, ne kânûn-şinâs insanlar! Hepsiz kuzu gibi sâkin ve mutî‘. Flamalarla tahdîd edilen hudûdu kimse bir hatve geçmiyor. O kadar insanı yalnız dört beş polis idâre ediyor; hayır, onlar idâre etmiyor; çünkü ellişer metre fâsıla ile ikâme edilen bu me‘mûrlar heykel gibi câmid ve sâmit duruyor; evet onlar kendi kendilerini idâre ediyor, herkes vazîfesini biliyor, kânûna ri‘âyet ediyor.

Medhalden içeri girdik; üstü açık, beyzâ’üş-şekl, büyük bir meydan. Cenâheynde mermer sütûnlar üzerine masnû‘ kemerlerden müteşekkil dehlîzler var. Orta yerde büyük bir havuzun fiskiyesinden kuvvetli fişkırın su beş altı metre irtifâ‘a yükseliyor. Karşısında sun‘î olarak vücûda getirilen sel-sebîl gürültü ile şarılıyor. Zemîne ince kum ferş edilmiş. Serginin iç kapısına kadar ortada yalnız bir buçuk metre ‘arzında bir geçit bırakarak karşılıklı sandalyeler dizmişler. Ön sırada bir yaldızlı koltukla beş altı kadife döşemeli sandalye var. Bunlar kral ve prenlere mahsûs. Beş on dakıkada her yer doldu. Alafranga sâ‘at onda, dışarıda ahâlînin alkışları duyulmaya başladı. Mızıkâ kralın marşını terennüm ediyordu. İki yağız hayvân koşulu bir fayton

⁴⁷ Hadîka-yı kraliyenin krala yalnız ismen nisbeti vardır; burası ahalinin gezib eğlenmesine mahsus bir nev’i hayvanat bahçesidir; ma‘mâfih kralda, efrâd-ı hanedaniyede orada güçd-ü gizâr ediyorlar.

medhalin önünde durdu. Herkes ayağa kalktı, bütün nazarlar etrâfa teveccüh etdi. Beşûş, mültefit, sevimli bir çehre, zinde ve tuvâna bir vücûd, başı ile etrâfi selâmlayarak reh-güzârında bulunanlara bezl-i iltifât ederek aramızdan geçdi: Bu kral Beşinci Gustav idi. Velî'ahd ve sâ'ir prensler kendisini ta'kîb etdiler. Herkes yerli yerine oturdu. Prens Eugène ayağa kalkdı. Biraz ilerledi ve kralın karşısında durdu. Yüksek bir sadâ ile bir nutuk îrâd etdi. Kral elinde bulunan kâğıda arada bir 'atf-ı nazar ederek nutk-ı cevâbiyyeyi bir edâ-yı mahsûs-ı dilpezîr ile okudu. Sözleri herkesi teshîr etmişti. Millî bir hava çalındı, kral da tamâmen istimâ' etdi. Merâsim bundan 'ibâret idi. Şimdi artık mızıka latîf havalar çalıyor. Ahâlî büyük medhalden içeri giriyordu. Kralın etrâfında vükelâ, süferâ-yı ecnebiyye gâyet teklîfsiz konuşurlar. Velî'ahd birçok kimselerin ellerini sıkıyor, hatrını soruyor. Hepsî içimizde dolaşiyor. Milletle kral arasında bu samîmiyyeti görünce, Pâdişâh-ı 'âlî-tebârimiz Sultan Mehmed Reşâd Hanın nâsiye-i pâk-i münevverî gözümde tecellî etdi. Bir tesellî-yi dindârâne ile bir "Oh!" çekdim ve "Çok şükür, dedim, bizim de Pâdişâhımız bizi de evlâdlarından tefrîk etmiyor, efrâd-ı milleti her gün bir sûretle talfîf ediyor; gâh müsâdef-i nazar-ı iltifât-ı hümâyûnları olan bir çocuğu okşuyor; gâh bir dul kadının ma'rûzâtını ehemmiyetle dinliyor. İşte şimdi millet pâdişâhını buldu."

Kral sergi dâ'iresinin büyük kapısından içeri girdi. Velî'ahd, vükelâ hep onu ta'kîb etdiler; biz de cereyâna tâbi' olduk. Somaki merdivenlerden çıkarak büyük müzeyyen bir kapının altına girdik. Burası serginin merkez dâ'iresini teşkîl ediyor. Teşhîr edilen eşyâ sanâyi' mektebelerinin mahsûlâtıdır. Bütün levâzım-ı beytiyyenin ekmel birer numûnesi var. Gâyet zarîf yazihâneler, dolaplar, elektrik fanusları, kütüphâneler, edevât-ı züccâciyye, yatak takımları, dösemeler. Muhtelif eşyâ ile muhtelif tarzda tanzîm edilmiş sıra ile on iki büyük salon var. Yemek, yatak ve misâfir kabûlüne mahsûs oda numûneleri vesâ'ire. Sağ tarafa giden dehlizin tarafeynindeki odalarda dest-gâhlar kurulmuş her vilâyetin köylerinde tatbîk edilen dokumacılık san'atının nasıl terakkî ettiğini gösterir âsâr irâ'e ediliyor. Bir takım köylü kızları kıyâfet-i milliyeleriyle kumaş dokuyorlar. Şimdi sanâyi'-i tezyîniyyeye 'â'id olan salonlara girdik. Bu müterakkî milletin vâsıl olduğu mertebe-i tekâmülû gösteren eşyâ-yı nefiseyi ve meşhûr 'âlim olan Gustafsberg ve Rörstrand porselen fabrikaları ile Reimyr fabrikalarının edevât-ı züccâciyyesini temâşâ ediyoruz.

Bronzdan, demirden, bakırdan gerek elde işlenen ve gerek ısâğa edilen eşyânın mükemmeliyyeti ta'rîf ve tasvîrin fevkindedir. Bütün bu hayretle görüp temâşâ ettiğim şeyler hakkında refâkatimde bulunan İsveç zâbitânından mülâzim Çılander îcab eden tafsîlâtı kemâl-i vuzûh ile veriyordu. Bir aralık çay içmek üzere sâhilde bulunan büyük terasa çıktık. Burada söylediği şeyleri bilhassa kayd etdim.

Bundan on iki sene akdem ya'nî efrencî 1897 senesinde Stokholmda yine böyle bir sergi tertîb edilmişti; fakat o zaman teşhîr edilen eşyâ sanâyi'-i mahalliyyeden ziyâde Fransa, İtalya, Almanya hurfetinin bir taklîdi idi. Biz birçok seneler san'atkarlarımızı memâlik-i ecnebiyyeye ikmâl-i tahsîl için gönderir idik. Bundan ba'zen zararlar da gördük. Gönderdiğimiz gençleri gittikleri yerlerde yalnız san'atı öğrenmekle kalmadılar. Muhtîtin te'sîrâtıyla bunların ahvâl-i rûhiyyelerinde de bir tebeddül vukû'a geldi. İşte bunun için senelerce ressâmlarımız, heykeltıraşlarımız, mi'mârlarımız, mühendislerimiz Fransızların, Almanların mukallidi oldular. Fakat şu

son yirmi seneden beri en büyük san'atkarlarımız İsveç'te, ya'nî kendi memleketimizde ikmâl-i tahsil ediyorlar. Buserg gibi, Karl Vestman gibi, Aksel Lindegren gibi heykeltıraşların; Willander gibi, Rebran gibi, ressamların himmet-i nefâis-perverâneleri ile senelerden beri inkişâf edemeyen İsveç sanâyi'-i nefisesi menşe'-i asliyyesini muhâfaza sûretiyle yeniden vücûd buldu. İşte bugün gördüğünüz sanâyi'-i milliyye ve mahalliyye sırf İsveçlilerin ma'kes-i ezvâkıdır. Bu altmış mütecâviz dâ'irede tesâdüf ettiğimiz eşyâ, İskandinavya kıt'âtındaki her türlü sanâyi'in bir fihristi makâmındadır. Hiçbir köy ve kasabamız yoktur ki bir iki fabrikası bulunmasın. Ahâlî san'ata pek çok rağbet gösteriyor, hükûmet de teşvikâtda bulunuyor. Bir kere mekâtib-i ibtidâ'iyye, rüşdiyye ve idâdiyyenin hemen kâffesinde marangoz, doğramacı ve dülger edevâtını muhtevî birer büyük destgâh vardır. Haftada iki def'a ikişer sâ'at talebe bir takım meşhûr san'atkârların nezâretinde dolap, masa, yazıhâne, sandık ve emsâli birçok ufak tefek eşyâ i'mâl ediyor. İsveç'te her çocuk keser ve testere kullanmasını bilir. Çocukların bir marangoz kadar mükemmel bir eser vücûda getirmesi şart değildir. Ancak hepsinin dikkatli çalışması ve bir şeyin daha kullanışlı olması için nasıl yapılması lâzım geleceğine dâ'ir imâle-i fikir etmesi elzemdir. Bu sâyede çocuklarda fikr-i icâd uyanır. Sonra da bu gibi el işleri kendileri için eğlence tarzında tabî'î bir jimnastik olur. Mu'allimler şâkirdânı dâ'imâ müctemi'an çalışdırmağa dikkat ediyor. Meselâ bir dolabı veyâ bir yazıhâneyi mutlakâ dört beş kişi ikmâl ediyor; bu sûretle vücûda getirilen eserin şerefi hepsine birden â'id olacağından, kendilerinde benlik hissi hâsıl olmaz. Pedagojide bu pek mühimm bir keyfiyyetdir ve ahlâk üzerine pek büyük te'siri olduğundan biz İsveçliler bu husûsa çok i'tinâ ederiz. Meselâ şahsî şöhreti mücib olacak oyunları bile mekteplerde tatbîkden ictinâb ederiz. İşte futbol ile kriketi golf oyununa tercih ettiğimiz sebeplerinden biri, belki başlıcası budur.

“Sanâyi' mekteplerimizi ziyâret ederseniz kendinizi cesîm bir fabrikada zannedeceksiniz. Cenûbda Gutemburg şehrinin otuz kilometre uzağında Naas sanâyi'-i dâru'l-mu'allimînini görmeyizi tavsiye ederim; o zaman İsveç sanâyi'ine dâ'ir bir fikir hâsıl edebilirsiniz.

1877'de meclis-i meb'ûsân zükûr sanâyi' mektepleri için hükûmetden senevî 150,000 kron, ya'nî on bin lira taleb etmişti. O zaman İsveç sanâyi' mekteplerinin 'adedi sekseni tecâvüz etmiyordu. El-hâletü hâzihî hükûmetden tahsîsât alan 3167 sanâyi' mektebimiz mevcûddur. Bir takım himâye-i sanâyi' cem'iyetlerinin, yerli san'atkâr kulüplerinin 'amelî bir sûretde usta yetiştirmek için inşâ ettikleri destgâhların da hadd-i hesâbı yoktur.

Vakit epeyce geç olduğundan 'avdet ediyorduk. Züvvâr yine bir taraftan tramvaylarla, vapurlarla, otomobillerle fevc fevc sergiyi ziyârete şitâbân oluyordu.

Jimnastik mu'allimi
Selim Sırrı

Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hâtıraları-3: Hyderosparkda Askerî Spor Müsâbakası”, *Şehbâl*, No: 8, 15 Temmuz 1325, pp. 156-157.

Hyderosparkda Askerî Spor Müsâbakası

Medeniyyetin edvâr-ı evveliyyesinden zamânımıza kadar insanların hayât-ı içtimâ'ları tedkîk edilecek olursa görülür ki sporda en ileri gidenler en büyük milletler olmuşlardır. Yunanistan'ın “Perikles” devri buna şâhit olduğu gibi bugün İngilizlerin cihânda herkesçe mazhar-ı tebcil olan Anglo Sakson kavminin de en büyük meziyetlerinden biri “sportmen” olmaktır. Juvenal'ın “sağlam fikir sağlam vücûtta bulunur.” sözünde mündemic hakîkati onlar herkesten evvel anlamışlar ve bir sa'y-i bülenâ ile uğraşa uğraşa kendi cinslerini islâh eylemişlerdir. Bugün İngiliz denince hâtıra usanmaz, yorulmaz, iyi yüzer iyi kürek çeker, top oynar, yumruğuna güvenir müteşebbis bir adam tebdür eder. Bu güneş kadar âşikâr olan hakîkati kim inkâr edebilir? İşte onlara bütün bu mezâyâ-yı cismâniyye ve fikriyyeyi bahş eden “spor”dur. Riyâzat-ı cismâniyyenin lüzûm ve ehemmiyyetini Avrupa'da nasıl takdîr ettiklerini bu def'a rey'ü'l-‘ayn gördüm. İnsanların hayat ve sıhhatine ta'alluk eden terbiye-i cismâniyyenin neşr ve ta'mimi uğrunda edilen fedâkârlıkları şâyân-ı hayret bir derecede buldum. Atina'da spor müsâbakalarına mahsûs Akropolis civârındaki “stat” mahalli bir milyon franga vücûda gelmiş. İngiltere'de üç sene mukaddem inşâ edilen “stat” için altı yüz bin İngiliz lirası sarf edilmiş. Berlin civârında Gronvald'da at yarışları tertîb edilen mahalde inşâsına başlanılan “stat” üç milyon marka çıkacakmış. İşte bu def'a Stokholm'de gördüğüm Hyderospark'ta Avrupa'nın sâ'ir pâyitahtlarındaki “stat”ların bir başka nev'idir. Sthokholm Belediyesi şehrin müntehâ-yı şimaliyyesinde topçu, süvârî ve piyâde kışlalarının vasatı gerisinde etrâfi çam ormanlarıyla muhât vâsi' bir meydana spor idmânlarına tahsis etmiştir. Büyük bir müstetîl teşkîl eden bu arâzînin zal'-ı asgarinin vasatına bir manej dâ'iresi ve zal'-ı mukâbilede bir jimnastikhâne inşâ etmişler. Büyük zal'ların ortasında iki büyük tenis dâ'iresi yapmışlardır. Manej mahallinde süvârî askerleri ve zâbitânından başka ahâliden ârzü edenler mukannen sa'âtlerce gelip hayvan ta'lîmi icrâ ederler. Jimnastikhâne de 'umûma küşâdedir. Tenis dâ'iresi dört muhtelif tenis mahalli, bir teneffüs salonu, tebdîl-i câme için iki oda, bir de duş salonundan ibârettir. 1 numarolu tenis mahalli ağniyâyâ mahsûs olup kral, velî'ahd ve sâ'ir prensler de orada a'zâ imiş. Kralın tebdîl-i câme etmesine mahsûs olan oda gâyet basîttir. Mefrûsâtı bir kanepa, iki koltuk, birkaç sandalye, bir elbise dolabı, bir de lavabodan ibârettir. Odanın bir kenarında altı lastik üç çift terlik, duvarda iki raket, masanın üstünde de bir şişe su ile iki bardak duruyor. Bu odayı herkes pek kolaylıkla ziyâret edebilir. Manej, jimnastik ve tenis dâ'irelerinin arasına, beş-altı bin seyirci istî'âb edebilecek kademe tarzında sıralar teşkîl etmişler. Ortada bırakılan yüz yirmi metre tûl ve altmış metre 'arzında ve kat'-ı nâkıs şeklinde oyun mahallini demir silindirle tesviye etmişler. Kat'-ı nâkısın etrâfında yaya koşularına tahsis edilen üç metre 'arzındaki mahalle çimen dikilmiş. Onun da etrâfında dört metre 'arzında dâiren mâdâr çimento döşenerek velosiped yarışları için bir pist yapılmıştır. Ortadaki geniş meydana futbol, kriket, tenis oynuyorlar, disk, javlo, ok atıyorlar, sür'at müsâbakaları tertîb ediyorlar. Haftanın sâ'atleri sunûf-ı muhtelif-i ahâlî meyânında taksîm edilmiş olduğundan her gün, her sâ'at orada mutlakâ elli altmış kişilik bir cem'iyete tesâdüf

edilir. Her türlü levâzım-ı mukteziyye belediyye tarafından meccânen ihzâr olunuyor. Yalnız kasten kırılan bir şeyin tazmîn edileceği tabî'dir. Kışın o meydana su akıtılarak incimâd ettiriliyor. O zaman da muhtelif kızak eğlencelerine, idmânlarına mahsûs bir pist vücûda geliyor.

Stokholm'a vürûdumdan beri her gün öğleden sonra sâ'at-i alafiranga yedide- ki o sâ'atte bizde gece, burada ise bu mevsimde tamâmen gündüzdür.- sportsmenlerin, ta'bîr-i sahîhi ile bütün İsveç gençlerinin mev'ad-i telâkîsi olan o mahall-i ferâh-fezâyı ziyâret ederim ve her günde mektepli, 'asker, tâcir, mühendis, san'atkâr cem'iyetlerinin iktisâb-ı kuvvet için bilâ-fâsıla nasıl bir şevk ve meserretle koşuşup uğraştıklarını gördüm. Beynlerinde cârî olan nezâkete samîmiyyete, dostluğa, kardeşliğe hayrân olmamak kâbil değildir. Futbol ve kriket oyunlarına, atlama ve yarış müsâbakalarına iştirâk eden yüzlerce gencin dürüş, hâtır-şiken bir mu'âmelesine müsâdif olmadım. Görülüyor ki bu tüvânâ, ten-dürüst, kavî gençlerin terbiye-i bedeniyeleri kadar terbiye-i vicdâniyye ve ahlâkiyyelerine de i'tinâ ediliyor. Bunlar cismen olduğu gibi rûhen ve fikren de te'âlî etmişler. Büyükler küçüklere karşı nasıl şefîk ve rahîm iseler küçüklere de o nisbette mutâva'atkâr.

Geçen gün jimnastik tatbîkâtı görmekte olduğum ikinci piyâde alayı jimnastik mu'allimi Yüzbaşı "Landegran"dan aldığım bir kart beni Pazar günü öğleden sonra icrâsı mukarrer olan askerî jimnastik müsâbakalarına da'vet ediyordu. Bu müsâbakalar sunûf-ı muhtelifeye mensûb efrâd ve küçük zâbitân beyninde senede dört def'a Hyderospark'ta tertîb edilir ve tekmîl ahâlî seyre gidermiş.

Sâ'at ikide apartmandan çıktım. Hyderospark'a muntehâ büyük caddenin piyâde kaldırımını üzerinde akıp gitmekte olan cereyâna tâbî' oldum. Caddenin ortasından geçen çift hatlı elektrik tramvaylarının üçer arabaları da hınca hınç dolu. Parka yaklaştıkça izdihâm artıyordu. Bir aralık kolları serbest sallamak mümkün olmuyordu. Medhalde bulunan altı gişede me'mûrlar dühûliyye için verilen kronları toplamaya yetişemiyorlardı. Bin müşkilâtle bir yol bulup girebildim. Şimdi o kademeler serâpâ dolmuştu. Ortada beyaz bıyıklı, kuru yüzlü, 'asabî bir binbaşı, Dragon alayına mensûb iki süvârî yüzbaşı, birkaç genç mülâzim hakem hey'etini teşkîl ediyorlar. Piyâde, süvârî, topçu, bahriye, istihkâm, velosipedçi sınıflarına mensûb iki yüz kadar asker dizilmiş bekliyor. Meydanın cenahaynında askerî mızıkaları çalıyor. Hava latîf, güneş ılık bir harâret neşr ediyor. Herkes kemâl-i sükûnetle yerinde oturuyor. Binbaşı birkaç sözle bu mızıkalardan maksadın ne olduğunu söyledi. Ve müsâbaka başladı. Memleketin millî sporlarından biri ip çekişmektir. Karşılıklı on piyâde ile on bahriye neferi bir halata iki taraftan asıldılar. Üç dakika devam eden bu kuvvet tecrübesinde piyâdeler kazandı.

1.600 metre dâhilinde her dört yüz metrede bir posta neferi bulunmak üzere sunûf-ı muhtelifeden üç posta tertîb ettiler. Her nefere bir tahrîrât verildi. "arş!" kumandasıyla beraber, olanca sür'atleriyle hareket ettiler. Dört yüz metreye vusûlde tahrîrâtı kendilerini bekleyen arkadaşlarına tevdi' ettiler. Bu def'ada onlar hareket etti. Bu sûretle münâvebeten koşarak yarıştılar. İlk vâsıl olan, bir piyâde neferi oldu.

İki istihkâm müfrezesi telefon âletini hâmil iki nakliye arabasıyla geldiler. 400 metre dâhilinde direkler rekz edip teller gererek iki hatt-ı muhâbere te'sîs eylediler ve

müte‘akiben alât ve edevâtı topladılar. Postalardan biri bu ‘ameliyâtı iki dakîkada, diğeri iki buçuk dakîkada ikmâl etti.

Topçu, piyâde, süvârî, istihkâm, bahriye efrâdından ikişer kişi yüz yirmi metreden işaretle on satırlık bir emri tebliğ ettiler. En evvel bir bahriyeli bir dakîka elli altı sâniyede vazîfesini ikmâle muvaffak oldu.

Sunûf-ı muhtelifeden müsellahtar on nefer, palaska ve fişenkleri dolu olduğu halde on kilometrelik bir yarış icrâ ettiler. 48 dakîkada piyâdeler birinci geldi.

Yine sunûf-ı muhtelifeden on altışar kişilik birer takım sırtlarında çantaları ve on sekiz kiloluk levâzım-ı seferiyyeleriyle beş kilometreye yarıştılar. Piyâdeler tekmiil takım birlikte olarak 31 dakîkada birinci vâsıl oldu.

Onbaşı ve çavuşlar müte‘addid süngü mübârezesi icrâ ettiler.

Sunûf-ı muhtelifeden dört nefer bir metre irtifâ‘ında bir mâni‘adan atlayıp bir metre a‘mâkında su ile dolu bir hendeğe düşmek üzere yüz metre dâhilinde üç mâni‘alı bir sür‘at müsâbakası yaptılar. Bir istihkâm neferi birinciliği ihrâz etti.

Topçu ile piyâde, süvârî ile bahriye efrâdı futbol oynadılar. Piyâde ile bahriye kazandı.

On nefer sıırıkla mâni‘a atladılar. Bir süvârî neferi üç buçuk metreden atlayarak birinci oldu.

Yedi kilo sikletinde bir gülleyi on beş metreden fırlatarak birinciliği yine bir süvârî neferi kazandı.

İki yüz metre dâhilinde sâbit hedeflere, yere yatarak nişân attılar, piyâdeler kazandı.

Bir genç mülâzim-i sâni kumandasında bir süvârî müfrezesi hareket etti. Muhtelif nizâmlar alarak ve sağa sola çarklar ederek cebe ile tebdil-i istikâmetler yaptı. Sür‘atle dört na‘l, hücum-ı dört na‘l yürüyüşleri icrâ etti.

Dört yüz metrelik bir münhanî üzerinde rezk edilmiş altı sıırıgın ucuna birer halka ta‘lik edildi. O sıırıkların aralarına da müsâvî fâsıla ile cesâmet-i tabî‘iyede tahtadan insan kafaları vaz‘ olundu. Dört na‘l ile hareket eden bir süvârî, kılıcını halkadan geçirecek, onu müte‘akip bir vuruşla başı devirecek. Yine halkadan kılıcını geçirecek ve sıra ile bu hareketi tekrâr edecek. Müsâbakaya on nefer iştirâk etti. Yedisi hepsinde ikisi kısmen muvaffak oldu. Birinin hayvanı türktü.

Dört na‘l ile hareket eden bir süvârî neferi, yüz metre kat‘ ettikten sonra hayvandan atlayıp bir emirnameyi alacak, tekrar hayvana binerek ve ‘avdetinde bir hendek atlayarak hareket ettiği noktaya vâsıl olunca hayvanın eğerini çıkarıp yere bırakacak, bu def‘a çıplak binip yine dört na‘l hareket ederek elli metrede yere atlayacak ve içi arpa dolu bir torbayı eline alıp tekrâr binecek, yüz metrede mevzû‘ bir metre irtifâ‘ındaki mâni‘adan atlayarak hareket ettiği noktaya vusûlünde hayvanını eğerleyip binecek ve 400 metreyi dört na‘l ile kat‘ edecek. Müsâbakaya süvârî onbaşılarından on kişi iştirâk etti. Altısı muvaffakiyyetle icrâ etti. İkisinin birkaç hatâsı görüldü, diğeri ikisi pek geri kaldılar.

Sekiz yüz metre dâhilinde on muhtelif tarzda tertib edilmiş mevâni‘i atlamak üzere dört süvârî mülâzim-i sâni yarış ettiler. İçlerinden ikisi hiçbir mâni‘i devirmeden müsâbakayı ikmâl ederek müsâbakaya nihâyet verildi. Takriben beş sâ‘at devam eden bu müsâbakalarda koşarak, atlayarak, yarışarak büyük yorgunluğa ma‘rûz olan bu

gençlerin ertesi günkü sabah ta'liminde hepsinin isbât-ı vücûd etmeye mecbûr oldukları düşünülürse kendilerinin kuvvet ve tahammülleri hakkında bir fikir hâsıl edilmiş olur. Stockholm

Jimnastik Mu'allimi
Selim Sırrı

Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hâtıraları-4: Kütübhâne-i 'Umûmî - Millî Müze - Telefon", *Şehbâl*, No: 9, 1 Ağustos 1325, pp. 178-179.

Kütübhâne-i 'Umûmî - Millî Müze - Telefon

Birkaç günden beri havalar iyice ısındı. Leylaklar, akasyalar, ıhlamlar çiçek açtı, güller tomurcuklandı. Çimenlerin mıntika-yı şimâliyyeye mahsûs bir hazâreti var. İsveç lisânında bu açık, parlak, latîf reng-i dil-pezirî ifade eder Löff diye bir ta'bir-i mahsûs var. Nebâtât bir sür'at-i fevka'-l'âde ile tenemmüv ediyor. Buna sebep ziyânın bu mevsimde müddet-i medîde devâmıdır. Fi'l-hakîka şemsin eşi'a-i nûrânîyyesi birkaç sâ'at ufukta gizleniyorsa da gurûb ile tulû' arasındaki zamân fecr ile şafaktan 'ibârettir. İnsan bu beyaz gecelerde dünyanın hiçbir tarafında misli görülmemiş bir manzara-i hayret-fermâ karşısında kalıyor. Bir taraftan güneş batıyor, tabakât-ı havâ'iyede müselsel, mümtezic rengârenk iltimâ'ât husûle geliyor. Daha henüz Sâni'-i Hakîkînin dest-i kudretle meydâna getirdiği bu levha-i bedî'i temâşâ ederken şark cihetinde bir kızılık peydâ oluyor. Fecr-i kâzibi fecr-i sâdik ta'kîb ediyor. Güneş doğuyor.

Bugün Alay arkadaşlarımdan Yüzbaşı "Kruz"un delâlet-i mihmân-perverîsiyle ba'zı mü'essesâtı gezdik. Evvelâ kütübhâne-i 'umûmîyi ziyâret ettik. Bir i'tinâ-i mahsûs ile tarh ve tanzîm edilmiş büyük bir parkın vasatında yontma taştan vücûda getirilmiş yüksek bir binânın geniş ziyâdâr salonlarında yüzlerce erbâb-ı 'ilim ve fenn tettebbü'âtla meşgûl, hiçbir ses işitilmiyor. Herkes önündeki kitapları karıştırıyor, okuyor, yazıyor. Her yazıhânenin üzerinde kütüb-i mevcûdenin hangi camekânın kaçınıcı katında bulunduğunu gösterir bir kâmûs var. 1661'de Gustav Vasa zamânında inşâ edilmiş olan bu mü'essese-i kıymet-dâra o zaman sâdir olan hükûm-i kralî mûcibince her mü'ellif eserinden bir tanesini ihdâ etmek mecbûriyyetindedir. 1812'de tanzîm edilen ve hâlâ hükûmü cârî olan serbestî-i matbû'ât kânûnu da bu irâdeyi tasdîk etmiştir. Kütübhânedeki 381,995 mücellid, 313,715 eczâ hâlinde, 10,000 el yazısı âsâr mevcûttur. Gezdiğim on iki büyük salonun hepsi de erbâb-ı tahsîl ile dolu idi. Ak saçlı ihtiyârlar arasında henüz Dârü'l-fünûnu ikmâl etmiş gençler de var, en garîbi bu cem'iyet-i 'irfân kadınlarının 'adeden erkeklere fâ'ik olmasıdır. Şimdi parkın ağaçlıklı ince beyaz çakıl taş farş edilmiş geniş yolları üzerinde yürüyoruz. Ötede beride şebboy, menekşe, ve sâ'ir çiçeklerden musanna' şekiller yapmışlar. Her köşede e'âzımın, bronzdan, bakırdan, mermerden heykeli var. Kanepelerde ellerinde zarîf ciltli kitaplar bulunan genç kızlar oturmuş. Mahsûs vaz' edilen bir kum yığımından çocuklar ellerindeki edevât-ı zirâ'iyeye ile arabalarını doldurup boşaltıyorlar. Arkadaşımdan sordum:

-Bu çiçeklerin muhâfızı yok mudur? Kimse koparmaz mı?

-Onların muhâfızı millettir, kimse koparmaz. Çünkü bir çiçekte 'umûmun hakkı vardır. Bu tıpkı bir lokantada yemek yedikten sonra çatalı cebine sokmak gibidir.

-Bu 'umûmî bağçelerin mesârifi belediyyeye mi 'âittir?

Gülerek:

-Köpeklerden alınan vergi onların irâdesine kâfidir. Bilirsiniz ki burada sizin İstanbul'da olduğu gibi, ma'îşetleri tesâdüfün lûtfuna bağlı başı boş köpek yoktur. Ahâlînin köpek beslemek merâkı olduğundan her 'âilede bir veyâ birkaç tane vardır. Hükûmet köpeklerin mikdârını azaltmak için pek gâlî vergi tarh ediyor. Bir köpek için senevî 30 kron (240 kuruş) vergi verilir. Stokholm'de takrîben bin kadar köpek vardır. Senevî 30,000 kron (288,000 kuruş) vâridât te'mîn ediyor ki bu para 'umûmî bağçelerin tanzîmine sarf edilir.

Fi'l-hakîka parklara o kadar i'tinâlî bakıyorlar ki yerlerde bir çöp yok. Her elli hatvede içine kağıt ve sâ'ire atmak için küfeler var. Ba'zı ağaçlara siyah tahta levhalar asmışlar, üzerinde beyaz harflerle "veremin men'-i sirâyet ve intişârı için yerlere tükürülmemesi sıhhat-i 'umûmiyye nâmına ricâ olunur" 'ibâresi yazılı. Zâten tramvaylarda, gazinolarda, vapur kamaralarında rast geldiği yere tükürmek terbiyeye münâfi olduğu gibi belediyyenin böyle 'umûmî bağçelerde gülüp oynayan etfâl-i memleketin sıhhat ve 'âfiyetini nazar-ı dikkatten dür tutmaması şâyân-ı takdîr ve imtisâldir.

Sâhildeki rıhtımı ta'kîben müzeye geldik. Bu binâ-yı kıymet-dârın bânîsi muhibb-i fenn ve sanat kral üçüncü Gustav'dır. Dâhilen üç büyük şu'beye münkasımdır. Birinci kısım mi'marlığa ve heykeltıraşlığa, ikinci kısım yağlıboya tablolara, üçüncü kısım da sanâyi'-i tezyîniyyeye 'âit âsâr ihtivâ eder.

Müzedede 900 heykel, 487 alçıdan ma'mûl eşyâ, 1545 yağlı boya tablo, 1,664 muhtelif cesâmette vazo ve çini antikalar, Mısır-ı kadîme 'âit 948 kadar lahid, 10,700 kadar da sanâyi'-i tezyîniyyeden kıymet-dâr eşyâ mevcûttur. Âsâr-ı 'atîka-i mezkûre meyânında gotik tarz-ı mi'mârisinden Lingoping kilisesinin musanna' bir kapısı ve gerek Rönesans ve gerek Barok tarz-ı mi'mârisinin en muktedir san'atkârlarından Sergel'in mahsûl-i dest-i himmeti olan heykeller ve yine meşâhîrden dâ'imâ modellerini Yunân-ı kadîmden iktibâs ile Romantik devrinin en nefis âsârını vücûda getiren Koblerg'in devr-i esâtîre 'âit "Odin, Tor, Balder" nâmındaki üç şimâl ma'bûdunun cesîm heykeli, Pojila mübârezelerini musavvir heyâkil-i sâ'ire müzenin en kıymet-dâr hazîneleridir. 'Asr-ı hâzır artistlerinden Kilberg de hayli âsâr vücûda getirmiştir.

Müzedeki yağlıboya tabloların pek büyük bir kıymet-i târihiyyeleri var. Şimâl memleketlerinde yetmiş san'atkârlar 'umûmiyyetle meftûn-ı tabî'at olduklarından yaptıkları resimlerde ekseriyâ menâzır-ı tabî'âyı musavvirdir. Karlı yüce dağlar, kutb-ı şimâlîde buzlar arasında Lapon ikâmetgâhları, zümrüdîn çimenler, ormanlar, laklar, tulû' ve gurûb levhaları, kar, yine kar. Tabloların kısm-ı a'zamı tabî'attan muktebesdir. İçlerinde mitolojiye 'âit Winge'nin birkaç nefis tablosu mevcûttur. Son 'asırlarda İsveç ressamları portrede dahî büyük bir mahâret göstermişlerdir. Ez-cümle 12 numarolu salonun bir duvarını kâmilan ihâta eden bir kahramanın son dem-i vâpesînini musavver tablo N.Forsberg'in enâfis-i âsârındandır. Muhârebede hastahâneye kalb edilmiş bir kilisede taht-ı tedâvîde bulunan beş on yaralı meyânında göğsünden vurulmuş bir genç mülâzimin başı ucunda nişanlısı ağlarken ak bıyıklı bir general yatağının pûşîdesi üstüne nişân ta'lîk ediyor. Bütün çehrelerdeki hüzn ve mâtem o kadar mahâretle tersîm edilmiş ki resme bîgâne olanlar bile bunu takdîrde müşkilât çekmez. Baron

Sederstrom'un tabloları da fevka'l-âde kıymet-dârdır. Ez-cümle Demirbaş'ın cesedinin İsveç'e sûret-i nakli en ziyâde beğenilen bir tablodur. 'İlm-i âsâr-ı 'atıkaya vâkıf olmadığımndan müzenin ne derece zengin olduğunu bilemem, tabi Louvre, Palais des zenovalid, Versay, Vatikan müzelerine mukayyes olunamaz. Ancak burada her şeyin kendisine mahsûs bir zarâfeti bir kıymet-i târihiyesi var, mevcûdu az fakat enfes. Eskansen civârındaki müze-i şimâlî "Nordiska Museet" binâ i'tibârıyla daha muhteşem, bu biraz Versay'ı andırıyor. Fakat muhteviyâtı daha basit. Asıl şâyân-ı hayret olan ciheti bu müze doktor Hazeliyos nâmında bir tek zâtın himmet ve teşebbüsüyle vücûda gelmiştir. Dâhilinde medeniyet-i hâzıranın edvâr-ı evveliyyesinden zamânımıza kadar muhtelif 'asırlarda İsveçlilerin kıyâfâtı, bir çok sikke ve pul koleksiyonları, ondan mâ'adâ Norveç'e, Finland'a, Danimarka'ya, İzlanda'ya 'âit pek çok âsâr-ı 'atıka mevcûttur. Şimdi bir de telefon idâresini ziyâretle defter-i meşhâdâtının bugünkü kuyûdâtına hâtime vereceğim.

Büyük dört katlı bir apartmanın mermer merdivenlerinden yukarı çıktık. Birinci kat kâmil idârî husûsâta tahsis edilmiş, müdür odası, başmühendis odası, muhâsebe, abonman idâresi ve sâ'ire. İkinci kata çıkan merdiven bizi muhâberât-ı merkeziyye salonuna idhâl etti. Takriben altmış metre tül, on metre 'arzında olan bu cesim dâ'irede yüzleri, önlerinde bulunan bir çok delikli muhâbere miftâhına müteveccih üç yüz kadar genç kadının başları üzerinden çelik çenberle sol kulaklarına bir âlet-i sem' rabt edilmiş, ellerindeki anahtar mütemâdiyen hareket ettirerek merâkiz-i muhtelif arasında tanzîm-i muhâberât eyliyorlar. Burada telefon mu'âmelât-ı hayâtiyyenin rûhu makâmında. Herkesin evinde be-heme-hâl bir makine vardır. Meselâ eczânenen bir ilaç almak istiyorsanız, derhal kataloğa mürâca'at edip o mağazanın telefon numarasını bulursunuz ve idâre-i merkeziyyede her dakika emrinize muntazır olan me'mûra telefonla o numeroyu söylerseniz. Birkaç sâniyede muhâbere tanzîm edilir ve siz de sipârişinizi edersiniz. Telefon muhâberâtı İsveç'te her yerden ziyâde terakkî etmiştir. Evvelâ 1880'de Amerikalı bir kumpanya ilk hattı te'sis eylemiş, sonra müte'addid şirketler te'sis etmiştir. Nihâyet hükûmet de bir hat te'sis edince diğerleri kendi hatlarını hükûmete satmaya mecbûr olmuştur. İçlerinde yalnız Almanya kumpanyası hükûmetle rekâbette devâm edebilmiştir.

1889'da İsveç'in muhtelif şehirlerinde te'sis olunan muhâberât nüfûs-ı mevcûdeye nisbetle 1.000 kişiye 147 makine isâbet ediyormuş. O zaman ikinci derecede kalan Amerika'da 1000 kişiye 130 ve Avrupa hükûmâtı meyânında en müterakkî olan Almanya'da ise 1000 kişiye ancak 50 makine isâbet ediyormuş. Bu son senelerde İsveç'te hem hutûtun miktârı fevka'l-âde artmış, hem de pek uzak mesâfelerden konuşmaya muvaffakiyyet hâsıl olmuştur. Evvelce yalnız 130 kilometreden konuşulabilirken şimdi 900, hattâ 1000 kilometreden lakırdı etmek mümkün oluyor. Hatta geçen ay iki İsveç mühendisi yeni icât ettikleri bir âlet sâyesinde Berlin ve Paris'le konuşmaya muvaffak oldular. 1907 senesi istatistiklerinin verdiği bilgilere nazaran cedvel-i âtîde ba'zı merâkiz-i ticâriyyede nüfûs-ı mevcûdeye nisbetle her on bin kişiye isâbet eden makine miktârı gösterilmiştir:

	Makina	10 bin kişiye isâbet eden makina
Stokholm	330,000	900
Sanfransisko	330,000	485

Berlin	1,700,000	218
Newyork	1,800,000	150
Chicago	1,600,000	100
Paris	2,540,000	71
Londra	4,400,000	47

Stokholm'de 1890'dan 1898'e kadar hükûmetin te'sis eylediği telefon idâre-i merkeziyyelerinin 'adedi 126'dan 5.881, makinelerin 'adedi 4,950'den 5,539,680, hutûtun tûl-i mecmu'u 2780 kilometreden 86,9900 kilometreye vâsıl olmuştur.

Telefon abonesi seyyânen senevî iki ile üç lira râddesindedir. Şehir dâhilinde her nere ile olursa olsun üç dakikalık muhâbere için 20 para ve 300 kilometre dâhilinde kırk para, altı yüz kilometreye kadar iki kuruş, bin kilometre için de üç kuruş ücret verilir. Almanya kumpanyasının hutût-ı mecmû'ası te'sis ve temdîd mesârifî iki milyon kron yani 120,000 lira, hükûmetin ise sekiz milyon kron ya'nî 480,000 liradır.

Lüzûm ve ehemmiyeti âşikâr olan telefon muhâberâtının - teceddüd-i devlet ve millet olan bu devr-i hürriyette - 'an-karîb memleketimizin her tarafında te'sisini görmek temennîsiyle söze nihâyet veriyorum.

Jimnastik Mu'alimi
Selim Sırrı

Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hatıraları-5: Stokholm Kadınları", Şehbâl, No: 10, 15 Ağustos 1325, pp.198-199.

Stokholm Kadınları

Hanımlarımıza;

Avrupa milel-i mütemeddinesi meyânında kadınların seviye-i 'ilmiyyelerini yükselterek onlara erkekler gibi aynı hukûk ve imtiyâzâtı bahş etmek için açılan harb-i içtimâ'ide, hiç şüphe yok ki, İsveçliler pîşdârlar sırasındadır. Bunun esbâb-ı mûcibesi tedkîk edilirse görülür ki, eski zamândan beri İsveç'te kadınlar memâlik-i sâ'ireye nisbeten pek büyük bir hümete mazhar olmuşlardır. Her ne kadar memleketin kavânîn ve âdâtı her hususta kadınlara karşı müsâ'adekâr bulunmayı îcâb ettiriyorsa da feminizm mes'elesinin sûret-i kat'iyede hall ve faslı 'asr-ı hâzırın muvaffakiyyetindedir. 1845 senesinden beri İsveç'te kadınlar, erkekler gibi aynı hisse-i mîras almak hakkına mâliktirler. 1863'te kızlar yirmi beş yaşında reşît addedilirken 1884'ten beri yirmi bir yaşında, ya'nî erkeklerle aynı senede isbât-ı rüşd ediyorlar.

İsveç'te kadınların tahsîli erkeklerle hemen bir seviyede 'adedilebilir. İbtidâî tahsîl, bilâ-tefrik-i cins mecbûrîdir. İskandinavya'nın her tarafında kadınların da erkekler gibi i'dâdî mektepleri, mekâtib-i âliyeleri, dâru'l-mu'allimâtları ve her şehirde sanâiyî mektepleri vardır. Bu mekteplerin bir kısmı ma'ârif tarafından idâre edilir; diğeri bir kısmı da husûsî olup yine ma'ârifin mu'âvenetine mazhar olmaktadır. Mekâtib-i i'dâdiyye nâmı verdiğimiz- bizim Mekteb-i Sultânî tarzındaki- liselerde tahsîl 6-8 yaşındaki çocuklara mahsûs üç ibtidâî sınıf ile rüşdî ve i'dâdî derecesinde ayrıca sekiz sınıftan ibârettir. Ondan mâ'adâ iktisâd, umûr-ı beytiyye tadrîs edilen ve bir sene devâm eden ihtiyârî bir sınıf daha mevcûttur. Mektepler nehârî olup ücret seviyesi küçük

sınıflar için dört lira, büyükler için on liradır. Mektebe her sene on beş kız meccânen, 5 kız da nisf-ı ücretle kabûl edilir.

Her sınıfın ders sâ'atleri mecmû'unun yüzde nisbeti ber-vech-i âfî taksîm edilmiştir:

- 24 sâ'at; Fransızca, İngilizce, Almanca
- 33 sâ'at; 'akâ'id-i dîniyye, lisân-ı mâder-zâd, târih ve coğrafya
- 15 sâ'at; hesâp, fûnûn-ı tabî'iyye ve hıfz-ı sıhhat
- 28 sâ'at; hüsn-ü hat, resim, mûsikî, yemek ve el işleri
- 15 sâ'at; jimnastik ve oyun

El-hâletü hâzihî İsveç'te seksen sekiz inâs i'dâdî mektebi mevcûttur. Hükûmet bu mekteplere mu'âvenet olarak senevî 200.000 kron(1.600.000 kuruş) tahsîsât veriyor. Mevcût talebenin miktârı 12,380 râddesindedir. Darü'l- mu'allimâtın tahsîli dört sene devâm eder ve müsâbaka ile dâhil olunur. İ'dâdî tahsîlini ikmâl etmiş olmak şarttır.

Program-ders sâ'atleri mecmû'unun yüzde nisbeti ber-vech-i âfîdir:

- 32 sâ'at; Fransızca, Almanca, İngilizce
- 24 sâ'at; 'akâ'id, lisân-ı mâder-zâd, târih ve coğrafya
- 23 sâ'at; hesâp, riyâziyye ve fûnûn-ı tabî'iyye
- 8 sâ'at; pedogoji ve usûl-i tedris
- 13 sâ'at; mûsikî, resim, nakış, yemek, alış veriş
- 10 sâ'at; Jimnastik ve nazariyye-i harekât

Darü'l-mu'allimâtlarda tahsîl meccânen olduğu gibi muhtâc-ı mu'âvenet olanlara mektep tarafından, mesâ'îsi nisbetinde mükâfât-ı nakdiyye verilmektedir.

1856 senesinden beri kadınlar mûsikî ve 1866'dan beri sanâyi'-i nefise akademilerine ve 1870'den i'tibâren dâru'lfünûnlara kabûl edilmektedirler. 1870'den 1898 senesine kadar 506 kadın tıptan, hukûktan, fûnûn ve edebiyâtta doktora imtihânı verip Uppsala Dâru'l-fünûnundan şehâdetnâme almıştır. Uppsala Dâru'l-fünûnunun tıp ve hukûk derslerinin birer şu'besinin profesörü kadındır.

1882'den beri gerek hükûmet, gerek şirketlerin me'mûriyyet için açılan müsâbakalarına kadınlar da dâhil oluyor. Posta, telgraf, telefon, şimendifer, banka ve bil-cümle mü'essesât-ı mâliye me'mûrîn ve müstahdemîni kadındır. Tuhâfiyye, bakkâliyye, züccâciyye mağazalarını, bonmarşe, ve emsâli ticârethâneleri kadınlar idâre eder. İskele me'mûrları, vapur biletçileri kadındır. Berberler kadın, lokanta hizmetçileri kadın, aşçılar kadın, sütçüler, ekmekçiler, gazete mü'ezzi'leri kadın, kitapçılar, kağıtçılar, tütüncüler, birahânegiler, şekerlemeciler hep kadındır. Hattâ hamamlardaki dellâklar bile kadındır! İşte bizim tarz-ı terbiyemizle te'lif kabûl etmeyen bir garîbe, değil mi? Bu derece safvet-i ahlâkiyyenin vücûdunu biz muhâl 'addederiz. Bu 'adîmü'l-ımkân zann olunan hakâyıkı insan görünce kanâ'at-i vicdâniyye hâsil ediyor ve bunların medeniyyetin zirve-i kemâline vâsıl olmuş, fesâd-ı ahlâkiyyeden, fenâlıktan, gill u gışdan münezze bir millet olduğunu teslim ediyor.

Stokholm bir meşher-i hüsn ü ân itlâkına sezâdır. Kadınların 'umûmiyyetle boyu 1,70 ile 1,80 râddesindedir. Hepsinde riyâzat-ı cismâniyye sâyesinde iktisâb olunmuş bir tenâsüb var. Gençler belini ince göstermek için korse takmak ihtiyâcından âzâde. Ter ü tâze ve bâkir çehrelerde boya, allık, rastık, güzellik suyu değil, pudra bile yok. Geçen gün terbiye-i bedeniyye dâru'lmu'allimîni kızlar şu'besinin imtihânlarında

bulundum. Otuz kadar genç kız fennî ve sıhî bir çok jimnastikler yaptılar. İçlerinde bu sene berây-ı tahsîl Romanya ve Bulgaristan'dan, İspanya ve Şili'den gelmiş dört beş ecebî kadın da vardı. Yeknesak ve süsten 'ârî, basit kıyâfetleri, vaz' ve tavırları, yürüyüşleri, atlayışları, ipe çıkışları, her halleri kendilerinin nasıl i'tinâlı bir terbiyenin mahsûlü olduğunu gösteriyordu. Tam bir sâ'at çalıştılar, terlediler. Vücûtları muntazam, sırt ve belleri doğru, göğüsleri kabarık, çehreleri renkli idi. Hepsinin hâlinde bir çocuk ma'sûmiyeti vardı. Kızlar burada büyük bir serbestîye mâliktirler. Ebeveyn kendileri hakkında hiçbir tekayyüde bulunmak lüzûmunu hissetmez. Yalnız başlarına gezmeye giderler ve istedikleri erkekle görüşürler. Ekseriyâ izdivâçlar tarafeynin arzusuyla tekarrür ettikten sonra velîlere ihbâr-ı keyfiyyet ederler. Peder ve vâlideler kızlarını evlendirmek, onlara koca aramak kaydından âzâdedirler. "Erkek nasıl te'mîn-i istikbâl için kendi mesâ'îsine güveniyorsa kız da koca bulmakta zekâ ve 'irfânına, ma'lûmâtına güvenmelidir." derler.

Yüzbaşı Baron Creutz Bey Stokolm civârında Salçobadin'de bulunan villasına da'vet etti. Yemekte İsveç'in kibâr 'âilelerine mensup birkaç madam ve madmezel vardı. Hepsi de gâyet güzel Fransızca söylüyorlar. Dünyânın her tarafını gezmişler. İsminin Madmezel Kalein olduğunu öğrendiğim bir Miralay kerîmesi İngiliz edebiyâtından büyük bir vukûf ile bahs etti. Yemekten sonra Madam Labaron piyanoda Waldteufel'in bir valsini, Liszt'den bilmediğim bir havayı, Donizetti'nin Lucia di Lammermoor'unu çaldı. Mozart'ın Die Zauberflöte'si ile de terennümâtına hitâm verdi. Birâz bizim hanımlardan bahs etmek istediler. Ma'at-te'essüf bu husûstaki ma'lûmâtları pek nâkıs: tekâmîl bildikleri Piyer Loti'nin Aziyade'si ile Désenchantées'i, bir de Kalud Farrerin zâde-i hayâli olan ma'hûd eserden 'ibâret.

Dârü'l-fünûnu ikmâl etmiş olduğunu hâne sâhibesinden öğrendiğim Madam Sidberg'ten İsveç'te zengin 'âilelerin, kızlarını ne sûretle tahsîl ettirdiklerini sordum. Bu su'âlîm kendisine biraz garîb göründü:

"Oo! Dedi, evlâdının tahsîl ve terbiyesine i'tinâ için zengin olmaya ihtiyaç yoktur. Size bu husûsta 'umûmî bir fikir verebilirim. Biz kızlarımızda en ziyâde lisân husûsuna ehemmiyet veririz. Fransızca, İngilizce, Almanca öğreniriz. Mekteplerde târih-i tabî'î, nebâtât, 'ilm-i tabakâte çok çalıştırırız. Bütün menâbi' ve mahsûlât-ı tabî'iyeyi mütâla'a ve tedkîk için bu fennlerden çok istifâde ederler. Büyük gezmelere, köylere, sayfiyelere gittikleri zaman kırlarda, ovalarda tesâdüf ettikleri ağaçlar, çiçekler, kelebekler, deniz kenarlarındaki sedefler, hattâ taşların lisânından anlarlar. Bu sâyede kitâb-ı kâinâtı okurlar. Ondandır mâ'adâ bir kadına bütün hayâtında lâzım olan umûr-ı beytiyyeyi öğrenirler. On üç yaşından i'tibâren kızlar 'âile arasında her türlü mübâhaseye iştirâk ederler, hattâ mesâ'il-i siyâsiyyeye bile. Çünkü bizde kadınlar da erkekler gibi hakk-ı intihâba mâliktirler. Bu mübâhase onların fikrini uyandırır. İyi düşünmeyi, muhâkeme etmeyi, her şeyi ta'mîk etmeyi öğrenirler. Bu gibi fezâ'il tahsîl ile değil, görgü ve tecrübe ile iktisâb edilebilir. Kızlarımızı daha hengâm-ı tufüliyyetde serbest bırakırız ve bu sâyede kendi kendilerini idâre etmeyi öğrenirler."

Bu husûsta görülüyor ki İsveçliler tamâmen İngilizlerin mukallididirler. İngiltere'deki izdivâçların da kısm-ı a'zamı erkekle kız arasında karârgîr olur birer "Mariage d'inclination" dır. Ebeveynin re'yi ikinci derecede kalır ve bu yüzden evlâdını ebediyyen red etmiş bir çok 'âileler mevcûttur.

İsveç'te nişanlanma merâsimi gâyet basittir; bir ziyâfet tertîb ediliyor, tekmi'l efrâd-ı âile toplanıyor, imtizâc ve hüsn-i mu'âşerete dâ'ir nutuklar söyleniyor, nişân yüzükleri takılıyor, gazetelerde i'lân ediliyor. Ertesi günden i'tibâren iki nişânlı istedikleri gibi yalnız gezerler, senli benli görüşürler, hattâ evinin yanında serbestçe mülâtafa ederler. Ekseriyâ nişanla düğün arasında bir senelik bir fâsıla bırakılır. Bu müddet zarfında kız çehâzını hazırlar.

Düğünler gâyet parlak olur. Tekmi'l genç kızlardan bir alay tertîb edilir. Ortada gelin ve güveyi bulunduğu halde merâsim-i dîniyyelerini icrâ etmek üzere kiliseye giderler. Burada erkek kızın parmağına ikinci bir altın halka daha takar. - İsveç'te nişanlı kızlar bir ve evli kadınlar iki altın halka takarlar. - Evlendikten sonra kadının en büyük meşgalesi idâre-i umûr-ı beytiyyedir. Erkek 'âdetâ misâfir gibidir. Kadının ikinci vazîfesi de evlât yetiştirmektir. Bu mühimm san'attaki mahâret ve vukûf-ı fevka'l'âdeleri ile bu kadınlar İsveç'in medâr-ı iftihârı olan Linnaeus'ları, Bellman'ları, Geyj'leri, Bostrom'ları Leynig'leri, Hazeliyos'ları, Alfred Nobelleri, daha bir çok e'âzımı yetiştirmişler ve hâlâ da yetiştiriyorlar. Bir milletin terakkîsinin mi'yâr-ı hakîkîsi kadınlarıdır.

Jimnastik Mu'allimi
Selim Sırrı

Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hâtıraları-6: Uppsala Dârü'l-Fünûnu", Şehbâl, No: 11, 1 Eylül 1325, pp. 216-217

Uppsala Dârü'l-Fünûnu

Fransa hukemâ-yı meşhûresinden Hippolyte Taine İngiltere'ye dâ'ir yazdığı eserin mukaddimesinde der ki: "İngiltere'nin pekiyi bir 'âdeti vardır. Dâ'imâ memâlik-i ecnebiyyeye seyâhat ederler. 'Avdetlerinde gezdikleri yerlere, gördükleri şeylere dâ'ir mülâhazât-ı zâtîyelerini neşr ederler. Biz de onları taklîd etsek fenâ yapmamış oluruz. İşte ben kendi nefsim'e isâbet eden vazîfeyi îfâ ediyorum. Herkes benim gibi müşâhedâtını yazsa elbette mücib-i istifâde olur. Bunu yapabilmek zor da değildir. Herkesin iktidârı dâ'irinde bir şeydir. Her günün vukû'âtını bir tarafa kayd etmekle maksad hâsıl olur. Yalnız i'tinâ olunması lâzım gelen nokta gâyet bî-arafâne yazmaktır. Ben de en ziyâde bu ciheti nazar-ı dikkate alarak eserimi kendi hissiyâtımın bana telkîn ettiği vechile yazdım. Ne İngilizlerin ne Fransızların memnûn olacağını düşünmedim." Zannederim ki bizim de hakîm-i muhteremin eserine iktifâ etmeye şiddetle ihtiyâcımız vardır. Avrupaya 'azîmet edenlerimizden en büyük temenniyâtımız hâtıralarını neşr etmeleridir. Bizim gibi memâlik-i garbiyyeye seyâhate vakit ve nakdi müsâ'id olmayan milletler için bu husûsda neşr edilecek âsârın elbette daha büyük bir kıymeti vardır.

Jimnastik darü'l mu'alliminde peydâ-yı mu'ârefe etdiğim Yüzbaşı Lundbland'ın da'veti üzerine geçen pazar günü trenle Stokholm'un altmış kilometre şimâlinde bir kıymet-i târihiyyeyi hâ'iz olan Uppsala şehrine 'azîmet etdim. Silâh arkadaşlarımla berâber bir otomobile binerek şehrin şâyân-ı temâşâ mahallerini ziyâret etdik. Evler bizim Erenköy, Kızıltoprak cihetlerindeki sayfiyyeler gibi ağaçlıklı ve bahçelerin ortasında ve kâmilen ahşap. İsveç'te kırmızı rengi çok seviyorlar. Köşkerin

hepsi de lâl renginde yağlı boya panjur ve kapılar beyaz. Çam ormanları gâyet mebzûl. Herkes mâlikânesinin hudûdunu parmaklıkla tefrîk ettiğinden caddenin terefeyindeki köşklerin muntazam tarh ve tanzîm edilmiş bahçeleri latîf bir manzara teşkil ediyor. Ellerinde yemek sepetleri, birçok ‘âileler kır ‘âlemine gidiyorlar. Şoför iki katlı cesîm, yayvan bir binânın önünde tevakkuf etdi. Burası İsveç’in en eski ve en ehemmiyetli dârü’l-fünûnudur. Otomobilden indik, latîf bir parktan geçtik. Orta yerde İsveç’in dühâtından müverrih Geyeir’in mermerden masnû’ heykeli var. Arkadaşım eliyle göstererek “İşte İsveç’in en büyük adamı! Bu dârü’l-fünûnda kırk sene ders okutmuş ve külliyyetli âsâr vücûda getirmiştir. Kendisi hem şâ’ir, hem mûsikî-şinâs, hem de en büyük bir müverrihdi. 1847’de vefât etdi. Fakat ölmedi, hâtıra-yı milletde her vakit yaşıyor.” dedi. Geniş somaki merdivenlerden çıktık soldaki büyük kapıdan girdik. Bir koridordan geçtik. Sağ tarafta ikibin beşyüz sâmi’in isti’âbına elverişli kat’-ı nâkıs şeklinde gâyet müzeyyen bir konferans salonuna dâhil olduk. ‘Ulûm ve funûn-ı felsefe ve sâ’irenin tadrîsine mahsûs anfi-tiyatro tarzında birçok dershâneler gördük. Mu’allimlerin odalarını, içtimâ’ salonlarını ziyâret etdik. Her tarafta tablolar, heykeller, âsâr-ı nefîse var. İsveç’teki tadrîsât-ı ‘âliyye hakkında arkadaşımın ma’lûmâtına mürâca’at etdim. Mûmâ-ileyh dedi ki: “Bilirsiniz ki tekmi’l İsveç memleketinde, hatta Lâponya’da okuyup yazma bilmeyen bir ferd yoktur. Hiçbir milletde ma’ârif bizdeki kadar terakkî etmemiştir. Biz efrâda askerliğe ‘âid birçok nazârî dersler okutduktan başka harita mütâlâ’asını bile öğretiriz. Bunları söylemekten maksadım: Bu gördüğünüz dârü’l-fünûn İngiltere’den sonra dünyada birinci derecede bir kıymeti hâ’izdir. Bizde hükûmet tarafından idâre olunur böyle iki büyük dârü’l-fünûn daha vardır. Fakat bu mü’essese İskandinavya dârü’l-fünûnlarının en eskisidir. Târîh-i inşâsı 1477’dir. Bundan sonra Lund dârü’l-fünûnu gelir, o da 1668 de te’sîs edilmiştir. Bu iki üniversitenin böyle vilâyâtda te’sîsi o zaman gerek Danimarka gerek milel-i sâ’ireden zapt olunan eyâlât ahâlîsini yekdiğerine ısındırmak maksadına mebnîdir. İngiltere’de vaktiyle aynı sebeble en eski dârü’l-fünûnlar vilâyetlerde te’sîs edilmiştir. Stokholm’de tıp tahsiline mahsûs “Karoliniska Medico Chirurgiska Institutet” fakültesi 1815’te te’sîs edilmiştir. Bunlardan başka bizim memâlik-i ecnebiyyede dahî dârü’l-fünûnlarımız vardır. Finlanda ve Livernia dârü’l-fünûnlarını da biz te’sîs etdik. El-hâlet-i hâzihî Şikago’da tadrîsât-ı ‘âliyye için te’sîs ettiğimiz mektebe Amerikalılar dârü’l-fünûn nazarıyla bakıyorlar. Şimdi size darü’l-fünûnlarımızın idâre ve tadrîsâtı hakkında biraz ma’lûmât vereyim: her dârü’l-fünûn dört şu’beye münkasimdir. Bunlar teoloji, hukûk, tıp, felsefe fakülteleridir. Fünûn ve edebiyât şu’besi felsefe fakültesinde dâhildir. “Uppsala” ve “Lund” dârü’l-fünûnlarında tadrîsâta me’mûr 285 mu’allim mevcûtdur. Bunlardan 14’ü teoloji, 54’ü hukûk, 32’si tıp, 24’ü felsefe mu’allimleridir, mütebâkîyesi mu’âvindir. Mu’allimlerden hüsn-i hidmeti sebk edenlerin muhassasât-ı seneviyelerine her beş sene de 500 kron, ya’nî 25 İngiliz lirası zamm icrâ edilir. Mu’allimlerin ma’âşâtı şehri 500 kron, mu’âvinlerin de 350’dir. 65 yaşına vâsıl olan bir mu’allim şehri 18 lira tekâ’üdiyye hakkına mâlikdir. Mu’allimler müsâbaka ile ta’yîn edilir. Tahsîl meccânendir. Müddet-i tahsîliyye edebiyât ve funûn için altı sene, hukûk beş, tıp dokuz senedir. Dârü’l-fünûn müsâbakasına dâhil olacak olanların i’dâdî tahsîlini ikmâl etmiş olmaları şarttır. El-yevm dârü’l-fünûn müdâviminin âdeti 2500 ile 3000 râddesindedir. Uppsala dârü’l-fünûnunun mesârif-i seneviyesi 900.000 kron

(45000 İngiliz lirası). Lund dârü'l-fünûnunun 500.000 kron, Stokholm tıp fakültesinin 300.000 kron ki cem'an 1.700.000 krondur. Ma'ârif-i mezkûrenin bir kısmını dârü'l-fünûnların vâridatı te'mîn etmektedir. Çünkü ekseriyâ vefât eden zenginler servetlerinin bir kısmını mekteblere terk ederler. Ez-cümle Kral Gustav Adolf Uppsala Dârü'l-fünûnuna 360 çiftlik hediye etmiştir. Ma'a-mâfih vâridat-ı mezkûre mesârifî koruyamadığından hükümet her sene büyük bir yardım ediyor. Tadrîsât-ı âliyye sırasında Dârü'l-fünûnlardan sonra ikinci derecede kalan mekâtib-i 'âliyyeler gelir; bunlardan başlıcaları Stokholm ve Gutenberg mekâtib-i 'âliyyesidir. Mekâtib-i mezkûre nezâreti 7 büyük profesörden müteşekkil bir hey'ete mevdu'dur ki bunlardan ikisini İsveç Akademisi ikisini Fünûn Akademisi, ikisini Stokholm Belediyesi ta'yîn eder; 7. a'zâyı kendileri intihâb ederler. İçlerinden biri 4 sene için müdür, biri de müfettiş olur. Mektepte 4 fakülte vardır; tarih ve felsefe, edebiyât, fünûn-ı riyâziyye ve hukûk. Her mektebin bütçesi takrîben 126.000 kron râddesindedir. Mekâtib-i i'dâdiyye ve husûsiyyelerle İsveç'te en ziyâde nazar-ı takdîrinizi celb edecek olan mekâtib-i ibtida'iyye ve sâ'ir mektepler hakkındaki îzâhâtı bir başka gün, o mektepleri gezdiğimiz zaman veririm."

Bize delâlet eden me'mûra beyân-ı teşekkür ettikten sonra o medrese-i bülend-i irfâna vedâ ettik. Sanâyi'-i mi'mâriyyesi ve tezyînât-ı dâhiliyyesi hayret-efzâ olan Uppsala kilisesini de gezdikten sonra diğer bir mü'essese-i kıymet-dârı daha ziyâret ettik; burası Uppsala kütüphânesidir. Her tarafı kitap dolu salonlarda erkek kadın birçok insanlar tetebbü'âtla meşgûl. Kütüphânede 220.000 mücellid, 120.000 eczâ hâlinde, 12.500 adet de el yazısı kitap mevcûd imiş. Nebâtat bahçesini, hayvanât müzesini de ziyâretten sonra kışlaya geldik. Nöbetçi zâbiti bizi istikbâl etti. Arkadaşım beni evvelâ binbaşısı Baron Setirnist'e takdîm etti. Alay miralayı altı haftalık me'zûniyyet-i seneviyyesini geçirmek üzere "Kan"a gitmiş. Hep birlikte zâbitanın bir nev'i kışla klübü mekânında olan "Mass" mahalline gittik. Avrupa'da her alayın bir Mass mahalli vardır. Orası resmîyetten ârî ayrıca bir içtimâ'gâh-ı 'umûmîdir. Şimdi ta'lîmden 'avdet eden küçük büyük yirmi kadar zâbit tekmîl toplandı. Kısm-ı a'zamı Fransızca söylüyor. Alman ve İngiliz lisânına âşînâ olmayan zâbit hemen yok gibi. Zâten zâbitân lisân husûsundaki noksanlarını ikmâl için her sene me'zûniyyet müddetini memâlik-i ecnebiyyede geçiriyorlar. Yine hep birlikte yedik. Binbaşı sofrada Fransızca olarak şu sözleri söyledi: "Cihân-gîrlikleri târihen sâbit olan muhterem Osmanlı ordusunun genç zâbitine beyân-ı hoş-âmedî eylerim. Arkadaş! Size arkadaş diye hitâp edişim sizi kendi zâbitânımızdan zerre kadar tefrîk etmediğimden nâşîdir. Bilirsiniz ki bizim en sevgili krallarımızdan 12. Şarl Poltova mağlûbiyyetinden sonra size ilticâ etmiş ve senelerce Osmanlılardan mihmân-nevâzlık görmüştü. Onun deyn-i şükranının velev pek cüz'î bir mukâbilini îfâ eylemiş olmak için hakkınızda her türlü hürmet ve mu'âvenette bulunmak boynumuza borçtur. Hürriyet uğrunda son gazânızdan dolayı Osmanlı zâbitânı nâmına sizi tebrîk eder ve ordunuzun parlak istikbâline idâre-i ekdâh ile usûl ve âdâtımız vech ile arkadaşlarımızla birlikte iki def'a hurra çağırırım." Hep bir ağızdan iki def'a hurra! hurra! diye bağırıldılar. Lakırdısını şaşırarak kadar hilkaten pısırk olmadığımızdan sûret-i münâsibede mukâbele ettim. Yemekten bir sâ'at sonra tekrâr ta'lîme çıktılar. Bu def'a ben de hâzır buldum. 3 sâ'at mütemâdiyen çalıştılar, yoruldular, terlediler. Ta'lîmin hitâmında bunlar yine muntazaman kışlaya 'avdet ettiler.

Akşamüzeri kışla meydânına tekâmîl alay efrâdı toplandı. Bizim için de koltuk ve sandalyeler vaz' etmişler. Zâbitân ile birlikte yerlerimize oturduk. Keman ve gitaralardan efrâd on kişilik bir konser teşkîl etti. İki bariton, bir baso, bir tenor olmak üzere 4 kişi de tegannî etti. Bir sâ'at kadar bize opera parçaları ve İsveç'in muhtelif eyâlâtının millî havalarını dinlettiler. Vedâ ederken bir hava terennüm ettiler; herkes yüzüme bakıyordu. Nihâyet binbaşı "sizin marşınız "dedi. Kemal-i istigrâb ile biz de böyle bir marş bulunmadığını bu çalınan hava hâkân-ı mahlû'un da marş olmadığını söyledim. (Ümit ederim ki hâriciyye nezâretimiz 'umûm sefâretlere marş-ı pâdişâhîyi ve millî havamız olan "Kalkın ey ehl-i vatan" marşının notalarını bir an evvel gönderir. Tren Uppsala'dan uzaklaşırken zâbitân mendil sallıyor, efrâd konserinde devâm ediyordu.

Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hâtıraları-7: Taze Fındıklar", *Şehbâl*, No:13, 1 Teşrîn-i Evvel 1325, pp.260-261.

Taze Fındıklar

Zekâ ve 'irfânını hürmetle takdîr ettiğim nükte-dân bir hanım efendi dişlerine pek i'tinâ eden bir küçük hanımın dâ'imâ tebessüme âmâde nîm-küşâde kırmızı dudakları arasında bir sıra inci gibi duran dendân-ı dil-pezirini taze fındıklara teşbîh ederdi. Avrupa'da bu taze fındıklara kesretle tesâdüf ettim. Temâsta bulunduğum 'âilelerin kadın ve erkeklerinin 'umûmiyyetle dişleri gâyet muntazam ve kar gibi beyazdır. Bunun esbâbı ma'lûm: o 'uzv-ı mühimmin mâ-dâme'l-hayât lüzûm ve ehemmiyyetini ve hüsne münâsebetini takdîr ediyorlar; binâ'en'aleyh vaktinden evvel çürüyüp mahv olmaması için onlara bakıyorlar. Dişlerden birine bir rahatsızlık 'ârız olsa derhal diş tabîbine mürâca'at edip platinle dolduruyorlar; onunla te'mîn-i hayâtı mümkün olmazsa altın kapak geçiriyorlar. O da kâr etmese kestirip mevcûd kök üzerine vidalı diş 'ilâve ediyorlar. Bütün bu tedâbir-i cedîde-i fenniyyenin tatbikiyle yaşatabilmek mümkün olmayan dişleri çektirip yerine eğreti diş koyduruyorlar.

İsveç'te dişlere bakmak lüzûmu bu son senelerde vezâ'if-i husûsiyye-i 'umûmiyye sırasına geçmiştir. Mekâtib-i ibtidâ'iyeye devâm eden çocukların kitap çantasında birer mini mini kutu içinde diş macun ve fırçası bulunuyor. Ve yemeklerden sonra dişlerini temizlemeye mecbûr tutuluyorlar. 'Umûm mekâtib talebesinin her üç ayda bir def'a diş tabîbleri dişlerini mu'âyeneden geçiriyorlar. Bu usûl efrâd-ı 'askeriyyeye de tatbîk ediliyor. Alay etîbbâsı bölüklerde her Cumaertesi icrâ ettikleri sıhhat ve nezâfet yoklamasından efrâdın başlıca ayak ve dişlerine büyük bir ehemmiyyet 'atfediyorlar. Beyaz ve sağlam dişler yalnız çehre güzelliğinin şerâ'itinden 'ibâret değildir. Ef'âl-i hazmiyyenin de bir 'uzv-ı mühimmidir. "Can boğazdan gelir." darb-ı meseli muhtâc-ı îzâhtır; can iyi hazm edilen gıdâdan gelir; öyle çok yemekle iş bitmez; o yemeği sindirmek gerektir.

İstanbul'da kadın ve erkeklerimizden me'a't-te'essüf yüzde sekseninin dişleri bozuktur. Sâ'atlerce çene çalmaya, dedikoduya vakit bulunur da sabahları ve yatarken iki dakîka dişleri temizlemeye zaman müsâ'it olmaz. Biraz insâf olunsun, ekseriyâ yediğimiz yemeklerin kırıntıları ve et parçaları dişlerimizin arasında kalıyor; tabâ',

temizlemeyince o mevâdd-ı ecnebiyye orada te'affün ediyor; hem dişleri harâb eyliyor, hem de ağızda gayr-ı kâbil-i tahammül müstekreh bir koku bırakıyor. İstanbul'da iken oldukça şikem-perver, deryâ-dil, büyük rütbeli bir zâtın mazhar-ı iltifâtı olurum. Bir perişânî-i dâ'imî içinde bulunan dimâğına vaktiyle idhâr ettiği mesâ'il-i riyâziyyenin desâtiri arasında karışıp giden bî-ser ü bün silsile-i laklakıyyâtının ekseriyâ nokta-i irtibâtını bulmak için medîd "Hââ Efendîm"lerle tâ burnuma kadar sokulur ve beni mantıksız musâhabetinden ziyâde ağzının kokusu ile bî-zâr ederdi. Bu gibilerle izdivâca mecbûr olan kadınların felâketini düşünmeli ve o bî-çârelere cidden acımalıdır. Hâlbuki her üç ayda beş kuruşluk masraf ve akşamları yatarken bir iki dakikalık bir zahmetle hem dişlerimizin hayâtına hizmet etmiş hem başkalarını iz'âc etmemiş oluruz. Tabâbetin bu kadar terakkî ettiği bir zamânda kirli paslı dişlere mâlik olmak ve onları hâliyle muhâfaza etmek kayıtsızlığında bulunmak insâniyyet için 'ayıptır.

Dişlerimiz mevâdd-ı gıdâ'ıyyeyi çiğneyerek aksâm-ı cüz'ıyyeye ayırdıktan başka lü'âbın husûlünü te'mîn ile onların imtisâsına da hizmet eder. Yemeğin iyi hazm olması ağızda iyi çiğnenmesine vâbestedir. Ekseriyâ emrâz-ı mi'deviyye ve mi'â'ıyye, mevâdd-ı gıdâ'ıyyenin sû'-i hazmından neş'et eder. Sıhhat-i 'umûmiyyeye te'allük eden bu meseleyi tâ hengâm-ı sabâvetimizden beri hepimiz ihmâl etmekteyiz. Medeniyyet terakkî ettikçe insanlar çiğnemek husûsundaki mahâretlerini kaybetmişlerdir. Bunun netîce-i tabî'ıyyesi olarak dişleri vaktinden evvel çürüyor.

Şurası muhakkaktır ki çiğnemek insanların fitratında meknûz bir hasîsidadır. Bu fi'il dünyaya geldiğimiz dakikadan i'tibâren muhtelif sûrette sevk-i tabî'î ile ihtiyâcını gösterir. Vâlidesinin memesini emen bir nev-zâdın çenelerinde büyük bir fa'âliyyet müşâhede edilir. Çocuklar bilhassa bu çiğnemek ihtiyâcını tatmîn için parmaklarını kemirirler. Vâlidelerin dört beş aylık çocukların ellerine fildişi halka vermeleri dişlerinin çıkmalarına yardım eder ve bir def'a dişler çıktı mı artık ellerine geçen şeyi ağzlarına götürürler; en sert şeyleri ısırarak isterler.

Amerikalı Profösör Macfeden kendi nâmına izâfeten neşr ettiği Macfeden Physical Development ünvanlı haftalık risâlesinde akvâm-ı muhtelifenin dişleri hakkında ba'zı ma'lûmât veriyor ve diyor ki:

"Beşeriyyetin edvâr-ı evveliyyesindeki insanlar, sâika-i mahrûmiyyetle şedâ'id-i hâriciyyeye 'adem-i mukâvemet yüzünden dişlerini vaktinden evvel kaybetmekle berâber nafaka-i ruzmerrelerini teşkil eden çiğ av etleriyle yabani meyvelerden başka ba'zı ağaç kabukları da çiğnerlermiş. Ma'a-mâfih el-yevm küre-yi arzın muhtelif nukâtında meskûn akvâm-ı muhtelifinde arasında bu âdete tesâdüf edilmektedir. Amerikalılar "chewing gum" ta'bîr edilen bir nev' zamg çiğnerler. Patagonyalıların süt gibi beyaz dişleri, kadın ve çocukların kırlarda topladıkları mahir ta'bîr olunan bir maddeyi dâ'imâ çiğnemeleri sâyesindedir. Hindistan'da, Malezya, Polenezya ve Seylan adalarındaki ahâlî biber ve ceviz yaprağı mahlûtunu ve dünyanın her tarafındaki gemiciler tütün çiğnerler. Avusturyalılar okalıptüs, şimâlî Kaliforniya'daki Hintliler beyaz, kösele kadar sert Algue çiğnerler. Meşhur seyyâh Nansen'in kavlince Lâponya'da Eskimolar balina ve ayı balığı derisi kurutup çiğnerlermiş. Arabistan'ın birçok yerlerinde şeker kamışı, Afrika-yı şimâlîde ceviz ağacı kaşrı çiğnerler.

Mevâdd-ı gıdâ'ıyyeyi lâyıkıyla çiğnememeliğimiz de et'imenin tarz-ı ihzârı da başlıca bir sebep teşkil eder. Çocukları süttten kestikten sonra verdiğimiz gıdâ dâ'imâ ya

kısmen veyâ tamâmen mâ'idir. Meselâ et suyu, muhallebi, lapa, kakao, fosfatin, yumurta, tirit ilh. Bu gıdâlar bi't-tab' kendilerini çiğnemek külfetinden âzâde kılar. (Bu sözlerimden çocuklarımıza keçiyoynuzu yedirmek fikrinde olduğum istidlâl olunmasın; fakat bir buçuk, iki yaşında çocukların eline kuru peksimet, kızarmış ekme, hattâ yağsız külbastı kemiği verilebilir.) Çocuk böylece ekseriyâ ağzına verilen şeyleri çiğnemenen yutar. Ve yumuşak yemeklere iltifât ederek büyüdükçe damağı en ziyâde o gibi et'meden lezzet alır. Bir de kendimizi düşünelim; hamur işlerimiz, pilav, makarna, börek, etli yemeklerimiz; yahni, haşlama, tas kebabı; sebzelerimiz; fasulye, enginar, ıspanak ilh. Bu et'imenin hangisi dişlerimizi lâyıkıyla işletecek mâhiyeti hâ'izdir? Öyle olmasa bile âheste âheste zevkle, eğlence ile rahatça, evin en müferrah bir salonunda yemek lâzım gelirken ekser ailelerin evin bodrum katında âdetâ yasak savmak kâbilinden yemeleri ve bu 'âile erkânının ekserîsinin kırkıdan evvel yan dişlerinin dört beşini çekirmiş olmaları yüzünden çekinmeden yedikleri pilav ve böreklerin mi'delerinde birer beton teşkil edeceği tabî'dir. Emzicenin de bu husûsta te'sirini unutmayalım; 'asabî olanlar ekseriyâ lokmanın birini çiğnemenen diğerini atıştırırlar. Hâlbuki şikem-perverân ehl-i mezâk olan lenfâvîler âdetâ geviş getirir gibi yerler. Hayvanların tarz-ı tagaddîleri ile dişleri arasındaki münâsebeti düşünürsek meselenin miftâh-ı hallini elde etmiş oluruz.

Dâ'imâ tâze otla tagaddî eden kuzu ve koyunların dişleri çürük, kemik ve çiğ et yiyen köpeklerin ise fevka'l-âde sağlam ve mücellâdır. Bütün bu mülâhazâtımızın neticesi: Bi'l-cümle a'zâ-yı bedeniyemizi işletmeye mecbûr olduğumuz gibi çenelerimizi de işletelim, mevâdd-ı gıdâiyeyi iyi çiğneyelim, dâ'imâ kızarmış ekme, peksimet yiyelim, dişlerimizi çürümekten muhâfaza edelim; Güldüğümüz zaman yosun tutmuş çakıl taşı yerine tâze fındıklar gösterelim.

Selim Sırrı(Tarcan), "İsveç Hâtıraları-8: Profesör Doktor Zander", Şehbâl, No:14, 15 Teşrin-i Evvel 1325, pp.272-273.

Profesör Doktor Zander

Bu muhterî-i şehîrin bu hakîm-i zû-fünûnun nâm-ı bekâ-medârını işitmeyen ve husûsen müntesibîn-i funûn-ı tıbbiyye meyânında kendisini tanımayan hiç kimse yoktur sanırım.

Evet, Zander beş on seneden beri icâdına muvaffak olduğu ba'zı âlât-ı mihânikiyye ile dumûra düçâr olan 'uzviyyâtı, çocuklarda kesretle görülen aksâm-ı 'azmiyyenin sû'-i teşekkülâtını, belkemiğinin fikrât-ı rakabiyyesinin inhirâfâtını, hattâ yakın zamânlarda âfât-ı kalbiyye ve devrâniyyeyi fennî ve sıhhî bir jimnastik ile ve şâyân-ı hayret bir muvaffakiyetle tedâvî etmektedir.

Geçen ilkbaharda Paris'te birkaç gün müsâferetim esnâsında tabâbet tahsîli için orada bulunan bir arkadaşımın delâletiyle hastahâneleri gezmiştim. Vinsen(Vincent) civârında "Hôpital Trousseau"yu ziyâretimizde doktor beni bir takım âlât ve edevât ile mücehhez bir salona sevk etti. Burada beyaz elbiseli sörlerin dûş-i himmetine tevdf' edilmiş kız erkek yirmi hasta çocuk vardı. Doktor âletleri birer birer irâ'e ve ta'rif ediyor, te'mîn eyledikleri fevâ'idden bahs ediyor. Ve orada bulunan bir albümden

bacağı çarpık iken doğrulmuş, kısa iken uzanmış çocukların tedâviden evvel ve sonraki resimlerini gösteriyordu. Sörlerin bir kısmı masaj yapıyor bir kısmı da o âletleri idâre ediyorlardı. Bütün bu ihtirâ'ât-ı cedîde-i fenniyyenin suver-i tatbikiyyesini gördükten sonra hastahânedeki çocukları doktora vazîfe-i teşekkürü îfâ ettiğim sırada derin derin içini çekti: “Ah birâder, dedi, biraz param olsa ilk işim İstanbul'da bu tarzda bir Zander mü'essesesi vücûda getirmektir. Zîrâ bu âletlerin te'mîn eylediği fevâ'idi ta'rîf edemem. Hele çocuklarda yüzde doksan muvaffakiyyet kat'î.” Temenniyâtına ben de bir “inşallah” terdif ederek ayrıldım.

Stokholm'da jimnastik dâru'l-muallimînini ilk ziyâret ettiğim gün “ortopedi” salonunda bir mevki'-i bâlâ-i muhteşemde ve cesâmet-i tabî'iyede bir pîr-i sâl-hûrdenin yağlı boya resmi beni karşıladı. Altında “Zander” imzâsını görünce hastahânedeki çocukları hatırladım. Demek istihsâl-i 'âfiyet maksadıyla o makinalarda uğraşan marazâ-i etfâl sıhhat ve selâmet-i bedenlerini bu ihtiyâra medyûn imişler, demek bu mücid-i muhterem de birçokları gibi İsveçli bir tabîb imiş.

Stokholm civârında “Salçobaden” de bu dâhî-i kemâlât-perverin bir senatoryumu olduğunu öğrenince ilk fırsatta ziyâretine gittim.

Sarây-ı kraliyyenin karşısında şehrin medâr-ı şeref ve mübâhâtı olan operanın önündeki rıhtıma yanaşan serî'u's-seyr, beyaz, temiz vapurlardan birine atladım. On dakıkada beni şimendüfer garına îsâl etti. Biletimi alıp trenime girdim. Şimendüferin öyle birinci, ikinci, üçüncü mevki'i yok, hepsi seyyânen bir mevki'. Gâlibâ burada insanların terbiye-i içtimâ'ileri yekdiğerinden çok farklı olmadığından böyle bir fark-ı mahall te'sisine lüzûm görmemişler. Tabî'î bu usûlün her yerde her memlekette tatbiki mümkün değildir. Hattâ Paris'te bile olamıyor. Tren hareket etti, tünellerden, asma köprülerden geçtik. Gâh zümrüdîn bir ovayı gâh latîf bir gölün sâhilini ta'kîb ediyoruz. Mini mini zarîf istasyonlarda birer ikişer dakîka tevakkuf ediyoruz. Köşkler, sayfiyyeler bir i'tinâ-i mahsûs ile tanzîm edilmiş bahçeler, iklimin 'adem-i müsâ'adesinden meyve vermediği halde yeşillik olsun diye dikilen kiraz, erik vesâ'ir meyve ağaçları sonra ulu çamlar yemîn ve yesârımızda cesîm ormanlar. Hepsi güzel, hepsi latîf, hepsi rûh-perver. Yirmi kadar istasyondan sonra me'mûrun gür sesi işitildi. Salçobaden! Hemen fırladım çünkü “Acabâ burası mı idi?” deyinceye kadar tren kalkar. Şimdi bizim Eyüp vapurlarını hatırladım. Zavallı me'mûr bağılıyor. “Hadi hanımlar” yürüyelim! Onlar bir türlü perdenin arkasından çıkamaz çünkü lakırdıyı tatlı yerde kesmek kâbil değil. Nihâyet bin müşkilâtla tam çıkacakları bir sırada içlerinden bir yaşlıcası gözlüğünü düzeltere düzeltere söylenir: “ Dur bakayım burası Cibali mi? Acaba Ayakapısı'na mı çıksam... Oğlum Çarşamba'ya gidiyordum nerden daha yakındır ki...”

Elimde “Bedekir” caddeyi ta'kîb ederek yürüyordum. Deniz gözüktü. Burası Bahr-i Baltık'ın küçücük bir körfezi. Yolun köşesinde heykel gibi duran polise “Zander Senatoryum” dedim. Parmağıyla karşımızda duran binâ-yı muhteşemi gösterdi. Sormaya bile lüzûm yokmuş. Amma 'acemîlik.

Yeşil demir parmaklıkları bir bahçeden içeri girdim. Karşımda kemâl-i muhabbetle duran altı katlı cesîm şatonun kapıcısına kartımı verdim. İki dakîka sonra asker tavırlı bir zât yanıma geldi beni selâmladı, senatoryumun müdürü imiş. İhtiyât sınıfına mensûb Yüzbaşı Axel Ostrand olduğunu söyledi ve beni bir salona götürdü. On dakîka kadar havadan sudan bahsettik. Bir aralık içeri bir garson girerek İsveç lisânında müdüre bir

şeyler söyledi. O gidince Yüzbaşı teklifsizce koluma girerek: “Buyurunuz, Profesörün yanına gidelim.” Süsten ârî temiz bir odaya girdik. ‘Ale’l-‘âde bir yazı masasının başındaki zâtı göstererek “Doktor Zander” dedi. Doktor elinden kalemı bıraktı; ayağa kalktı düzgün bir Fransızca ile “Af edersiniz, sizi biraz beklettim. Postaya yetişecek mühimm bir iş vardı.” dedi. Birlikte koridora çıktık. Sözüne devâm etti. Stokholm’de olduğunuzu haber almıştım. Ben de görüşmek arzu ediyordum. Burada müdded-i ikâmetgâhınız zarfında size her türlü mu‘âvenette bulunmaya hazırım” dedi. Bir büyük ceviz kapının tokmağını çevirdi:

-Buyurunuz size evvelâ tedâvîhânemi göstereyim. Fakat yeni bir şey görmeyeceğinizi ber-vech-i peşin haber veriyorum. Bunlar gâyet basit, ehemmiyetsiz şeylerdir. Biraz hüsn-i niyet, biraz fikr-i teşebbüs olursa bunlar kendi kendine olur.

Böyle “kendi kendine olur” diye yumurta pişirmek kadar sâdeleştirdiği mü‘essese-yi kıymet-dârin ihtivâ eylediği âlât ve edevâtı gördüğüm zaman hayret ve istiğrâb ile bir ihtiyârın zayıf çehresine bir de elektrikli işleyen makinalara bakıyor kendi kendime “Biraz hüsn-i niyyet! Biraz fikr-i teşebbüs!” cümlelerini dudaklarımın arasında tekrâr ediyordum. Üç büyük salonda yetmiş kadar âlet vardı. Doktor hepsini birer birer talebeye ders verir gibi ta‘rîf ediyor, her birinin ne gibi hastalıklara karşı isti‘mâl edildiğini söylüyor, on seneden beridir ne kadar hasta tedâvî eylediğini kuyûdâtı ve fotoğrafları gösteriyordu. Birlikte banyo dâ’irelerine çıktık. Havuzlara su makine ile denizden isâle ediliyor. Duşların envâ‘ı mevcût. Su istenilen derece-i harârete isâl edilebiliyor. Buhar banyoları, yâbis hamamlar, elektrik banyoları. Hepsi temiz hepsi muntazam, oradan masaj dâ’iresini ziyâret ettik. Temsîd, tahmîr, tahcîn usûllerine mahsûs âletler var. Doktor odada Finsen sisteminde sun‘î güneş banyosunu gösterdi. Bu âdeta bildiğimiz projektör tarzında bir makine. Ziyâdan gözlerimiz müte‘essir olmamak için bir mâi bez tuttu. Makinayı işlettiler fi’l-hakîka beş dakika kadar güneş ziyâsına ma‘rûz olduk. Profesör bizi asansörle altıncı kata çıkardı. Bütün senatoryumun imtîdâdınca vâsi‘ üstü açık bir taraça. Zemîne vapurlarda gördüğümüz tarzda tahta ıskara farş edilmiş. 20 kadar muhtelif sinnde çıplak adam boylu boyuna uzanmış yatıyorlar: bunlar güneş banyosu alıyorlarmış.

Aşağı katlardaki yatak odalarını bilardo, yemek ve mutâla‘a dâ’irelerini de gezdikten sonra bahçeye indik. Güzel bir tenis mahalli var. Sâhilde de hastaların deniz havası almaları için kotralar, müveşler mevcût.

‘Avdet zamânı hulûl ettiğinden bu mûnis olduğu kadar mütevâzî‘ ve sevimli ihtiyârın elini sıkarak vedâ‘ ettik. Yine ağaçlıklı caddeyi ta‘kîb ederek istasyona geldik. Hareket etmek üzere olan trene atladım. Şimdi vagonun penceresinden çamlar arasında hayal meyal görünen senatoryumu bir hiss-i takdîr ile selâmlıyor (Biraz hüsn-i niyyet, biraz fikr-i teşebbüs!) sözlerini tekrâr ediyordum.

Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hâtraları-9: Selâmet Ordusu”, *Şehbâl*, No.16, 15 Teşrîn-i Sâni 1325, pp.316-319.

Selâmet Ordusu

Stokholme vusûlümünden beri sokaklarda ekseriyâ elbise ve şapkaları yeknesak bir takım kadınlara tesâdüf ediyorum. Bunlar bizim İstanbulda gördüğümüz devrik beyaz

keten yakalı, kolalı beyaz başlıklı, bellerinde bir sürü anahtar vesâ'ire asılı "sör"lere veyâ serîriyyât-ı etfal de görülen hasta bakıcılara benzemiyor. Gâyet sâde giyinmiyorlar, üzerlerinde koyu lacivert bir eteklik, aynı renkte bir ceket, başlarında çocuk beresi şeklinde bir şapka var. Yalnız şapkanın üstünde her iki taraftan tutturulmuş kırmızı bir kurdela üzerine sarı işlenmiş "Arme de salut" (selâmet ordusu) yazılı. Bunlar muhârebeye yaralanan askerlere müdâvat-ı ibtidâ'iyede bulunmak üzere teşekkül etmiş Salîb-i Ahmer cem'iyeti olmalı, diyordum. Hüviyetlerini öğrenmek hevesiyle âşinâlarımdan birkaç zâta sordum; kanâ'at-bahş ma'lûmâta dest-res olamadım. Geçenlerde bir sabah Hyderospark'ta bir spor müsâbakasından 'avdet ediyordum. Bir büyük kitapçı dükkânının câmekânında yaldızlı çerçeve içinde bir pîr-i sâl-hürdenin resmi nazar-ı dikkatimi celb etti. Kendi kendime:

E'âzımdan biri olmalı ki teşhîr ediliyor, bir büyük şâ'ir, ressam veyâ kimyâger olsa gerek, diyordum. Bu sırada arkamdan bir elin hafifçe omzuma temâsını hissettim. Arkadaşım topçu yüzbaşısı Fik beşüş bir çehre ile teklîfsizce:

-Burada ne arıyorsun? dedi.

-Şu resme bakıyordum. Kim olduğunu söyler misin dedim?

-O... şey, dedi. Biraz düşündü. General Booth, selâmet ordusu kumandanı.

A'lâ! Müşkilimin miftâh hallini ele geçirmiştim. Sevinerek:

-Amân ricâ ederim, bana şu orduyu anlat. Çok merâk ediyorum. Bunun efrâdı kadınlar mı, bunlar ileride vatanın müdâfa'asına hazırlanan gönüllü ordusu mu, yoksa bir Salîb-i Ahmer cem'iyeti mi nedir?

Garîb şey, o da fazla bir şey bilmiyordu. Yalnız:

-Hayır, bunlar harb 'askeri değil kavgâ-yı hayât ve cidâl-i ma'îşette münhezim olan bî-çârelerin imdâdına yetişen insâniyyet ordusudur, dedi. Eğer fazla ma'lûmât almak istiyorsan şuracıkta merkezleri var, seni götürürüm. Dostumun teklîfini kemâl-i tehâlükle kabûl ettim. Avustremalem caddesinde dört katlı bir apartmandan içeri girdik. Kapıcıya kartımızı verdik. Bizi bir intizâr salonuna aldı. Biraz sonra geldi ve "buyurunuz" dedi. Darca bir merdivenden yukarıya çıktık. Karanlık bir koridordan geçtik. Kapıcı camlı bir kapı açtı, bizi küçük bir odaya soktu. Odanın diğer bir kapısından takriben kırk beş yaşlarında sarışın, sert yüzlü, keskin bakışlı bir zât yanımıza geldi. İhtirâmla bir baş selâmı verdi ve kendisini takdîm ederek "Miralay Larson" dedi. Yüzbaşısı Fik maksad-ı ziyâretimizi söyledi. Miralay bize yer gösterdikten sonra karşımıza geçti. Ellerini kavuşturdu ve bir hatîb-i nâtuka perdâz tavrı ile Fransızca söze başladı:

"Bizim vazîfe ve me'mûriyyetimiz insâniyyetin derd ve elemelerini, musîbet ve felâketlerini tahfîf etmek, bî-çâre ve kimsesizlere yardım etmek, muhtâc-ı mu'âvenet olan hastalara bakmak, sû'-i ahlâk uçurumlarına düşenleri kurtarmak, sarhoş, kumarbazları salâha da'vet etmektir. Teşkilâtımız gâyet vâsi'dir. İngiltere'den başlayarak Avrupa memleketlerinin birçoğunda şu'belerimiz vardır. Ordumuzun mü'essesesi İngiltere'de bulunan Ceneral Booth'dur. Bundan elli sene mukaddem bu fikr-i insaniyyet-perverânesini mevki'-i fi'le koymak teşebbüsünde bulunduğu zamân hayli müşkilâta tesâdüf etmiş, fakat az zaman içinde 'ulviyyet-i maksadı tezâhür eylemiştir. Teşkilâtımız muntazam bir ordu kadar mükemmeldir. Bundan otuz beş sene mukaddem İsveç'te dahî bir kadının delalet ve himmetiyle selâmet ordusu te'sîs

edilmiştir. Bu kadın el-yevm komandor rütbesini hâ'izdir. Orduya kadın, erkek bilâ-tefrîk-i cins efrâd kayd edilir. Efrâd tamâmıyla müstakill ve serbesttir. Zâbit olduktan sonra vezâ'ifin kesret ve ehemmiyeti hasebiyle hâriçle irtibât ve 'alâkaları azalır. Zâbitânın ekserisi refikalarını kendi aralarından intihâb ederler. Hâriçten biriyle izdivâç edenlerin ordu ile râbitası münkati' olur. Ordumuzun kilise ve hükûmetle hiçbir münâsebeti yoktur. Rütbelerimiz i'tibâridir. Terfi'lerde kadın ve erkek 'aynı kânûna tâbi' olup kıdem ve ehliyyet ve hüsn-i hizmet nazar-ı i'tibâra alınır. Burası dâire-i merkeziyyedir. Bi'l-cümle i'ânâte, vâridâta, mesârif-i 'umûmiyyeye ve tefîşâta burada bakılır."

Mirâlay delâlet edip bize dört katı da dolaştırdı; muhâsebe, aklâm-ı sâ'ire, vezne, 'âdetâ cesm bir banka mu'âmelâtını andırıyordu. 'Avdet edeceğimiz sırada:

-Bu verdiğim izâhat ile ordumuzun icrâ'âtına dâ'ir bir fikr-i sahîh hâsıl etmek mümkün değildir. Kıymet-dâr vaktinizin bir kısmını fedâ ederseniz refâkatinize ta'yîn edeceğim bir yüzbaşı size Selâmet ordusunun hizmetini ve muvaffakiyyetini gösterir, dedi. Miralayın bu teklifine teşekkürle mukâbele ettim. Ve Pazar gününü bu ziyâretlere tahsis edebileceğimi söyledim. Zil çaldı. Gelen hizmetçiye "Yüzbaşı Matmazel Petri." dedi. Biraz sonra içeriye uzun boylu, İngiliz vücûtlü, ciddî ve serbest tavırlı, yirmi beş yaşlarında bir matmazel geldi, 'asker gibi bir selâm verdi. Miralay beni takdîm ettikten sonra "Pazar günü Mösyo'ye Stokholm dâhilindeki mü'essesâtımızın ba'zılarını gösteriniz." dedi. Bu kısa emri müte'âkib Miralaya vedâ' edip dışarı çıktık. Yüzbaşı Matmazel Petri ile pazara öğleden iki sâ'at evvel buluşmak üzere sözleşerek o gün Kaptan Fik'le birlikte Matmazelin nezdine gittik. Birlikte çıktık, yirmi dakîka kadar yürüdük, yeşil parmaklı küçük bir bahçenin içinde üç katlı bir dâ'irenin kapısında durduk. Matmazel cebinden bir zincirin ucundaki halkaya merbût birkaç anahtar çıkardı, bunlardan biriyle kapıyı açtı ve bana:

-Bu dâ'irenin kapısı dâ'imâ kilitlidir, iki anahtarı vardır; biri merkezde diğeri müdüresi nezdinde bulunur. İçeri yabancı bir erkek girmesi memnu'dur." dedi. Sol taraftan bir kapıdan salona girdik, mefrûşâtı gâyet basit birkaç sandalye, iki koltuk, bir kanepeden 'ibâret. Karşılıklı iki duvarın birinde "nâmûs faziletlerin en büyüğüdür." diğeri "nâmûsla para kazanılır, para ile nâmûs kazanılmaz" yazılı. Diğeri bir duvarda da ceneralin resmi asılı. Oturmak üzereyken bir kuş hafifliğiyle 'âdetâ koşar gibi yürüyerek içeri zarîf bir matmazel girdi. Arkadaşının elini sıktı, hâtırını sordu. Bana da bir baş selâmı verdi. Biraz konuştular sonra gülerek bana tevcîh-i hitâp etti. Henüz yirmi ile yirmi beş arasında bulunan bu genç müdürenin tecrübe-kâr fâzıl bir ahlâk mu'allimi kadar vüzûh ile serd ettiği mütâla'âtı kemâl-i hayretle dinledim. Matmazel dedi ki:

-Ba'zı kimseler gerek sâ'ika-i ihtiyâç, gerek cehâletle cevher-i nâmûsunu leke-dâr ederler. Bu hâl bidâyeten kendilerine ba'zı maddî menfa'atlar te'mîn ederse de cem'iyet-i beşeriyye arasında bi't-tab' onların kıymetini düşürür. Er geç hakîr ve zelîl olurlar. İşte böyle fenâ bir yola sevk etmiş kadınları düştükleri reh-i sefâletten kurtarmak vecîbe-i insâniyyettir. Burası tefessüh-i ahlâkiye uğramış birçok esâfilin tehzîb-i ahlâkına mahsûs bir ıslâh-hânedir. Benim nasb ve ta'yînim pek yenidir. Fakat bu âlî teşebbüsten yüzde seksen nisbetinde bir muvaffakiyyet görüldüğüne mektebin defter-i kuyûdâtıyla sizi te'mîn ederim. Bakınız size anlatayım: 'İffetini kaybeden kadınlar iki sınıftır; biri ba'zı vicdânsız erkeklerin igfâllerine kurbân olanlardır ki

bunların kısm-ı a'zamını hizmetçi kızlar teşkil eder, diğeri de bu fi'l-i mezmûmu i'tiyâd edinenlerdir. Bi't-tab' bu iki sınıfın bir arada terbiyesi câ'iz olmadığından birinci kısımdan olanları ayrı bir dâ'irede bulundururuz. Burada yalnız ikinci kısımdan olanlar kendileri mürâca'at ederler, ıslâh-ı nefis etmek 'azminde olduklarını söylerler, biz de kendilerine dest-i himâyetimizi uzatırız. Bir mu'âyene-yi tıbbiyeden sonra ıslâhhânemize kabûl edildiğini polis merkezine telefonla ihbâr ederiz. O günden i'tibâren bir sene ıslâhhâne onun her türlü ihtiyâcının tesviyesini tekfil eder. O da kavânîn-i mevzû'amıza tamâmen ri'âyet edeceğine yemîn eder. Bu kadınların kısm-ı a'zamını bu zillete düşüren ihtiyâçtır; hâlbuki bir sene zarfında elde edecekleri san'atla nafaka-i rûzmerrelerini tedârik edeceklerinden bizden çıkdıktan sonra nâmûs-kârâne geçinebilirler. Şimdi buyurunuz size burada bir sene ne yolda imrâr-ı hayât ettiklerini göstereyim.

Matmazel önümüze düştü. Evvelâ matbaha gittik. Bu husûsta kârîlerimin nazar-ı dikkatini celb etmek isterim. Şimdiye kadar İsveç'te ziyâret ettiğim mekteb, hastahâne ve kışlaların diyebilirim ki, hepsinde evvelâ matbahi gösteriyorlar. Hattâ değil böyle mebnâ-i cesîme de, münâsebette bulunduğum 'âileler bile ilk fırsatta "geliniz, size matbahi gösterelim." derler. İnsan hakîkten bunların boğazına düşkün bir millet olduğuna hükm ediyor. Sonra bir zevk-i selîmin mahsûlü olan intizâm ve nezâfeti görünce ilk muhâkemesinin hatâsını his ve bu temiz, nezîh kavmi bütün samîmiyetiyle takdîr ediyor. Burası bir matbahdan ziyâde, vazolar, biblolar ve sâ'ire ile müzeyyen bir kabûl salonunu andırıyor. Mahon boyalı raflarda parlak kırmızı bakır tencereler, süzgeçler ve sâ'ir levâzım. Bir taraftan sıra ile dizilmiş yemek tabakları, bir turşun sırtığı üzerinde temiz ketenden rengi belli matbah paçavraları, orta yerde dört büyük Frenk ocağı, etrafında sekiz kadar temiz ve sâde giyimli kadın. İçlerinden biri bize doğru geldi. Müdüre kendisini takdîm etti:

-Mülâzım Matmazel Rosa, i'dâdiden me'zûn, aşçılık mu'allimi dedi.

Diğer kadınları göstererek ve kim olduklarını söylemekten biraz sıkılarak:

-Bunlar da "Onlar!" dedi. Islâh-hânemizde o kadınlardan elli dört kişi var. Münâvebeten her gün sekizi mutfağa tefrîk edilir. Hem aşçılık öğrenirler, hem o günün yemeğini pişirirler.

Mülâzım duvarda asılı olan listeyi getirdi. O gün pişen yemeklerin muhteviyâtının miktârı ayrı ayrı hânelerde gösterilmiş idi. Sonra ocaklarda bulunan büyük tencerelerin kapaklarını o kadınlardan birine açtırdı. Patates, makarna, birinde de sebze vardı. Matbahdan diğer bir geniş salona geçerken filtre makinesi zannettiğim iki yanında zarîf kulplu bir kabın ne olduğunu sordum, aşçı mu'allimi gülererek kapağını açtı. "Çöp kutusu!" dedi. Bilmemekte ma'zûr idim; çünkü bizim aşçının süprüntü tenekesine hiç benzemiyordu. Şimdi dâhil olduğumuz odanın dâ'iren-mâ-dâr raflarında yüzlerce teneke kutu dizili, ortada büyük bir masa etrâfında on kadar kız muhtelif kablara mevzû' sebzelere o tenekelere istif ediyorlar. Müdüre dedi ki:

-Burada konserve yapmasını öğrenirler ve aynı zamanda bir büyük fabrikaya günde beş yüz teneke i'mâl edip satarız. Size bu katta konferans salonumuzu da göstereyim de yukarıya çıkalım.

Büyük bir salona girdik; dershâne gibi sıralar mevzû' köşede bir piyano, bir de kürsî-i hitâbet var.

-Burada her gece piyanoda evvelâ dînî hazîn bir hava çalarız. Kadınlar hep birlikte tegannî ederler. Sonra sıra ile mülâzım matmazellerin her biri bir gece, ahlâkî ve içtimâ'î bir konferans verir.

Merdivenden yukarıya çıktık; büyük bir salonda altı büyük dokuma dest-gâhı kurulmuş; halı, kilim, havlu ve ve sâ'ire dokunuyor. İki mülâzım matmezel nezâret ve ara sıra ta'rîf ediyorlar. Yanındaki odada dört çorap makinesinde yün çorap i'mâl ediliyor. Diğer bir salonda dahî bir bıçkı masasının üstünde çocuk elbiseleri kesiliyor. Bir kısmı teyelliyor, bir kısmı da makinede dikiliyordu. Üçüncü kata çıktık, burası müdürenin, mülâzımlerin ve "o kadınların" yatak odaları idi. Her karyolanın başı ucunda lavabosu, diş fırça ve macunu, bardağı, sabunu ve havlusu vardı. Bunları da ziyâretten sonra tekrâr müdürenin odasına indik. Matmazel'den daha ba'zı istizâhâtta bulundum.

-Evet dedi, burada o kadar çok iş vardır ki başka bir şey düşünmelerine imkân yoktur. Pazar günleri posta posta birer mülâzım refâkatinde iki sâ'at 'ibâdet etmek üzere kiliseye sevk olunurlar. Günde bir sâ'at yine nezâretimizde bağçeye çıkarlar. Vâlîde veyâ en yakın akrabâlarıyla ayda bir def'a bir sâ'at bizim yanımızda görüşebilirler. Kavânîmimiz hilâfında ufak bir kusûru görülen tard edilir. Bir sene nihâyetinde kendilerine bir hüsn-i hâl şehâdetnâmesi verilir ve o zaman istedikleri gibi çalışabilirler. Fakat kısm-ı a'zamını biz fabrikalara yerleştiririz.

Yerinden kalktı. Duvara dayalı olan büyük dolaplardan birini açtı. Keten üzerine işlenmiş birçok sofa örtüleri, yemek havluları, önlükler gösterdi.

-Burada bu kadınların vücûda getirdikleri şeylerle hem bu dâ'ire idâre edilir hem de sandığa vâridât olunur. Gerek benim gerek refâkatimde bulunan sekiz mülâzımın maaşımız pek kalıldır; fakat 'âlem-i insâniyyete îfâ ettiğimiz hizmetin mükâfât-ı ma'nevîyyesi vardır. İşte onun için çalışıyoruz.

Kemâl-i hürmetle bu genç, ciddî matmazelin elini sıkarak ayırdık. Yüzbaşı Petri "Size bu gün bir dâru'l-hayr şu'besi de göstermek isterim, fakat epeyce yolumuz var. Arzu ederseniz tramvaya binelim." dedi. Yürümeyi tercih ettim. Üç çârşık kadar yürüdük. Şehrin müntehâ-yı cenûbisine vâsıl olmuştuk. Matmazel "Burası fukarâ mahallesidir." dedi. Fi'l-hakîka caddeler burada dahî geniş, sokaklar temiz olmakla berâber tenhâ ve sessizdi. Apartmanların cephe-yi hâriciyyesi süsten ârî, 'umûmiyyetle iki veyâ üç kat. Caddenin bir tarafında hâlî bir arsa üzerine bizim Cuma ve Salı pazarları tarzında muvakkat barakalardan kasap, sebzevâççı, ekmekçi dükkânları yapılmış. Bunların satıcıları da müşterîleri de kadın; erkekler fabrikalarda ma'den ocaklarında çalıştıklarından levâzım-ı beytiyyeyi kadınlar tedârik ediyor. Matmazel apartmanları eliyle göstererek:

Bunlar fabrika direktörleri tarafından 'amelenin ucuzca mekân tedârik edebilmesi için yaptırılmış 'akârâtdır. Her 'âileye iki oda, bir matbah tahsis edilmiştir. Bu nâmûs-kâr 'amelenin çoğunun dört beş çocuğu vardır. Aldıkları gündelikle ancak geçinebilirler. İçlerinde hasta veya ma'lûl olanların veyâ sarhoşluk gibi mesâvîsi bulunan erkeklerin çoluk çocuğu ba'zen yalnız kuru ekmek yemekle kifâf-ı nefis ederler. İşte şu karşıda görünen büyük ev de Selâmet ordusunun dâru'l-hayrıdır. Oradaki zâbit arkadaşlarımla hizmeti her türlü sitâyişin fevkindedir. Zâten şimdi göreceksiniz, dedi. Büyük bir kapıdan içeri girdik, taş bir merdivenden yukarı çıktık. Yaşlı bir madam bizi

güler yüzle karşıladı. Matmazel ile İsveççe konuştular. Sonra Fransızca olarak bana dâru'l-hayr hakkında şu tafsilâtı verdi:

-‘Avâmın gerek ma‘lûmâtça gerek kuvve-i mâliyece sermâyesi az olduğundan tabî‘î te‘mîn-i ma‘îşet onlar için güçleşir. Ekserîsinin kışın yakacak kömürü, hastasına ilaç tedârik etmek için parası bulunmaz. Masanın üzerinde bez kaplı büyük defteri açarak ‘ilâve etti:

-Bakınız, burada, civârımızda iki yüz hânede sâkin ‘âilelerin tarz-ı ma‘îşetlerine dâ‘ir bütün tafsilât mukayyedir. Onların fakr u zarûretinin yekdiğerine olan nisbeti bizce ma‘lûmdur. Dört mülâzim matmez el bi’l-hassa bu vazîfe ile mükelleftirler. Onlar her gün tedkîkat icrâ ederler, hasta ve muhtâc-ı mu‘âvenet olanlara hekîm ve ‘ilâç göndeririz. Kimsesiz ve bakılmaya muhtâc hastaların evinde münâvebeten bir gece nöbet bekleriz. Geçen gün pek yakınımızda ihtiyâr bir kadıncağım rahatsızlığı birden bire kesb-i şiddet etmişti. Benim nöbetime tesâdüf ettiğinden o gece evine gittim. Hasta pek ağırdı, başını kollarımın üstünde tutuyordum. Bir aralık gözlerini açtı, “gâlibâ ölüm yaklaştı” dedi ve yine daldı. Biraz sonra “yatmaktan yoruldu, biraz kaldırırsınız?” dedi. O kadar zayıflamıştı ki incitmekten korkuyordum, yavaşça kaldırdım. Başını göğsüme dayadı, “teşekkür ederim” dedi ve teslim-i rûh etti. (Bunu naklederken madamın gözleri doldu.) Evet bî-çârenin dünyada Allah’tan başka kimsesi yoktu. Bizim diğ er bir vazîfemiz daha vardır. Her aybaşı içimizden altı kişi zenginlerden dâru'l-hayr nâmına hayır toplar. Şehrin belli başlı mağazaları bize basmalar ve kumaşlar verirler. Burada fukarâya tevzî‘ edilmek üzere elbise dikeriz. Hafta da iki gün de yirmi fakîri ta‘âma da‘vet ederiz. Yarım sâ‘at beklerseniz da‘vetlilerimizi görürsünüz. Misâfirlerimiz ‘umûmiyyetle ihtiyârlar ve çocuklardır.

Yarım sâ‘at sonra madam bizi yemek salonuna götürdü. Bu levha-i ihtiyâcı ömrüm oldukça unutmayacağım. Belki haftada yalnız iki def‘a sıcak yemek yiyebilen bu zavallı insanların hâlini görmeli. Beyaz saçlı ihtiyârlarla dört beş yaşında yetimler yan yana oturmuşlardır. Mülâzim matmazellerden biri tereyağında kızarmış ekmecli çorbayı herkesin tabağına tevzî‘ ediyordu. Şimdi hepsinin yüzü gülüyordu. Belki yarın açlığını gidermek için kuru peksimeti suda ıslatıp kemirmeye mecbûr olan bu bî-çârelerin yüzünde endîşe-i ferdâdan eser bile yoktu. Hepsi memnûn ve müsterîh görünüyordu. Madama râsime-i vedâ‘yı icrâ edip ‘avdet ettik. Bütün mehâsin ve bedâ‘iy-i medeniyyesine hayrân olduğum İsveç’in o pür-nûr görünen ‘âlemlerinin meğ er böyle karanlık, izbe yerleri, içtimâ‘î ve ahlâkî yaraları da varmış.

Jimnastik Mu‘allimi
Selim Sırrı

Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hâtıraları-10: İbtidai Mektepleri”, *Şehbâl*, No.17, 1 Kânûn-i Evvel 1325, pp.334-336.

İbtidâi Mektepleri

-Nâ‘il Bey Efendiye:-

İsveç’te en güzel, en zarîf, en dil-nişîn binâlar şüphesiz ki mekteplerdir. Bu binâların gerek tarz-ı mi‘mârîsi gerek usûl-i ta‘lîm ve tadrîsâtı hakîkaten emsâlsizdir. İşte her biri birer mükemmel saray itlâkına sezâ olan bu dâru'l-feyz ve ‘irfânlar cihân-ı

medeniyete Linneause'lar, Bellman'lar, Ling'ler, Nobel'ler, Zander'ler, Fredrika Bremer'ler, Selma Lagerlof'lar, Elen Key'ler gibi ebedî bir iştihâra sâhib e'âzım ve dühât yetiştirmiştir. Gönül arzu ederki Ma'ârif Nezâretimiz Avrupa'ya tahsile gönderdiği ezkiyâ-yı şebâbın bir kaçını da buraya yollasın ve sâha-i medeniyette mesa'î-i içtîhâdiyyeleriyle koca bir milleti baştanbaşa ihyâ eden İsveç pedagoglarının müe'ssesât-ı 'ilmiyyelerinde Rusyalı, Almanyalı, Flemenkli, Avusturyalı, Romanyalı, hattâ Nouvell Zelandalı ecnebîler sırasında iki tanecik de Osmanlı bulunsun. Mesleğime cihet-i ta'alluku olmamakla beraber derslerimden ihtilâs eylediğim sâ'atleri vatanım için mûcib-i istifâde olabilecek şeyleri tetabbü' etmeye hasr eylediğimden bu husûstaki meşhûdâtımı da muhterem gençlerimizin gûş-ı ittilâ'ına 'arz etmek isterim.

Avrupa'nın sâ'ir yerlerinde olduğu gibi burada dahî müzelerin, kütüphânelerin, dârü't-tedrislerin kapıları 'umûma küşâdedir. Herkes bu mebânî-i 'âliyyeyi mu'ayyen sâ'atlerde gezip dolaşabilir. Fakat bu kadarla kanâ'at etmek istemedim. Çünkü bi'l-fârz bir mektebi ziyâret ettiniz: Hocalardan biri size delâlet ediyor; dershâneleri, labarotuarları, banyoları, jimnastikhâneleri birer birer gösteriyor. Siz de hıfz-ı sıhatın en yeni kavâ'idine tevfkân birçok fedâkârlık ihtiyâriyle yapılmış olan bu muhteşem Dârü'l-'urefânın her tarafını gezdikten sonra bizim çömlekçilerde bakkal dükkânının üstündeki mektebi gözünüzün önüne getiriyorsunuz ve derin derin içinizi çekerek oradan ayrılıyorsunuz. Hayır, ben böyle sathî gezmek ve ye'se düşmek istemiyordum. Her şeyi yakından görmek ve tedkik etmek ve bizim için kâbil-i tatbik olabilecek cihetlerini anlamak emelinde idim. Bunun için İsveç Ma'ârif Nezâretine mürâca'atta bulundum ve mektep müdürlerine bir tavsiyenâme aldım. Bu sâyede altı aydır, diyebilirim ki, tekml mektepleri istediğim gibi gördüm, müdür ve müdirelerden her husûsa dâ'ir istîzâhatta bulundum. Mahsûsât ve ittilâ'âtımı ta'rîfe çalışacağım:

Evvelâ şunu bilmelidir ki şu bizim "Sokak çocuğu" ta'bir ettiğimiz haylaz, âvâre çocuklar İsveç'te yoktur. Marsilya, Napoli, Paris sokaklarında başı açık, yalın ayak, kirden pislikten yüzünün rengi belli olmayan bir takım mahlûkat-ı sefile görürsünüz, bunlar kahvelerde, gazinolarda izmarit toplarlar. Bir kısmı da polisin nazarından uzak olan tenhâ sokaklarda dilenirler. Stokholm'da böyle bir tek çocuk mevcûd değildir. Bunun sebebi şu ki, vaktiyle İsparsiyatların biçimsiz ve ma'lûl doğan çocukları itlâf ettikleri gibi, burada da evlâdının tahsîl ve terbiyesine ihtimâm etmeyen ebeveynin çocuklarını hükûmet müsâdere ediyor! Bu kânûn 1900 senesinden beri tatbik edilmektedir. Görülüyor ki pek eski bir şey değil, fakat o kadar mü'essir ki dört beş sene zarfında memlekette haylaz çocuk kalmamış. 1906 senesinde 35,672 mektep talebesi meyânında hükûmetin vesâyet sûretiyle müsâdere ettiği 508 çocuk mevcûd imiş.

Herkes çocuğunu yedi yaşından on dört yaşına kadar, ya'nî altı sene bir mekteb-i ibtidâ'îye gönderip tahsîl ettirmeye mecbûrdur. Nüfûs İdâresi her sene yediyi ikmâl eden çocukların esâmîsini mekâtib-i 'umûmiyye müfettişliğine gönderiyor ve şâyet evlâdını mektebe göndermeyen bir 'âile görülürse derhâl ihtâr ediliyor. Te'siri görülmediği takdirde polis ma'rifetiyle çocuk ebeveyninden ayırılıp hükûmetin vesâyeti tahtında diğer bir 'âileye emâneten verilerek nehârî mekteplerden birine devâm ettiriliyor. Pek fakîr ve kimsesizler yetim mekteplerine leylî kayd ediliyorlar. Mecbûrî olan bu altı sene müdded-i tahsîliyye zarfında kız ve erkek çocuklar hiç bir sebeple mektebe gitmekten men' edilemezler.

Şehrin en havadâr ve geniş caddeleri üzerine inşa edilen mekâtib-i ibtidâ'iyeye meyânında nazar-ı hayretimi celb edenlerden biri 1900 senesinde inşa edilen ve kız, erkek 4,200 çocuğa amacgâh olan Kungsholms mekteb-i ibtidâîsi, diğeri 1901'de inşa'âtı hitâm bulan ve derûnunda 2,400 çocuk bulunan Engelbrekt mekteb-i ibtidâîsi, üçüncüsü de inşa'âtı geçen sene ikmâl edilen ve dâhilinde 2,500 çocuk tahsîl etmekte bulunan ve Elhallavegyn caddesindeki Östermalms mekteb-i ibtidâ'îsidir. Bu mekteplerin gerek tertîbâtı, gerek tadrîsâtı yekdiğerinin 'aynıdır. İsveç'in en küçük köylerinde bile be-heme-hâl mekâtib-i ibtidâ'iyeye vardır. Yalnız şimâlde Lapland cihetlerinde köyler pek müteferrik bulunduğundan hükûmet oralar için seyyâr mekâtib-i ibtidâ'iyeye te'sîs etmiştir. Bir hey'et-i tadrîsiyye her köyde dört ay bulunmak sûretiyle uç köy çocuklarını okutuyor. Bundan başka köylerde tadrîsât zamanları da iki kısma ayrılıp sabahtan öğlene kadar on yaşına kadar çocuklar, öğleden sonra da daha büyükler ders alıyorlar. Mekâtib-i ibtidâ'iyeye için ma'ârif bütçesinde her sene 16.100.000 kron tahsîsât vardır. (Bir kron 6 kuruş on paradır.) Bu mekteplerin kâffesi nehârîdir. Zaten İsveç'te, Norveç'te, Danimarka'da, Finlandiya'da leylî mektep enderdir. Buradaki terbiye-i etfâl mütehasşîsini leylî mekteplerin 'aleyhindedir. "Bir mecbûriyyet-i kat'î görülmedikçe çocuğu 'âilesinden ayırmamalıdır." diyorlar. İsveç'te leylî olarak bir mekteb-i harbiyye, iki dilsiz ve sağırklar mektebi bir de a'mâlar mektebi vardır. Sâ'ir mekteplerin kâffesi nehârîdir. Mekâtib-i ibtidâ'iyeye ders programları ber-vechî âfîdir:

Dersler elli dakîka devâm etmek üzere ibtidâî birinci, ikinci, üçüncü seneler günde dört sâ'at; dördüncü, beşinci, altıncı seneler günde beş sâ'at ders okurlar. Yaz ve kış öğlenden üç sâ'at sonra be-heme-hâl derslere nihâyet verilir.

Birinci sene: Haftada altı sâ'at, 'akâ'id-i dîniyye, iki sâ'at hesâb-ı zihnî, altı sâ'at lisân-ı mâder-zâd, iki sâ'at oymacılık, dört sâ'at hüsn-i hat, dört sâ'at oyun dersi.

İkinci sene: Haftada altı sâ'at 'akâ'id-i dîniyye, altı sâ'at lisân-ı mâder-zâd, iki sâ'at hesâb-ı zihnî, iki sâ'at oymacılık, iki sâ'at hüsn-i hat, bir sâ'at resim, bir sâ'at imlâ; dört sâ'at oyun dersi.

Üçüncü sene: Haftada beş sâ'at 'akâ'id-i dîniyye, dört sâ'at lisân-ı mâder-zâd, dört sâ'at hesâp, iki sâ'at coğrafya, bir sâ'at nota ve tegannî, bir sâ'at oymacılık, bir sâ'at fûnûn-ı tabî'iyeye, bir sâ'at resim, bir sâ'at hüsn-i hat, dört sâ'at oyun dersi.

Dördüncü sene: Haftada dört sâ'at 'akâ'id-i dîniyye, dört sâ'at lisân-ı mâder-zâd, beş sâ'at hesâp, iki sâ'at coğrafya, iki sâ'at tarih, iki sâ'at fûnûn-ı tabî'iyeye, dört sâ'at jimnastik iki sâ'at nota ve tegannî, iki sâ'at marangozluk ve doğramacılık, iki sâ'at fûnûn-ı tabî'iyeye, bir sâ'at resim.

Beşinci sene: Haftada üç sâ'at 'akâ'id-i dîniyye, dört sâ'at lisân-ı mâder-zâd, dört sâ'at hesâp, iki sâ'at coğrafya, iki sâ'at tarih, iki sâ'at fûnûn-ı tabî'iyeye, dört sâ'at jimnastik, iki sâ'at nota ve tegannî, iki sâ'at marangozluk ve doğramacılık, iki sâ'at idâre-i beytiyye, iki sâ'at hendese, bir sâ'at hitâbet

Altıncı sene: Haftada üç sâ'at hesap, iki sâ'at coğrafya, iki sâ'at tarih, iki sâ'at fûnûn-ı tabî'iyeye, dört sâ'at jimnastik, iki sâ'at nota ve tegannî, iki sâ'at doğramacılık (kızlara aşçılık), iki sâ'at idâre-i beytiyye, iki sâ'at hendese, bir sâ'at kitâbet, bir sâ'at hitâbet.

Şu programa dikkatli bir göz gezdirecek olursak ilk üç senede yedi yaşından on yaşına kadar olan çocukların hem vücûtlarının neşv ü nemâsına, hem zekâlarının

inkişâfına hâdim eğlenceli bir takım ahlâkî oyunların ders sırasında ta'limi sonra kız ve erkek çocuklara oymacılık, marangozculuk, doğramacılık ve yalnız erkeklere demircilik ve kızlara aşçılık gösterilmesi daha sonra da mûsikî ile idâre-i beytiyye ve hitâbet dersinin dürûs-ı ihtiyâriyye meyânında bulunmaması nazarımıza çarpar.

Mekatib-i ibtidâ'iyede birinci ve ikinci sınıfların hocaları kâmilen kadın, diğer sınıflarda bir kısmı kadın bir kısmı erkektir. Mekteplerde kız ve erkek çocuklar aynı dershânelerde 'aynı tahsîli görüyorlar. Coğrafya ve fûnûn-ı tabî'iyeye müte'allik dersleri ekseriyâ mu'allimler karanlık dershânelerde lantran majikle duvara 'aks ettirdikleri resimlerden ta'rîf ediyorlar. Meselâ coğrafya dersinde mu'allim İngiltere haritasını gâyet büyük mikyâsta duvara 'aks ettiriyor; sonra meşhûr şehirlerini, ithâlât ve ihrâcâtını, ma'lûmât-ı mahalliyyeyi, fabrikaları hep böyle resimlerden ta'rîf ediyor. Östermalm mektebi müdürü Matmazel Bakşterom, beni bu karanlık dershânelerden birine götürdü mu'allim, ekmeğin sûret-i i'mâlini, tâ buğdayın zer'inden başlayarak ekinlerin biçilmesini, buğdayın değirmende un hâline ifrâğını, sonra fırınları hep sinemanografla gösteriyordu. Ondan sonra bir piyanoyu ağaçların ormandan kat'ından başlayarak fabrikalarda gördüğü 'ameliyâtın safahât-ı muhtelifesini sinemanografla gösterip anlattı ve istifâde ile zevki bir birine mezc ederek eğlence tarzında bir ders verdi. Çocukların hepsinin yüzü gülüyor. Hepsi memnûndur. Nasıl memnûn olmazlar? Ben bile memnûn oldum. Mekteplerin birer hamam dâ'iresi var; orada müte'addid duş yerleri, çocukların yüzmesi için "pisin" dedikleri geniş bir havuz, bir de büyük sıcak halvet var. Her çocuk be-heme-hâl haftada bir def'a orada yıkanacak, günde iki yüz kadar çocuk banyo yapıyor. Erkek çocukların banyo yaptıkları bir sâ'atte müdürü beni yanlarına götürdü. Her biri genişçe bir çinko tekneye girmiş, ellerindeki tahta fırçasını güzelce sabunlanıp vücûdunun her tarafını oğuşturduktan sonra duş makinasının altında biraz duruyor, sonra havuza atılıyorlar.

Matmazel Backström takrîben kırk yaşında var. İngilterede, Almanya'da pek çok seyahât etmiş. Fransızca'yı pekiyi söylüyor. Matmazole başlıca şu su'alleri sordum:

"Umûm mekâtibde kız ve erkekler dâ'imâ birlikte mi okur?"

"En ziyâde hangi derslere ehemmiyyet veriyorsunuz?"

"Hangi derslerin hocaları kadındır?"

"Mekteplerin böyle cesîm bir kışla gibi olmasının mehâziri yok mudur?"

Matmazel dedi:

Bundan kırk sene evvele kadar bizde de kızlar erkeklere nisbetle daha dîn bir tahsîl görürler ve kadınları dâ'imâ erkeklerin mâ-dûnunda kıyâs ederlerdi. Fredrika Bremer'lerin, Elen Key'lerin himmetleriyle İskandinavya kadınları hukûk-ı magsûbelerini istirdâd ettiler. Ve bu sâyede kadınların seviye-i 'irfânı erkekler derecesinde olduğu, hattâ ba'zı husûsta fevkinde bile bulunduğunu tebeyyün edince mektepleri tevhd etmek mecbûriyyeti hâsıl oldu. Bugün mekâtib-i ibtidâ'iyeden başlayarak Dârü'l-fûnûn son sınıfına kadar kız ve erkek iki ciddî arkadaş, iki samîmi kardaş gibi yan yana aynı dershânedede aynı mu'allimden ders görürler. Bidâyeten böyle ateşle barut gibi kıyâs edilen gençlerin birlikte geçirecekleri mektep hayâtından ba'zı mahâzir tevellüd eyleyeceği zann ve tahmîn olunduğundan ilk muhtelit mekteplere evvelâ kardeş olan veya beyinlerinde akrabalık bulunan çocukları kayd ettiler. Pek az zamân sonra kızların metânet-i ahlâkiyyesi böyle bir sû'-i zanna imkân

birakmadığından bu kayd-ı ihtiyâta lüzûm kalmadı. Şurası muhakkaktır ki böyle kızlarla dâ'imâ temâsta bulunan erkekler daha terbiyeli, daha hatır-şinâs oluyorlar. Fi'l-hakîka ba'zı izdivâçların zemîni dârü'l-fünûnlarda ihzâr ediliyor. Ve ba'zı gençlerin ahvâl-i rûhiyyelerinde yekdiğerine karşı bir müvâneset peydâ oluyor. İşte bu şebâb-ı mu'telifler bizde en bahtiyâr 'âileleri teşkîl ediyorlar. Çünkü tâ yedi yaşından beri yekdiğerini iyice tanıyan, yekdiğerinin temâyülât-ı rûhâniyyesine vâkîf olan iki arkadaşın teşrîk-i hayât etmesi elbette tesâdüfen vâki' olan izdivâçlara mukayyes olamaz. Mektepte en ziyâde ehemmiyyet verdiğimiz dersleri soruyordunuz. Bu mes'ele de siz şarklılar için bir garâbeti ihtivâ eder. Çünkü bunca 'ilim ve fûnûn-ı içtimâ' arasında bizim çocuklarımıza her şeyden evvel öğretmeye çalıştığımız şey Slöjd'dür. Bunu Fransızca ifade etmek için "travail manuel - el işleri" diyeceğim, işte bizim meslek-i terbiyemizin esâsı budur. İlk def'a olarak İskandinavya'da Bestaloci'nin bu prensiplerini tevsî' ve tatbîk eden 'ilm-i terbiye-i etfâl mütehasıs-ı şehîri Finlandiyalı Uno Cygneus'dur. Sonra çocuk bahçeleri mü'essisi Alman Froebel de kindergartenlerde 'aynı prensipleri düstûr ittihâz etmiştir. Hulâsaten şunu diyebilirim ki bi'l-farz Slöjd'ün bir şu'besi olan marangozluk dersinde 'âdî bir dolabın i'mâlinden çocukların fikren ve bedenen birçok istifâdeleri olur. Bir odunu tahta hâline getirmek için biçmek, tesviye için rendelemek, lamba ve zivana açmak, bütün bu teferru'ât-ı san'atın mükemmel âlât ve edevât ile olabileceğini ve kör âletle iş görmek mümkün olmadığını çocuk anlar ve bir de işe tabî'î dikkat ve i'tinâ edilirse vücûda getirilen eser de o nisbette mükemmel olur. Hele demircilik dersinde erkek çocukların bedenen ettikleri istifâde bir tarafa, ateşte nar gibi kızarmış demire örs üzerinde çekici vurduğu zaman ilk aldığı ders ahlâkî "Demir sıcak iken döğülür" kavli-i hikmetidir. Jimnastik derslerine verdiğimiz ehemmiyyet de hemen birinci derecededir. Çünkü çocuklar yeni yetişen fidanlar gibi i'tinâyâ muhtaçtır. Terbiye-i bedeniyye onların hem vücûtlarını kuvvetlendirir, hem de onları "disiplin"e alıştıır. Biz burada dört bine karîb şâkirdânı jimnastiğin bahş eylediği zabt ve rabt sâyesinde idâre ediyoruz.

Üçüncü su'âliniz "Hangi derslerin mu'allimleri kadındır?" idi. İbtidâ'î mekteplerin 'umûmiyyetle ilk iki senesi kadın hocalara mevdû'dur. Jimnastik derslerinin mu'allimleri dâ'imâ kadındır. Ma'lûmunuzdur ki zabt ve rabt, hiddet ve şiddetten ziyâde rıfk ve mülâyemetle daha güzel te'mîn edilir.

Matmazel beni yüz kişilik bir jimnastik dersinde bulundurdu, gördüğüm intizâm ve terbiye ancak bir 'ibâdethânede görülebilirdi. Sözüne devâm etti.

Bir kaç seneden beri mekâtib-i 'âliyyede de ba'zı mühimm derslerin hocalıklarını kadınlar bi'l-müsâbaka der-uhde etmektedirler. Su'âlinizin biri de mekteplerin ebniyesi hakkındaki fikr-i mütâla'ama dâ'ir idi. Tabî'î mekteplerin pavilyon hâlinde inşâsı daha muvâfık-ı sıhhattir. Fakat böyle dört bin çocuğu pavilyonlara taksîm etmek kolay bir şey değildir. O dehşetli masrafla olur. Şimdi iki kişiyle görülebilen işe o zaman on kişi yetişmez. Ma'a-mâfih mekteplerimizin tertibâtı muhtelif pavilyonların bir çatı altında toplanmış numûneleri gibidir ve böyle büyük şehirlerde mekteplerin bu tarzda inşâsı mecbûrîdir. Hâlbuki Dalsıkarlı da, Gutdelan da, İsmaland cihetlerinde dediğiniz pavilyonların envâ'ı mevcûttur. Matmazel bir ikinci ziyâretimde bana Silöjd'ün ne olduğunu anlattı. Fakat bu def'alık bu kadar tafsîlât zanederim kâfidir.

Selim Sırrı

Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hâtıraları-11: Kızlar Misâfirhânesi- Çocuklar Evi-Analar Evi”, *Şehbâl*, No.18, 1 Kânûn-i Sâni 1325, pp.359-361.

Kızlar Misâfirhânesi- Çocuklar Evi-Analar Evi

Bir haftadır gökyüzü rûha kasvet verici gam bulutları ile meşbû‘, semânın parlak reng-i laciverdine eylül ibtidâsından beri mütehassiriz. Ittirâdsız bir hava ne yağıyor, ne açıyor. Beyaz geceleri karanlık gündüzler ta‘kîb etti. Bu Pazar selâmet ordusu zâbitânından Matmazel Petri ile ba‘zı mü‘essesât-ı hayriyyeyi daha gezeceğiz. Öğlenden iki sâ‘at evvel kendisine mülâkî oldum. Cebinden küçücük bir defter çıkardı.

-“Bugün size pek istifâdeli şeyler gösterebileceğimi ümit ediyorum. Yalnız bilmem yola tahammülünüz var mı?” dedi. Garîb bir su‘âl! Bâ-husûs bir kadın lisânından!

-Bilmem iyi yürürüm, zannediyorum, dedim. Fakat bu istifsâr biraz canımı sıktı. “Bir kadın kadar yola dayanamayacak erkek olabilir mi ki matmazel bana bunu sordu?” diyordum.

Sokağa çıktığımızda yağmur çiseliyordu. Matmazel ikinci bir su‘âliyle beni daha müşkil bir mevki‘e koydu. Kendisinin şemsiyesi olmadığı halde:

-Oo! Şemsiye almamışsınız, fakat ıslanacaksınız, dedi. Bu def‘a:

-Ya siz? Dedim.

Gülerek:

-Evet! Biz alışmışız, şemsiye insanın muntazam hareketine mâni‘dir. Dikkat ettiniz mi, bilmem? Bizde kadınlar nâdiren şemsiye taşır, dedi. Şimdi geniş caddenin ıslak piyâde kaldırımları üzerinde yürüyorduk. Fakat doğrusu benim içim bu tabi‘i bir yürüyüş değildi. Matmazel’e yetişmek için seyirtiyordum. Bir aralık düşündüm:

Eğer bu tertîb üzere iki sâ‘at gidilecek ise istifsâr-ı vâki‘ pek haklı imiş.

Hele üç çeyrek sâ‘at sonra, şehrin cenûb-i garbî cihetinde bir otelin kapısında durduk. Matmazel yine mütebessimâne:

-Nasıl biraz yoruldu mu? dedi.

Kemal-i tehâlûkle “Hayır” dedim. Bilmem i‘tirâf edeyim mi? Bu “Hayır” erkeklik vakâriyle verilmiş bir cevap idi; yoksa yorulmuşum. Matmazel anlatıyordu.

-Burası selâmet ordusunun kadınlara mahsûs misâfirhânesidir. Ma‘lûmunuzdur ki ekseriyâ hizmetçilik, dadılık, aşçılık, mürebbiyelik gibi hidemât-ı beytiyye ile mükellef olan kızlar ‘umûmiyyetle taşralı olurlar. Bunlar bir iş bulmak üzere pâyitahta gelirler. Her ne kadar bizde ahlâk-ı ‘umûmiyye memâlik-i sâ‘ireye nispetle fevka‘l-‘âde tekâmül etmekte ise de yine böyle büyük şehirlerde pâk-dâmen ve saf kalpli kızları iğfâl edip zevkine kurbân edecek bed-tıynetlerin vücûtları eksik değildir. İşte bu gençlerin ‘iffetini ta‘arruzdan sıyânet emeliyle Stokholm’de dört büyük misâfirhâne te’sîs eyledik ki onlardan biri burasıdır. İçeri girdik. Bir matmazel bizi karşıladı ve müdürenin odasına götürdü. Matmazel Petri beni takdîm etti. Müdüre kırk yaşlarında temiz ve sâde giyimli bir madam. Pek az Fransızca söylüyor, ifâde-i merâmdaki ‘aczinden kızarıyordu. On yedi senedir, ya‘nî i‘dâdî tahsîlini bitirdiği günden beri Fransızca tekellüme hiçbir vesîle bulmadığından şimdi söylemekte su‘ûbet çektiğini mukaddime olarak der-miyân ettikten sonra o yarım Fransızcasıyla âtîdeki îzâhâtı verdi:

-Umûr ve husûsât-ı beytiyyede istihdâm edilecek insanların hüviyetlerini lâyıkiyla bilmek lâzımdır. Unutmamalıdır ki en hakîr görülen bir hizmetçi kızı bile efrâd-ı ‘âileden ma’dûddur. Belki evde onların vücûdundan haberdâr olunmaz, fakat onlar re’is-i ‘âileden başlayarak herkesin hâl ü şânını ve serâ’irini öğrenmekte bir gün te’ahhür etmezler. Ondan mâ’adâ çocuklarla dâ’imâ temâsta bulunacaklarından ba’zı kendi mesâvîlerini o ma’sûmlara ta’lîm ile insanı bütün hayâtında müte’ezzî edecek gayr-ı kâbil-i tesellî bir endîşeye düşürebilirler. Bu husûsta mürebbiyelerin mevki’i daha ehemmiyetlidir. Küçükleri terbiye ile mükellef olan bu kadınların ekseriyâ büyüklerin ahlâkını ifsâd eyledikleri emsâl-i ‘adîdesiyle sâbit bir hakîkattir. İşte vukû‘ ve hudûsü muhtemel olan birçok fenâlıkların önünü almak, hem ‘âileleri mâhiyeti meçhûl esâfilin şerrinden muhâfaza etmek, hem de endîşe-i ma’îşetle memleketinden gelen kızların nâmûsunu korumak bir emr-i mühimmdir.

Bu sözleri müte’akib yerinden kalktı:

-Buyurunuz, gezelim, dedi. Evvelâ bir salona girdik. Büyük bir masanın etrâfında başları sım sıkı taranmış, sinnleri on sekiz ile yirmi beş arasında, önlüklü kırk kadar kız oturmuş, kimi tentene örüyor, kimi gazete okuyordu. Bizi görünce hepsi ayağa kalktılar. Madamın işâretiyle oturdular. Bunlar hizmetçi, aşçı ve çocuk dadılarıydı.

İttisâlindeki salona geçtik. Burada “femme de chambre”, “dame de compagnie”, “gouvernante” ve mürebbiyeler vardı. Bu salonda fazla olarak bir piyano ile bir de kütüphâne görülüyor. Ellişer kişilik iki büyük ta’âmhâneyi gezdikten sonra yukarı katta yatakhâneleri dolaştık. Bunlar da yirmişer yataklı bir salondan ‘ibâret idi. burada da hizmetçi kız ile mürebbiyenin yatağı farklı idi. Madamla beynimizde şu muhâvere cereyan etti:

-Her gün yemek ve yatak ücreti ne kadardır?

-Hizmetçi sınıfından olanlar iki öğün yemek ve bir gecelik yatak ücreti olarak bir frank mürebbiye sınıfı bir buçuk frank verirler.

-Bu parayı vermeye kudreti olmayanları redd eder misiniz?

-Hayır, onları bir yer buluncaya kadar besleriz. Bir kapıya girince borçlarını alacakları aylıktan öderler.

-Alınan ücret bu misafirhâneyi idâreye kâfi midir?

-Refakâtimde bulunan sekiz mülâzim madmazelin inzımâm-ı mu’âvenetiyle çamaşır ve aşçı ücreti vermeyiz. Binâ ise Selâmet Ordusu’nun malıdır. Fazla vâridât olmuyorsa da idârece güçlük de çekilmiyor.

İstanbul’da falcı kadınların hâlini bilenler bu mü’essesenin cem’iyyet-i beşeriyeye nasıl bir menfa’at te’min etmekte olduğunu pek kolay takdîr ederler.

Madama teşekkür ederek sokağa çıktık. Matmazel sâ’ate baktı.

-Alafranga on bire on var. On bir trenini kaçırmamak için yürüyelim.

Dedi. Ve ‘ilâve etti:

-Çocuklara mahsûs olan evleri ciyâdet-i hevâsı münâsebetiyle civâr köylerde te’sîs ettik. Dört istasyon ileride Sunbyberg’de iki büyük sayfiyyemiz var.

Şimendifere dar yetiştik. Hemen biletimizi alıp atladık. İsveç’te trenle seyâhat kadar latîf bir şey olamaz. Sanki hilkat güzergâhlarımıza bütün mehâsin-i tabî’iyyeyi mebzûlen serpmiş: Güller, meşcereler, çamlıklar, zarîf köşkler, en ufak bir infi’âl-i nazarı mûcib olacak bir harâbe, bir virâne, yıkık bir tahta perde, çirkin bir manzara

göremezsiniz. Bir seyr-i serî' ile iki üç mevâkıfıdan geçerek yirmi dakikada Sunbyberg'e muvâsalat eyledik. Şosenin sağ tarafında dar bir yolu beş dakika kadar ta'kîb ettik. Birkaç güzel köşkün önünden geçtik. Yine sağda demir parmaklıklı bir kapıdan bir bağçeye girdik. Matmazel bağçenin vasatı gerisindeki köşkü göstererek:

-İşte çocuklar evi! Hiç ses yok, gâlibâ yemektedir.

Dedi. Köşkün kapısını açan genç kız müdüreye geldiğimizi haber verdi. Ve bizi yan tarafta bir odaya aldı. Biraz sonra beyaza karîb sarı saçlı, kırmızı yüzlü, uzun boylu, çingırak sesli, takriben otuz yaşında, gayet şen ve şâtır bir matmazel koşarak yanımıza geldi. İsveççe:

-Petri! Af et, beklettim. Ne yapayım? Çocuklar yemeğe indi, onların yerli yerine oturmalarına nezâret lâzım.

Dedi. Bunları 'acele 'acele söylerken nazarları bana müsâdif oldu, hürmetle eğilerek bir baş selâmı verdi. Ve yine arkadaşına:

-Mösyö, tanıdığım bir çehre değil. Gâlibâ yabancı.

dedi. Petri gülerek:

-Evet! Ecnebî, Miralay Larson'un emriyle mü'essesâtımızı gezdiriyorum, dedi.

Rus mu? -Hayır! -Alman? -Hayır! -Fransız? -Hayır!

-Bilemeyeceğim, söyle ricâ ederim.

Ben ellerimi kavuşturmış, şu iki hemşirenin büyük bir samîmiyyetle cereyân eden muhâverelerini dinliyordum. Nihâyet matmazel Petri:

-Türk!

dedi. Müdüre fenâ halde şaşaladı ve elini yüzüne götürerek bilâ-ihityâr:

-Türk mü? dedi. Fakat bunu öyle bir istigrâb ve tevahhüşle söyledi ki ben bir kabâhat işlemiş gibi önüme bakmaya mecbûr oldum. Kadın hissiyatını ketm edemeyişinden utandı, zaten kırmızı olan yüzü büsbütün pancar gibi oldu.

-Afedersiniz, Mösyö. Hiç Türk görmemişim. Ben sizi başka sîmâda, başka kıyâfette tasavvur ediyordum. Türkiye'ye dâ'ir bir Abdullah(!) bir de Bin Bir Gece(!) kitabından başka şey okumadım ,dedi ve hatâsını ta'mîr etmek için:

-Sizde de artık hürriyet var. Siz de bizim gibi oldunuz, dedi.

Fenâ Fransızca ile söylediği bu sözlere İsveççe cevâp verdim:

-Altı aydır memleketinizde bulunuyorum. Bütün mekteplerinizi, mü'essesât-ı hayriyyenizi gezdim, gördüğüm tekâmül ve terakkîyi vatandaşlarıma yazdım. Matmazel Petri'nin himmetiyle geçen hafta ordunuzun iki büyük evini gördüm; bugün de yine onun himmetiyle sizinle müşerref oluyorum. Birçok yetimlere melce' olan sayfiyyenizin hakkında bana ma'lûmât vermek lütfunda bulunacağınızı ümit ediyorum, dedim. Matmazel biraz sıkılarak söze başladı:

-Ba'zı kadınlar münâsebât-ı gayr-ı meşrû'a neficesi olarak çocuk dünyaya getirirler. Babası bilinmeyen bu çocukları vâlideleri iki yaşına kadar büyüttükten sonra ekseriyâ bize terk ederler. Yedi yaşına kadar biz onlara evlât gibi bakarız. Diğerlerinin seyyi'âtından o ma'sûmları mu'âteb etmek ve kendilerinin hiç taksîrâtı olmadığı halde onları "piç" diye tahkîr etmek revâ değildir. Değil mi efendim? Yedi yaşından sonra tahsîl ve terbiyelerini hükûmet der-uhde eder. Fakat içlerinden ekserisini çocuğu dünyaya gelmeyen 'âileler evlâd-ı ma'nevî olarak alırlar. Ve o çocuklar artık 'âilenin ismini taşır ve hakk-ı mîrâsa mâlik olurlar. Yetimlerimi görseniz içlerinde ne necîb, ne

sevimli sîmâlar var! Buyurunuz, ta'âmhânededirler, yanlarına gidelim. Gâyet temiz bir salonda onar kişilik sofralarda iki ile beş yaş arasında elli kadar çocuk sessizce yemek yiyorlardı. Mülâzim matmazeller etrâfında dolaşüyor. Pek küçüklerini ayrıca dört kişi besliyordu. Yemekten kalktılar. Muntazaman bahçeye çıktılar. Müdüre bize oyuncak odasını, yatakhâneleri gezdirdikten sonra biz de bahçeye indik. Şimdi oyun başlamıştı. Bir kısmı top oynuyor; ba'zıları ipten atlıyor; bir ikisi çenber çeviriyor, en büyükleri ikişer ikişer dizilmişler, önde birinin elinde bir İsveç bayrağı, mülâzim matmazelin boynunda tranpet, hatve-i mevzûne ile etrâfta dolaşıyorlar ve tranpetin sesine ayak uyduruyorlar idi.

İyice oyuna dalmış olan bu temiz, sevimli, terbiyeli çocukların arasından geçerek sokağa çıktık. Yirmi dakikalık bir mesâfede diğer bir köşkü daha ziyâret ettik. Burası hastahânedede hamlini vaz' ettikten sonra pederi meçhûl çocuğuyla beraber mürâca'at eden kadınlara mahsûs bir analar evi idi.

Daha kapıdan girerken çocuk sesleri acı acı her tarafı çınlatıyordu. Bir salona girdik. Birer metre fâsıla ile dizilmiş kırk kadar mini mini karyola içinde iki aylıktan başlayarak bir yaşına kadar muhtelif sinnde çocuklar! Belki on beşi mütemâdiyen vıralıyor; bir kaç yattığı yerde fıldır fıldır etrâfına bakıyor. Birçoğu da bu vâveylâ-yı tahammül-fermâ içinde mişil mişil uyuyorlardı! Bu kırk süt kuzusuna yalnız bir kadın, o çocuklardan yalnız birinin anası nezâret ediyordu. İki dakikadan ziyâde durmak kâbil olmadı. İnsana 'âdetâ sıkıntı basıyor. Dışarı çıktık; müdüreye sabırsızlıkla sordum:

-Bunların anası yok mu? Bu haykıran ma'sûmlara süt vermezler mi? Müdüre kemâl-i i'tidâl ile:

-Buraya ilticâ edenler nizâmât-ı mevzû'aya ri'âyete mecbûrdur. Bu çocukların vâlideleri yukarıda san'at öğreniyorlar. Her üç sâ'atte bir kampana çalar, o zaman herkes işini bırakır, yarım sâ'at çocuğunu emzirir, altını değiştirir ve yine iş başına 'avdet eder, dedi. Yukarı çıktık, büyük salonlarda hâlî dest-gâhlarında kadınlar kemâl-i fa'âliyyetle işliyorlardı. Vücûda getirdikleri âsâr cidden enfes idi. İçlerinden biri münâvebe ile bir sâ'at çocukların yanında nöbetçi kalıyor. Diğerleri ise ma'lûm mülâzim matmazellerin nezâretinde dest-gâh dokuyorlardı. Müdüreye sordum:

-Bu çocukların sesi sizi iz'âc etmez mi?

Gülerek:

-O sesler bizim mûsikîmizdir. On senedir o kadar alıştım ki ba'zen şehre gittiğim zaman bir gecelik müsâferet bile bana güç geliyor.

Dedi. Bu çocukların manzarasını ömrüm oldukça unutamayacağım. Madama tekrâr sordum:

-Geceleri ne yaparsınız? Yine böyle vâlideler kampana ile mi aşağıya iner?

-Hayır, dedi. Yukarıda koğuşlar vardır; her vâlîde çocuğunu yatağına alır.

Bu söz üzerine biraz müsterîh oldum. Bî-çâreler geceleri olsun vâlidelerinin sînesinde geçiriyorlarmış.

-Analar evinde müddet-i müsâferet ne kadardır?

-Ba'zen bir, ba'zen bir buçuk senedir. Bu müddet zarfında her şey kendilerine meccânen verilir.

Dedi. Oradan da çıkarak yine tekrâr trenle ‘avdet ettik. İhtiyâr ve ma‘lûl erkeklere mahsûs bir dârü’l-‘acezeyi başka gün ziyâret etmek üzere matmazele vedâ‘ ettim.

Dün sabah erkenden latif gitâre sesleri ile uyandım. Pencereleleri açtım. Caddede piyâde kaldırımı üzerinde sekiz genç kız gitâre çalıp şarkı söylüyorlar. Birisinin elinde bir sırıgın ucunda bir metre murabba‘ında kırmızı bez üstüne sarı ipekle “Veriniz, Allah da size verir” yazılı. Derhâl intikâl ettim:

Selâmet Ordusu i‘âne topluyor. Tekmîl apartmanların pencereleleri açılmış, herkes hâdim-i insâniyyet olan bu cem‘iyyet a‘zâlarına bu ‘asker kıyâfetinde kadınlara para yağdırıyordu.

Selim Sırrı

Selim Sırrı (Tarcan), “İsveç Hâtıraları-12: Stokholm’de Kış”, *Şehbâl*, No.19, 1 Şubat 1325, pp.380-381.

Stokholm’de Kış

Daha Eylül içindeydi. Her gün görürdüm, odun yüklü cesîm yelken gemileri gelir, İsterandvehgen caddesinin rıhtımına yanaşır, yükünü karaya çıkarır, oradan arabalar harıl harıl apartmanlara nakl ederler. Hâtırmıdayken evvelâ şunu söyleyeyim ki burada odunu çeki ile tartmıyorlar. Takrîben üç metre murabba‘ında çerçeveler var, onların içine ‘aynı tülde kesilmiş odunlar irili ufaklı istif ediliyor. Hükümetçe mukannen olan bir fiy’ât ile satılıyor ve oduncular kestikleri ağacı anbarlarda iki sene kuruttuktan sonra mevki‘-i müzâyedeye çıkarıyorlar. Hâlbuki bizde okkaca evvelâ farktan istifâde için kuru odunları bile ıslatıyorlar. Bu ardı arkası kesilmeyen odun nakliyâtı beni düşündürüyordu.

Bir Pazar günü, birâder-i vicdânım başkâtip Vehbi Bey’le İsterandvehgen’de geziyorduk. Sâhilde duran gemileri kendisine göstererek sordum:

-Kuzum Allah aşkına, tekmiî İsveç’in odun nakliyâtının merkezi burası mıdır?

Bu ne kadar odun? Bir aydır bu gemiler dolup boşalıyor.

Mânidâr bir tebessümle başını sağa sola salladı:

-Görürsün, görürsün, çok sürmez, eli kulağında, bir başlarsa anlarsın dedi.

-Peki ama başlayacak olan nedir? Ben bu mu‘ammâlî ifâdeden bir şey anlamadım ki.

Birden bire durdu, kolumu tuttu ve şiddetle sarsarak:

-Kar! Kar! Dedi. Bir başlarsa artık kaldırımların yüzünü bir de Mayıs’ta görürsün.

Termemotre tahte’s-sıfır on, on beş, hattâ yirmi! Bu gördüğün nehirler, göller tekmiî donar; her biri bir buz sahrâsı olur üzerinde her gün yüzlerce insan patenlerle kayar. Buranın kış sporları pek latiftir. Meselâ sandal yerine yelkenli kızaklar kâ’im olur. Yalnız güzel giyinmeli, zîrâ soğuk dehşetlidir. Hem şu apartmanlara baksana, hep pencereleer çift cam. Sen bu kal’a gibi binâları topa mukâvemet etsin diye mi, böyle metîn yapıyorlar, sandın!

Ben zâten çok üşür bir hilkatteyim. Efrâd-ı ‘âilem arasında zebân-zeddir, “Kış geldi mi Selim’i soba başında aramalı” derlerdi. Vehbi, “kar! kar!” dediği vakit o dakika omuzumdan aşağı buzlar dökülüyor, sandım. Endîşe ettiğimi görerek:

Telâşa mahall yok, apartmanlar gâyet mazbûttur. Hem ev, odada zeminden tavana kadar yükselen çini sobalar içindeki tertîbât-ı mahsûsa sâyesinde üç beş odunla derhal ısınır ve müddet-i medîde harâretini muhâfaza eder. Ondan başka apartmanın her odasında soba yandığından alttan, üstten, yandan dâ'imî bir harâret intişâr eder. Hattâ mal sâhipleri kiralanmayan odalarda bile kışın soba yakmaya mecbûrdurlar. Yalnız bütün kış güneşe hasret kalacağız. Dâ'imâ karanlık, dâ'imâ gece. Gündüz öğle vakti ortalık, biraz alaca karanlık kadar aydınlanır, öğleden iki sâ'at sonra reverberler yanar. Gece hulûl eder.

Anlaşıldı, diyordum. Fasl-ı rebî'in behîşt-âsâ bir gününde Stockholm'e muvâsalat ettiğim zaman beni hadîka-i kralîde gezdirmiş ve parkları, bir i'tinâ-yı mahsûs ile tanzîm edilmiş bağçeleri göstererek: "Görüyorsun ya birâder, bu letâfet-i hazâretin, bu zümürdîn çimenlerin cihânda bir misli daha yok." Demiştin. Gece alaturka sâ'at beşte "Korn Prens" lokantasından çıktığımız zaman ben kemâl-i istiğrâb ile bir sâ'atime bir de ufukta benimle istihzâ ediyor gibi duran güneşe bakarak, "Bu ne hâl." dediğim zaman, "Bunlar beyaz geceler, burada üç ay hiç bir yerde ışık yanmaz." demiştin. Şimdi de gâlibâ bir ay sonra, "Görüyorsun ya birâder, burada altı ay gece gündüz elektrikler sönmez, bunlar karanlık günlerdir!" diyeceksen ne çare:

Her safâya bir cefâ peyrev olur,
Muktezâ-yı hâl-i 'âlem böyledir.
O gün böyle bir çok mülâtefeler etmiştik

Teşrîn-i evvel nihâyetinde bir gün termometre birden bire tenzîl etti. Ve bir kaç gün içinde ağaçların yaprakları sarardı, döküldü. Hava hisolunacak derecede soğudu. Bütün mağazaların câmekânlarında kışlık eşyâ teşhîr olunmaya başladı. Bir de sabah bezim Dârü'l-mu'allimîne gitmek üzere ber-mu'tad altı buçukta (zevâlî sâ'at) kalktığım zaman ortalığı bem beyaz gördüm. Bütün gece kar yağmış ve hâlâ da devâm ediyordu. Derhal sobamı yaktım, giyindim. Pencerenin dışarısındaki termometreye baktım, tahte's-sıfır altı.

Karın sükûtu memleketin hayât-ı 'umûmiyyesinde his olunacak bir tahavvül husûle getirmişti. "Treno" ta'bîr edilen arabalar ortaya çıktı, sokaklarda kızakların envâ'ı var, tek ve çift atlı fayton, kupe, bırık şeklinde. Sonra ticârette nakliyât için kullanılan el kızakları, çocuk kızakları ve sâ'ire... Yalnız bir şeyi merak ediyordum; gece rüzgar, poyraz eser de ortalık dona çekerse düşmeden yürümek bir mesele olacak. Meğer orasını benden önce şehremâneti düşünmüş. Belediyenin ne demek olduğunu belediye ile şehir arasında ne münâsebet bulunduğunu bu gayyûr, vazîfe-şinâs millette görmeli. İsveç'te mesâ'î-i içtimâ'iyye-i hayâtiyye bizden mâ-'adâ Avrupa'nın bi'l-cümle memleketinde olduğu gibi bir "rejim"e tâbi'ddir. Meselâ 'amele hayâtı yaz kış altıda, mektepler yedide, banka mu'âmelâtı dokuzda başlar. (Bu sâ'atlerin zevâlî olduğunu söylemeye bile hâcet görmem, hatta ümit ederim ki İstanbul'da da sâ'at-i mesâ'imizi medenî milletlerinkine artık benzetmişlerdir.) İşte belediye, şehirde hayât-ı 'umûmiyyeye başlamadan iki sâ'at evvel işe başlıyor. Evvelâ çift at koşulu içi kum dolu cesîm trenolar bir sür'at-i berkîyye ile her sokak başında birer kum yığını teşkîl ediyor. Hutût-ı müstakîme üzere yekdiğerini kat'eden sokakların tenzîfat me'mûrları el arabası şeklindeki küçük trenolara kumdan doldurup tekmi'l piyâde kaldırımlarına serpiştiriyorlar. Bu tedbîr-i muvakkat gündüz ahâlînin kayıp düşmemesi içindir. Akşam

sâ'at ondan on ikiye kadar kazmalı, külünglü, kürekli, süpürgeli me'mûrlar piyâde kaldırımları üzerinde kar ile kumdan beton hâline gelen bu yerleri temizlemeye uğraşıyorlar. Diğer taraftan kar makinaları caddenin sath-ı vasatısını kaplayan karları sürüp götürerek denize döküyorlar ve binlerce 'amele karınca gibi her gün kemâl-i fa'âliyyetle bu 'ameliyâtı tekrâr ediyor. Kar bir taraftan lâ-yenkati' yağıyor, onlar temizlemekte ısrâr ediyor. Bu dâ'imî mübârezenin insanların gâlibiyetiyle netîce-pezîr olduğuna şüphe etmemelidir. Çünkü:

Himmet denilen gazanfer-i ner,

Dağlar gibi müşkilâtı çeker.

Şurasını da hâtırdan çıkarmayalım ki şehrin nezâfet-i 'umûmiyyesi belediyyeye senevî bir milyon yüz doksan bin krona (54.500 İngiliz lirası) mâl oluyor. Bu hesâpta şehrin sulama mesârifi de dâhildir.

Stokolm'de kış hayâtı pek eğlencelidir. Bunu üç kısma tefrîk edebiliriz: Biri ziyâfetler, müsâmereler, diğeri tiyatrolar, üçüncüsü de sporlardır.

Bu nâzik ve terbiyeli halk ecebîlere karşı gâyet mükerrem ve misâfir-perverdir. Sosyete hayâtı merâsimden külliyyen âzâdedir. Her evde samîmî bir 'âile hayâtının bahş eylediği sa'âdet görülür. Da'vetler pek mezbûldür. Diyebilirim ki 'âdet hükmündedir. Hele askerlerde generalden en küçük rutbeli mülâzim-i sâniye kadar be-heme-hâl her biri beş on ziyâfet vermeye mecbûrdur.

Noelde pek büyük istihzârâta bulunuyorlar ve Noel yortularına yılbaşı bayramından ziyâde ehemmiyet veriyorlar. Arkadaşlarımdan Yüzbaşı Kanatenyos "Kırıştmis" gecesine da'vet etti. İki sene kadar Paris'te ikâmet ettiklerinden hem kendisi, hem Madamı pek güzel Fransızca söylüyorlar. Biri altı diğeri dört yaşında bir kız bir erkek çocuğu var. Onlar da sofraya bizimle oturdular. Madam geçen sene benim gibi jimnastik darü'l-mu'allimînine tahsîle gelen bir Yunanlı zâbiti çok medh ü senâ etti ve sonra bana:

-Stokholm'ü nasıl buluyorsunuz?

dedi. Bu su'âli hemen her İsveçli bir def'a soruyor. Çünkü alacağı cevâbın kendi 'izzet-i nefsinin ve vakar-ı milliyetini tatyîb edeceğini biliyor. Elbette benim bilâ - te'emmül "Sokaklarınız pis, müte'affin! Caddeleriniz dar! Vesâ'it-i nakliyyeniz mefkûd, arabacılarınız dolandırıcı, me'mûrlarınız kaba!" diyemeyeceğimi biliyor ve onun için göğsünü gere gere soruyor.

Yemekten sonra madam ve mösyönün akraba ve eviddâsı tekmîl toplandılar. Hep birlikte Noel ağacının bulunduğu salona gittik. Bir masa üzerinde çocukların akrabaları tarafından verilen hediyeler sırayla paketlerde dizilmişti. 'Âilenin en büyüğü kısa bir nutuk îrad etti ve dedi ki:

-Bütün sene "Kindergarten"de hocalarına kendilerini sevdirmiş, arkadaşlarıyla güzel geçirmiş, vâlide ve pederlerine itâ'at ederek onları memnûn etmiş olan Matmazel Lilli ile mini mini Mösyö Buye bu sene mükâfat olarak verilen hediyeler bunlardır. Gelecek sene dahî böyle şerefli bir merâsimde hâzır bulunmamızı ümit ve temennî ederim.

Şimdi paketler açılıyor, her birinden pek mâhirâne ve musanna' i'mâl edilmiş istifâdeli oyuncaklar çıkıyordu. Meselâ: mini mini bir otomobil, elektrikli bir tramvay, küçük bir motor, bir aeroplan, bir kaç bebek, tekmîl mefrûşâtıyla mukavvâ bir ev,

matbah takımları, bir at, bir ayı, bir maymun, bir köpek ve sâ'ire... Masanın etrâfında hepimiz bu iki ma'sûm ve mes'ûd yavrucağın sürûruna iştirâk ediyor, onlarla berâber gülüyorduk. Yalnız bu yirmi kadar oyuncaktan çocukların hangisini en çok beğeneceğini herkes bilmek ve onların temâyülât-ı rûhiyyesine vâkîf olmak istiyordu. Bu intizâr çok sürmedi, kız eline bir bebek aldı ve vâlidesine, " Anne ben buna bir fistan dikeceğim!" dedi. Erkek de yerde duran tahta beygire binmeye uğraştı.

Burada halkın temâşâyâ çok merâkî var. Her biri bir mekteb-i edeb olan tiyatrolardan 'avâmın dahî müstefid-i 'irfân olabilmeleri için dühûliyye ücûrâtı gâyet ucuzdur. Meselâ Paris'in Grand operasına nazîr olan operanın "fauteuil"leri dört kron, yani yirmi dört kuruştur. Zâbitânın hepsi az çok mûsikîden anlıyor ve Alman mûsikîsini sâ'irelerine tercih ediyorlar. Wagner'in, Mozart'ın Verdi'nin, Gounod'un piyeslerini bir meftûniyyet-i bedâiyî-perestî ile seviyorlar. Bütün kış Tannhauser'i, Lohengrin'i, Otello'yu, Aida'yı, Faust'u, Carmen'i, Fleûte Enchanté'yi kerrâren verdiler.

Tiyatro oyuncularının, ya'nî aktörlerin büyük bir ehemmiyyeti vardır. Buna memleketin temâşâyâ olan muhabbetinden ziyâde artistlerin san'at-ı temâşâyâ vukûf-u ma'lûmât ve fezâ'ili sebebtir. Bu sene operanın güzîde san'atkârı Matmazel Rappe'dir. Bu dâhiye İsveç ordusunun en muhterem bir Erkan-ı Harbiyye Ceneralinin kızıdır.

İsveç'in kış eğlencelerinin üçüncü kısmını teşkil eden ve "Şidör" ta'bîr edilen kar kızıağı ile "Paten" denilen buz kızaklarından ileride ber-tafsîl bahs edileceğinden bu musâhebemize burada nihâyet veriyorum.

Selim Sırrı

Selim Sırrı (Tarcan), "İsveç Hâtıraları-13: İsveç'te Sanâiyî-i Milliyye Nasıl Terakkî Etmîş?", Şehbâl, No.21, 1 Haziran 1326, pp.420-421.

İsveç'te Sanâiyî-i Milliyye Nasıl Terakkî Etmîş?

Ma'rîfet iltifâta tâbi'dir,
Müşterîsiz metâ' zâyi'dir.

Şehbâl'in muhterem kârî'lerine Stöjd hakkında daha mufassal ma'lûmât vermeyi va'd etmiştim. Geçen günü Östermalm mekteb-i ibtidâ'îsinin müdüresi Matmazel Bakşterom'un (Bachstrom)- bi'l-hassa bu mes'ele hakkında fikir ve mütâla'asını sormak üzere- tekrâr ziyâretine gittim. Bu def'a beni kendi mütâla'a odasına kabûl etti. Şöyle bir etrâfıma göz gezdirdim. Beyaz meşeden ma'mûl büyük bir yazı masası üzerinde kenarları ve kitâbeleri meşin on kadar defter var, sağ tarafta aynı ağaçtan ma'mûl yerden tavana kadar yükselen bir etajer, bir i'tinâ-yı mahsûs ile dizilmiş üç yüz kadar mücellid kitap, duvarda iki yağlı boya tablo; biri bir levha-i gurûb diğeri bir vâlide kucağındaki çocuğuna elindeki kitabın resimlerini göstermekle meşgûl, bir kanape bir kaç da koltuk. Matmazel bana yer gösterdi kendi de yerine oturduktan sonra dedi ki:

"Slöjd, bir heceden 'ibâret olan bu kelimenin ihtivâ ettiği ma'nâ vâsi'dir. Geçen de söylediğim gibi Fransızca buna en muvâfık ta'bîr "Travail manuel domestique" diyeceğim, çünkü levâzım-ı beytiyyeye 'â'it en ince bir tenteneden en kaba bir marangoz işine kadar el ile i'mâl edilen bi'l-cümle eşyâ "slöjd"e dâhildir.

İsveç kadınlarının en büyük hattâ en mühimm teşebbüsât-ı terakkî-cüyânelerinden biri de dūcâr-ı zevâl ve inhitât olan el işlerinin ihyâsı için vâki‘ olan mesâ‘ilerdir. Bugün dünyanın hiç bir beldesinde sanâyi‘-i beytiyye bizdeki kadar tekâmül etmemiştir. Evet bunu kemâl-i fâhr ile söylüyorum. Sanâyi‘-i tezyîniyye-i milliyyemizi son ‘asır içinde yeniden vücûda getirdik. İsveçin en uzak en hicrî köylerinin köşesinde, bucağında örümcekler içinde mu‘attal bir sûrette atılıp kalmış olan dokuma dest-gâhlarını, gergefleri, kasnakları o hufre-i nisyândan çıkararak onlara lâıyk olduğu vech ile saraylarda bir mevki‘-i bülend ve muhteşem tahsîs ettik. Sanâyi‘-i milliyyemizin bu şerefli fütûhâtını meydana getirmek için köylü kadınların sert elleriyle en kibâr, en asil ‘âile kızlarının pembe tırnaklı ince parmakları aynı kovanda bal yapan arılar gibi el birliğıyle çalıştılar.

“Sanâyi‘-i beytiyyeyi İsveç târîh-i içtimâ‘iyesinin mütemmimâtından zann etmeyiniz. Hayır, hayır. “Slöjd” bizim bütün mevcûdiyyet-i milliyyemizin en karakteristik ‘alâmetidir. Kırmızılı, mavili, sarılı, yeşilli bir kilim parçası bir İsveçlinin temâyülât ve ezvâk-ı rûhiyyesinin ma‘kes-i zî-hayâtıdır. Bundan ‘asırlarca mukaddem İskandinavya memâlikinde pek az imtidâd eden yaz mevsiminde kadın, erkek tarlasiyla meşğûl olur ve yedi sekiz ay devâm eden karlı kışta ise peder, bir ağaç kütüğünü yonarak dolap, masa i‘mâline çalışır, oğlu ocakta nar gibi kızarttığı demir külçesine istediğı şekli vermeye uğraşır, kadınlar, kızlar ise pamuktan, yünden levâzım-ı iksâ‘iyyelerini vücûda getirdikleri gibi belki aylarca içinde kapanıp kalmaya mecbûr oldukları o çeğizlerini iğne ile, tığ ile ördükleri alacalı kumaşlarla tezyîn ederlerdi. O zamanın kadınları tabî‘î ni‘met-i ma‘ârifden mahrûm olduklarından dokudukları kumaşların eşkâlını vâlideden evlâda intikâl eden bir zevk-i irs ile tersîm ederler ve ekserî modellerini kitâb-ı tabî‘atdan intihâb ederlerdi.

Ondokuzuncu ‘asrın bidâyetinde el işleri birden rağbetten düşmüştür. Buna iki büyük hâdise sebep olmuştur. Biri ‘ulûm ve fûnûnun terakkiyâtı sâyesinde insanların icâd ettiği makineler. çünkü el ile bir çok zamanda meydana çıkarılan bir işi makine lemha-i basarda i‘mâl ediyor; hem zamandan büyük bir tasarruf hem makine ma‘mûlâtı daha ucuz tedârik edilebiliyor. Diğer sebep de moda ‘illet-i içtimâ‘iyesidir. Cicili bicili bir takım teneke ve kalay parçaları tezyînât makâmına geçerek hakikî ziynetler rağbetten düşmüştür. İşte bir sür‘at-i berkıyye ile terakkî eden Fransız, Almanya fabrikalarının ma‘mûlâtı münâsebât-ı ticâriyye hasebiyle memleketimizin her tarafını istilâ etmiş ve neden sonra bunun mevcûdiyyet-i milliyyemize müdhîş bir darbe olduğu tezâhür etmiştir. Diyebilirim ki elli sene içinde hiç bir evde kendi milliyetinden bir eser, bir nişâne kalmamıştır.

1872’de Doktor Hazeliyos’un himmetiyle şehrimizde te’sîs edilen “Şimâlî Müze” bütün İsveçlilerin fikir ve nazarını açtı. Herkes orada ecdâdını, kıyâfet-i milliyyesiyle, âsârıyla gördü. Memleketin cihân-gîrlük devrine ‘âit yüzlerce yâdigâr-ı eslâf bütün milletin ‘urûk-ı hamıyyetini galeyâna getirdi. O esnâda Kopenhag’da beyne’l-milel bir sanâyi‘ sergisi açılmıştı. İsveç ma‘a’t-te’essüf hiç bir sermaye teşhîr edemedi. Bu kadar ders-i intibâh kâfi idi. İki sene sonra Madam Labaron Adlessparre ile Madam Winge, bu iki gayretli müteşebbis kadının riyâsetinde bir himâye-i sanâyi‘-i milliyye cem‘iyyeti teşekkül etti. Bütün memleket bu fikr-i hamıyyeti alkışladı. Yalnız alkışlamadı, mesâ‘ilerine de iştirâk etti. Herkes dedelerinden, büyük vâlidelerinden

kalan yâdigârları sandıklarının dibinden çıkardı: halı, kilim, kumaş mâziye ‘âit antika nev’inden nesi varsa o cem’iyet-i hayriyyeye götürüp teslim etti. Cem’iyet a’zâlarından ba’zıları İsveç eyâletlerini birer birer dolaşarak Dalıkarlı’da, İskane’de, Laplan’da mahzenlere tavan aralarına atılmış dokuma dest-gâhlarını ve sâ’ireyi toplayıp Stokolm’e getirdiler ve derhal Sanâyi’-i Milliyye mektebi te’sîs edildi, her sınıf halktan yüz kadar şâkird kayd edildi, mu’allim olarak da köylerde tesâdüf edilen ihtiyâr sâl-dîde kadınlar, nakdî bir çok fedâkârlık mukâbilinde celb edildi. Takrîben on sene devâm eden bir mübâreze-i mütemâdiye ile sanâyi’-i milliyyemiz yeniden canlandı; fakat bu def’a pek esâslı bir sûrette te’sîs etti. Geçen de söylediğim gibi mekâtib-i ‘umûmiyyede bir şu’be-i tadrîsiyye sırasına geçti. Şimdi diyebilirim ki İsveç’in her tarafında millî el işlerine herkeste bir merak ve ihtirâs vardır. Slöjd evvelleri hiç bir menfa’at te’mîn etmezken şimdi İsveç’e senevî otuz sekiz milyonluk bir vâridât getiriyor. Yalnız himâye-i sanâyi’-i milliyye cem’iyyeti senevî yüz elli bin franklık iş yapıyor. Parisin 1900 senesi meşher-i ‘umûmîsini ziyâret edenler, İsveç sanâyi’-i milliyyesinin ihrâz eylediği muvaffakiyyâtı görmüşlerdir. ‘Ale’l-âde bir slöjd mağazasının senevî ihrâcâtı on bin franktan aşığı değildir.

“Slöjd’in marangozluk, oymacılık, demircilik şu’beleri hakkındaki fikrimi söylemeden evvel size bir slöjd dersi göstereyim.” dedi.

Ve masanın üstünde duran programa baktı. “Evet” dördüncü sınıfın kızlarına marangozluk, erkeklerine demircilik dersi var. Tamâm şimdi derse girdiler, buyurunuz gidelim” dedi.

Birlikte çıktık, koridorun müntehâsındaki mermer merdivenden indik, alt katta bir salona girdik. Mu’allime siyâh tahtaya bir dolap şekli tersîm etmiş, aksâm-ı muhtelifesinin ne sûretle kesilip ihzâr edileceğini ta’rîf ediyordu. Her kız kendi dest-gâhı önünde durmuş kemâl-i dikkatle dinliyor. Ta’rîf bittikten sonra yerdeki tahtaları şâkirdâna tevzî‘ etti. Fa’âliyyet başladı, o zarîf ince eller, keskin bir rende ile tahtanın kabasını alıyor, pürüzünü temizliyordu. Bu ‘ameliyyâtı müte’akib mu’allime her tahtayı gönye ile bir takım eşkâle tefrîk etti, kızlar desterelerle kestiler. Ve ba’zıları lamba, zivana açmakla meşgûl oldular. Dershânedan çıkarak en alt kata indik, burası küçük bir demirhâne idi. Torna dest-gâhları, miskab makineleri, daha bilmediğim bir çok dişli çarhlı âlât ü edevât. Çekiçlerin her darbede çıkardıkları ma’denî sestene başka hiç bir sadâ duyulmuyor. Herkes işiyle meşgûl, kimi örs üzerinde nâr-ı beyzâ hâline gelmiş bir demir eymekle meşgûl, kimi mengeneyle kısırdığı bir vidayı büyük bir törpü ile eyelemeye çalışıyor, bir diğeri bir saç levhayı deliyor. Mu’allim hepsini ayrı ayrı dolaşiyor, ta’rîf ediyor. Oradan da çıkarken müdüre dedi ki:

“Bu iki mu’allim de slöjd dârü’l-mu’allimîninden me’zûndur. Naas şehrinde bulunan bu mü’essese-i kıymet-dârî da be-heme-hâl ziyâret etmenizi tavsiye ederim. İsveç’in en işlek bir ticâret limanı olan Götebork şehrine pek yakındır. Kadınlar tarafından himâye-i sanâyi’-i milliyye cem’iyyeti teşekkül ettiği târîhte Mösyö Abrahamson nâmında bir sâhib-i hayr Naas’da bulunan çiftliğini ‘aynı maksatla bir slöjd ‘ameliyyât mektebi hâline ifrâğ etmiş, oraya on beş kadar çocuk kayd edilmiş, biraz sonra görülen lüzûm üzerine bir de kız şu’besi te’sîs edilmiş, nihâyet aradan bir kaç sene geçince Naas mektebi bir slöjd dârü’l-mu’allimîni olmuştur. Bu tarz-ı terbiye tabî’i ecnebîlerin de nazar-ı dikkatini celb etti. 1880’de Almanya bu mektep hakkında

tedkikâta bulunmak üzere Naas'e bir heyet gönderdi, 1882'de Fransa ve İngiltere, 83'te Belçika, 84'te Rusya, 87'de İtalya birer hey'et gönderdiler. Şimdi her sene memâlik-i ecnebiyyeden Naas'e bir çok talep geliyor. Müddet-i tahsiliyye bir senedir ve meccânendir. Orası 'âdetâ milel-i muhtelifeden müteşekkil muhtelit bir mekteptir."

Matmazel cebinden küçük bir kitap çıkardı ve biraz karıştırdıktan sonra, "İşte bakınız, dedi. Yirmi beş seneden beri Naas sanâyi' dârü'l-mu'allimîninden üç bin mu'allim ve mu'allime şehâdetnâme almış, bunlardan yedi yüz yetmiş ikisi ecnebîdir. İngiltere üç yüz kırk sekiz, Amerika yüz elli dokuz, Almanya seksen talebe göndermiştir.

"Etfâl-i memleketin fikir ve zekâsının inkişâfına, 'adalâtının tenmiyesine medâr olan ve bilinmesi herkes için derece-i vücûbda bulunan bu fâ'ideli san'atı ta'mim için Madam Hiarta 1887'de fakîr çocuklar için Stokolm'de bir nev' Dârü's-şafaka (Ouvroir) te'sis eylemiştir. Yedi yaşından on beş yaşına kadar çocuklar ders⁴⁸ sâ'atlerinden gayri zamanlarda oraya devâm ederler. Öğle vakti on yaşına kadar kız ve erkek çocuklar gelip iki sâ'at kadar işledikten sonra orada ta'âm ederler. Akşam üstü dörtten altıya kadar büyükler gelip çalışırlar. Ve kendilerine akşam ta'âmı verilir. Orada erkekler fırça, sepet, iskemle ve sâ'ir levâzım-ı beytiyye i'mâlini öğrenirler. Kızlara da her türlü el işleri gösterilir. Her çocuğa işine göre bir yevmiye kayd edilir ve iki sene nihâyetinde o para ebeveynine verilir. Stokolm'de bu mekteplerden şimdi on iki tane vardır ki derûnunda takriben bin yedi yüz çocuğa san'at ta'lîm ediliyor. Bütün İsveç dâhilinde bu "Ouvroir"lerden otuz sekiz tane te'sis edilmiştir. Bu mekteplerin nezâreti en kibâr 'âile kadınlarına tevdi' edilmiştir. Onlar bu hizmeti fahrî olarak ifâ ederler, yalnız mu'allim ve mu'allimeler muvazzaftır. Mekteplerin idâre-i mâliyesine hükûmet mu'âvenet eder. İ'mâl edilen eşyâda ayrıca şefkat pazarında teşhîr olunur ki o da mekteplere epeyce bir vâridât te'mîn ediyor."

'Avdet zamanı hulûl eylediğinden beyaz saçlı muhterem matmazele tekrâr tekrâr teşekkür ederek vedâ' ettim. Sokaklarda başı boş haylaz çocuklara tesâdüf etmediğimin esbâbını artık sûret-i kat'iyede anlamıştım.

Stokholm
Selim Sırrı

⁴⁸ İsveç Mektepleri umumiyetle öğle vakti iki saat tatil ederler, akşam üstü de dörtte be-heme-hâl derslere nihayet verirler.

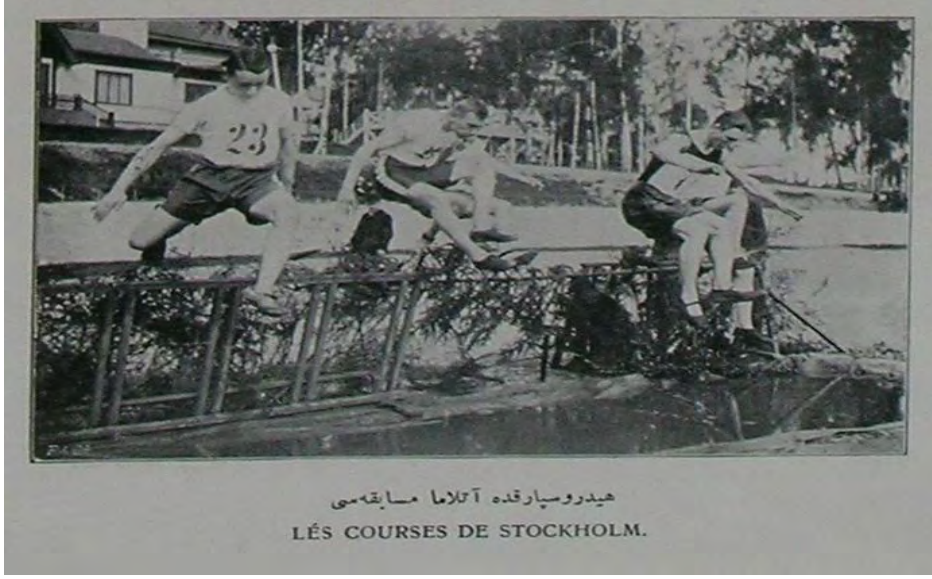
هيدروسپارقه دارالفنون طلبه‌سنك ياريشى

“Hydrosparkda Dâr’ül-fünûn talebesinin yarışı”
Şehbâl, No: 8, 15 Temmuz 1325, p. 157

هيدروسپارقه سواری عساکرتك مانعەدن آتلايشى

“Hydrosparkda süvâri ‘asâkirinin mâni‘adan atlayışı”
Şehbâl, No: 8, 15 Temmuz 1325, p. 157

“Hydrosparkda atlama mäsabakası”
Şehbâl, No: 8, 15 Temmuz 1325, p. 157

“İstokholmdede jimnastik dâr’ül-mu’allimîni kızlar şuşesinin bir sınıfı”
Şehbâl, No: 11, 1 Eylül 1325, p. 216

“İstokholmde inâs i‘dâdîlerinden Wallinska Mektebi”
 Şehbâl, No: 18, 1 Kânun-i sâni 1325, p. 359

“Istokholmde Wallinska mekteb-i inâsınm mütâla‘a salonu”
Şehbâl, No: 18, 1 Kânun-i sânî 1325, p. 360

“İsveçin pâyitahtında Wallinska inâs i‘dâdisinin dershânelerinden biri”
Şehbâl, No: 18, 1 Kânun-i sânî 1325, p. 360

“Wallinska mektebinde ‘amelî derslerden: Aşçılık”
Şehbâl, No: 18, 1 Kânun-i sâni 1325, p. 360

“Wallinska mektebinde ‘amelî derslerden: Doğramacılık”
Şehbâl, No: 18, 1 Kânun-i sâni 1325, p. 360